

กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)  
เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ  
อธิการบดี  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร  
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 26  
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556-2557

## บทคัดย่อ

เรื่อง กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ  
ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 26

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมจากแนวคิด ทฤษฎี และการดำเนินการขององค์กรในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม และเพื่อเสนอแนะแนวทางและรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ โดยใช้สารสนเทศและแหล่งข้อมูลหลักในการวิจัย คือ เอกสารหลักฐานการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีจากต่างประเทศ 4 ประเทศ ในประเทศ 5 หน่วยงาน การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้มีประสบการณ์ เอกสารหลักฐานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเอกสารและกรณีศึกษา การศึกษาฐาน และการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาสร้างรูปแบบและแนวทางการดำเนินการกิจการเพื่อสังคม จากนั้นนำไปจัดประชุมวิพากษ์และสร้างข้อสรุปแนวทางที่เหมาะสม จัดทำร่างยุทธศาสตร์และนำเข้าสู่กระบวนการวิพากษ์เพื่อสร้างข้อสรุป ก่อนนำมาปรับปรุงเป็นร่างงานวิจัยและตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้ง

ผลการวิจัย พบว่า การนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงเป็นแนวทางที่เหมาะสมเนื่องจากสามารถจัดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคง โดยผลจากการศึกษา พบว่า รูปแบบของการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมมีทั้งที่เกิดจากนโยบายภาครัฐสนับสนุน และรูปแบบที่ดำเนินการจากภาคเอกชน โดยเกิดจากนวัตกรรมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลคิดค้นขึ้นเพื่อช่วยเหลือสังคม ซึ่งในกลุ่มนี้พบว่ามีแหล่งเงินทุนในสองลักษณะคือจากภาครัฐกิจและการบริจาค สำหรับกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทยนั้นควรมีการพัฒนาไปพร้อมกันทั้งจากการสนับสนุนของภาครัฐและการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมของภาคเอกชน โดยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยให้เร่งสร้างแรงบันดาลใจ องค์กรความรู้ แหล่งทุน สร้างความเข้มแข็งให้หน่วยงานที่มีอยู่ สร้างเครือข่ายพัฒนาคุณภาพเพิ่ม และใช้กระบวนการสมัชชาในการสนับสนุนแนวคิดนี้ โดยประเทศไทยยังมีโอกาสในการสร้างกิจการเพื่อสังคมได้อีกจำนวนมาก สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปสมควรเร่งส่งเสริมการวิจัยในกลุ่มการสังเคราะห์องค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ดี

## คำนำ

โลกปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก มีองค์ความรู้ มีแนวปฏิบัติ และนวัตกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่โลกของเรากลับมีความมั่นคงลดลง มีความขัดแย้งทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน ภูมิภาค และระดับโลกเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้โลกของเรามีความขัดแย้งเพิ่มขึ้น มีความมั่นคงลดลง และทำให้ความสุขของสังคมโดยรวมลดลงนั้นมาจากปัจจัยหลายประการ แต่ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมากได้แก่ความเหลื่อมล้ำในสังคม การรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมของผู้คนในสังคม

โลกปัจจุบันที่ส่วนใหญ่เป็นระบบทุนนิยมเสรีนั้น ได้มีพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อไปสู่สังคมและสิ่งแวดล้อมจนกระทั่งเกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างชัดเจน ผู้คนจำนวนมากมีความทุกข์จากการพัฒนาดังกล่าว มีคุณภาพชีวิตที่ลำบากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ผู้คนจำนวนน้อยที่มีโอกาสดีกลับมีความร่ำรวยเป็นอย่างมาก และมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าอย่างชัดเจน ช่องว่างระหว่างคนสองกลุ่มดังกล่าวหรือความเหลื่อมล้ำในสังคมจึงก่อให้เกิดความรู้สึกของผู้คนว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในมิติต่างๆ และกระทบต่อความมั่นคงและสันติสุขของมนุษยชาติโดยรวมด้วย

กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) จัดเป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่มีความหมายและเป็นความหวังที่จะลดความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม โดยบูรณาการจุดเด่นเรื่องเป้าหมายเพื่อความสุขของสังคมส่วนรวมที่เป็นหน้าที่หลักของภาครัฐ เข้ากับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการของภาคเอกชน ผู้วิจัยจึงได้ทำการทบทวนวรรณกรรม วิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ ของกิจการเพื่อสังคม และสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ มาตรการที่จะพัฒนาให้กิจการเพื่อสังคมได้มีส่วนช่วยให้ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยลดลง และความมั่นคงตลอดจนความสุขของผู้คนเพิ่มขึ้น

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ทำงานทางด้านสังคมมาเป็นเวลานาน ทั้งทางด้านสาธารณสุขในฐานะแพทย์ และทางการศึกษาในฐานะเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย มีโอกาสทำงานเป็นผู้บริหารทั้งในระดับภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับนิสิตนักศึกษาและประชาชนเป็นจำนวนมาก ทำให้ตระหนักถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมดังกล่าว จึงได้วางแนวทางและดำเนินการออกแบบการวิจัยนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย การศึกษารวบรวมเรื่องราวกิจการเพื่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ การศึกษาดูงานด้วยตนเอง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่

ก

มีความเหมาะสม ตลอดจนกำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการอย่างเป็นรูปธรรมที่จะสามารถผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมนั้น แก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมต่อไป

ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะมีส่วนในการปฏิรูปประเทศของเรา นำพาประเทศของเรา ออกจากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำในสังคม หวังว่าประเทศไทยของเราจะมีการพัฒนาในทุกมิติทุกด้านอย่างมีคุณภาพ และนำมาซึ่งความสุขที่แท้จริงของผู้คนในชาติสืบต่อไป

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 26

ผู้วิจัย

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
วิธีดำเนินการวิจัย	6
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	8
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
ตอนที่ 1 กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)	9
1. ความเป็นมาของกิจการเพื่อสังคม	9
2. ความหมายของกิจการเพื่อสังคม	17
3. แนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคม	22
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม	25
ตอนที่ 2 ความมั่นคงของประเทศกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม	27
1. ความมั่นคงของประเทศ	27
2. ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย	33
ตอนที่ 3 กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ	36
บทที่ 3 บทวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคม	40
ตอนที่ 1 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม	40
ตอนที่ 2 กิจการเพื่อสังคมในบริบทของต่างประเทศ	44
ตอนที่ 3 กิจการเพื่อสังคมในบริบทของประเทศไทย	69
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคม	75

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
ยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ	80
รูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย	80
แนวคิดและวิธีการกำหนดยุทธศาสตร์	82
แนวทางการออกแบบและจัดทำยุทธศาสตร์	85
ข้อเสนอยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ	87
บทที่ 5	
สรุปและข้อเสนอแนะ	104
สรุป	104
ข้อเสนอแนะ	107
บรรณานุกรม	111
ภาคผนวก	119
ประวัติย่อผู้วิจัย	133

## สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

4-1 ตารางแสดงการวิเคราะห์เพื่อกำหนดกลยุทธ์สำหรับกิจการเพื่อสังคม ด้วยเทคนิค TOWS Matrix	87
--	----

## สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2-1 ความสัมพันธ์ขององค์กรสามภาคส่วน	14
2-2 ความแตกต่างระหว่างกิจการเพื่อสังคมกับความรับผิดชอบต่อสังคม	16
2-3 ลำดับขั้นของการเกิดกิจการเพื่อสังคม	20
2-4 กรอบแนวคิดของความเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม	25
2-5 ความเชื่อมโยงระหว่างความเหลื่อมล้ำด้านต่างๆ	33
2-6 ความแตกต่างทางด้านรายได้ของครอบครัวไทย	34
2-7 ความแตกต่างทางด้านรายได้ของครอบครัวไทย	36
2-8 กิจการเพื่อสังคมกับการสร้างความมั่นคงของประเทศ	38
3-1 ระบบทั้งสามในระบบเศรษฐกิจ	41
3-2 การประสานงานอย่างเป็นระบบของกิจการเพื่อสังคม	47
4-1 แนวทางการส่งเสริมให้กิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในสังคมไทย	82



# บทที่ 1

## บทนำ

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในปัจจุบันประสบกับปัญหาหลากหลายมากมายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งปัญหาเก่าที่สะสมต่อเนื่องจากอดีต และปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา โดยเฉพาะตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีซึ่งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องรวดเร็วจนส่งผลให้โลกในศตวรรษใหม่นี้แทบมองไม่เห็นได้ชัด ผู้คนจากทั่วทุกมุมโลกสามารถติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยน และถ่ายทอดองค์ความรู้กันได้อย่างง่ายดาย ทุกประเทศได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าขึ้น ต่างมุ่งแสวงหาทรัพยากรมาตอบสนองความต้องการ สร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศของตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ความเจริญก้าวหน้าเหล่านั้นกลับไม่ทำให้ปัญหาที่เผชิญอยู่ลดลง ซ้ำยังเพิ่มขึ้นและทวีความซับซ้อนขึ้นอย่างเป็นลำดับ ปรากฏในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย เช่น พิบัติภัยทางธรรมชาติ ปัญหาสังคม ภัยจากเทคโนโลยี เป็นต้น สภาพเหล่านี้เปรียบเสมือนภัยร้ายที่คุกคามและบั่นทอนความมั่นคงของแต่ละประเทศ เป็นปัญหาที่ยากต่อการรับมือ แม้แต่ประเทศที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าที่สุด ยังไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ได้ ทางออกทางเดียวสำหรับการแก้ปัญหาดูเหมือนว่าจะเป็น การเตรียมการรับมือล่วงหน้าอย่างต่อเนื่อง และการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อให้ประเทศชาติมีความพร้อมที่จะแก้ไขและป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

สภาพปัญหาที่ทวีคูณขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเริ่มตระหนักถึงความสำคัญ เนื่องจากปัญหาหลายด้านส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในของแต่ละประเทศ เช่น พิบัติภัยธรรมชาติ วิกฤติการคลัง คอร์รัปชัน ปัญหาความยากจน เป็นต้น ในการศึกษาความเสี่ยงจากที่ประชุมเวทีเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum: WEF) รายงานความเสี่ยงระดับโลก (Global Risks) เมื่อปี 2011 ที่ได้ทำการสำรวจความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ นักธุรกิจ และผู้กำหนดนโยบายภาครัฐ ประมาณ 580 คน ถึงความเสี่ยงหลัก (Significant Risks) พบประเด็นปัญหา 2 ประเด็นที่กำลังทำให้มีความเสี่ยงมากขึ้นทั่วโลกซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้น คือ ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจนำไปสู่ความแตกแยกและความไม่สงบในสังคม (World Economic Forum, 2011) ความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันนี้จึงนำมาซึ่งความแตกแยกและบ่อนทำลายความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเห็นได้ว่าคำว่า “ความมั่นคง” ไม่ได้มีความหมายครอบคลุมแต่

เรื่องของการกำลั้ทหารและการปกป้องอธิปไตยของชาติเท่านั้น หากแต่มีความหมายครอบคลุมถึงความผาสุกและการลดความเหลื่อมล้ำของคนในชาติโดยรวมด้วย ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า พระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร ความตอนหนึ่งว่า "...ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ จึงมิได้อยู่ที่การปกป้องรักษาผืนแผ่นดินไว้ด้วยแสนยานุภาพแต่เพียงอย่างเดียว หากจำเป็นที่ประชาชนจะต้องมีความวัฒนาผาสุก ปราศจากทุกข์ยากเข็ญ..." เมื่อความมั่นคงไม่ได้มีความหมายแต่ด้านกำลั้ทหารแต่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมในส่วนที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชาติ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (2552: 10) จึงได้จำแนกความหมายของคำว่าความมั่นคงแห่งชาติไว้ครอบคลุมถึง 8 ด้าน คือ 1) ด้านการเมือง (ภายในและภายนอกประเทศ) 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสังคมจิตวิทยา 4) ด้านการป้องกันประเทศ 5) ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 6) ด้านการพลังงาน 7) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและ 8) ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นสภาพปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นที่ชัดเจนว่าส่งผลต่อความมั่นคงแห่งชาติ

สภาพปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ เดิมทีสังคมมอบให้เป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการแก้ไขและลดทอนสภาพปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มยุโรปและสหรัฐอเมริกาที่การดำเนินงานของภาคเอกชนอิงกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หน่วยงานภาคเอกชนต่างมุ่งที่พัฒนาระบบเศรษฐกิจ มุ่งแสวงหากำไรและความเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจแต่เพียงอย่างเดียว ปล่อยให้หน้าที่ในการแก้ไขปัญหาและการเสริมสร้างความมั่นคงภายในเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ต่อมาเมื่อปรากฏชัดว่าหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาลำนี้ได้อย่างทันท่วงที ภาครัฐไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องรวดเร็วได้ จึงเกิดหน่วยงานกึ่งเอกชนที่ทำงานในรูปแบบมูลนิธิเข้ามาช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของภาครัฐ อย่างไรก็ตามก็ตีสภาพปัญหาที่ทวีความซับซ้อนรุนแรงขึ้นไม่ได้ลดทอนลงแต่อย่างใด จึงเริ่มมีการพัฒนาหน่วยงานในรูปแบบใหม่ขึ้นที่เรียกกันว่า NGOs ซึ่งมาจากคำว่า Non Governmental Organizations คือ องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ ที่ในต่างประเทศมักเรียกว่า "องค์กรที่ทำงานโดยไม่แสวงหากำไร" หรือ "องค์กรอาสาสมัครเอกชน" สำหรับประเทศไทย มักเรียกว่า "องค์กรการกุศล" หรือ "องค์กรสาธารณประโยชน์" และในระยะหลังก็เรียกว่า "องค์กรพัฒนาเอกชน" ซึ่งมีความหมายถึง องค์กรที่ไม่ใช่ภาคราชการ และไม่ใช่อุตสาหกรรมที่แสวงหากำไร ก่อตั้งและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคล ที่มีความมุ่งมั่นในอันที่จะเข้ามามีส่วน

ร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสและประชาชนผู้ทุกข์ยาก อันเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, 2543: 10)

แม้ว่าจะมีหน่วยงานในภาคเอกชนเข้ามาช่วยเหลือภาครัฐ แต่สถานการณ์ของปัญหาที่ดูจะไม่ได้น้อยถอยลง ผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงานวิเคราะห์กันว่าปัญหาส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันน่าจะเกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่เน้นการบริโภคและการสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ระบบดังกล่าวสร้างมูลค่าทางการตลาดอย่างมากมาย แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ความมั่งคั่งร่ำรวยเหล่านั้นกระจุกตัวอยู่แต่คนเพียงไม่กี่กลุ่มคน และกลุ่มคนเหล่านั้นมีปริมาณไม่มากในแต่ละประเทศ ระบบทุนนิยมกระตุ้นให้เกิดการบริโภค การใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างความร่ำรวยให้กับคนเพียงไม่กี่คนและปล่อยให้คนจำนวนมากภายในประเทศเผชิญกับสภาพปัญหาที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ เมื่อปัญหาเหล่านี้มีความชัดเจนขึ้นและหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ หรือแม้แต่ NGOs เองก็ไม่สามารถช่วยเหลือภาครัฐได้อย่างเต็มที่ ประชากรในประเทศส่วนใหญ่จึงเริ่มออกมาเรียกร้องและกระตุ้นเตือนให้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว

การเริ่มออกมาเรียกร้องแม้ว่าจะมีมาได้ระยะหนึ่งแล้ว แต่ในอดีตนั้นภาคเอกชนเองยังเพิกเฉยและไม่ใส่ใจ เนื่องจากมองเห็นว่าเป็นปัญหาที่ไกลตัวและเป็นหน้าที่โดยตรงของหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งมี NGOs และการดำเนินงานในรูปแบบมูลนิธิเข้ามาดูแล ภาคเอกชนมีหน้าที่หลักแต่เพียงการกระทำให้ระบบเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าตามเป้าหมายที่วางไว้เท่านั้น จนวันหนึ่ง ความเจริญก้าวหน้าของภาคเอกชนก็มาถึงทางตัน ปัญหาต่าง ๆ เริ่มส่งผลกระทบต่อภาคเอกชนโดยตรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การชุมนุมประท้วง การเรียกร้องความเท่าเทียม หรือแม้แต่ภัยทางธรรมชาติต่างเริ่มส่งผลต่อการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน ด้วยสภาพปัญหาเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจยุโรปและอเมริกาเริ่มมีแนวคิดที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา โดยการเข้ามาช่วยเหลือสังคม โดยก่อเกิดกระบวนการในรูปแบบที่ไม่เคยมีมาก่อนที่รู้จักกันในนามกิจการที่ผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ Corporate Social Responsibility (CSR) (วารกรณ์สาม โทเศศ, 2552) ซึ่งเป็นการนำกำไรส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการของบริษัทเข้ามาใช้ในการสนับสนุน โครงการหรือการดำเนินงานเพื่อสังคม เช่น การปลูกป่า การส่งเสริมการอ่าน อย่างไรก็ตาม CSR ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความหมายและความสำคัญในการดำเนินงาน นักเศรษฐศาสตร์และนักการตลาดบางคนมอง CSR แต่เพียงลักษณะของการทำการตลาดประเภทหนึ่งหรือบางคนไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการทำ CSR เนื่องจากถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของภาคธุรกิจ เนื่องจากในการดำเนินงานด้านการช่วยเหลือสังคมนั้นมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินงานในรูปแบบมูลนิธิดำเนินการอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของภาครัฐและการดำเนินงานใน

รูปแบบมูลนิธินั้นมีปัญหาที่สำคัญคือระบบการบริหารงานของภาครัฐนั้นขาดความคล่องตัวและเต็มไปด้วยข้อจำกัด รวมทั้งยังไม่เพียงพอต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจำนวนมาก ตลอดจนการดำเนินงานในรูปแบบมูลนิธิยังต้องพึ่งพารายได้จากการบริหารจัดการซึ่งเป็นภาวะพึ่งพาที่ปราศจากความยั่งยืน

นอกจากแนวคิดการทำ CSR ของภาครัฐกิจแล้ว การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชนต่อการแก้ปัญหา ยังคงมีอีกรูปแบบหนึ่งที่พัฒนามาจากการณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยอาศัยหลักการสื่อสารการตลาด โดยแนวคิดดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี 1952 เมื่อ Wiebe (1952) ได้เขียนบทความเชิงตั้งคำถามที่มีชื่อว่า “Why can't you sell brotherhood like you sell soaps ?” โดยบทความดังกล่าวทำให้นักการตลาดหลายคนเริ่มมีแนวคิดในการนำการตลาดมาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม จึงได้มีการนำคำว่า “การตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) มาใช้ครั้งแรกเมื่อปี 1971 (พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช, 2547: 36) โดยเป็นความพยายามที่จะนำความคิดหรือแนวทางการทำการตลาดโดยทั่วไปมาใช้ในการปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ต่อสังคม จากพื้นฐานของ CSR และการตลาดเพื่อสังคม ตลอดจนสภาพปัญหาที่ดูเหมือนว่าจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประเทศอังกฤษมีการเสนอแนวทางที่จะดำเนินการบางอย่างที่ลึกซึ้งซึ่งมากกว่าการสร้างควมรับผิดชอบต่อสังคมแบบ CSR หรือเพียงการนำวิธีการของการตลาดมาใช้ในกิจกรรมเพื่อสังคมบางประการที่ยังไม่มีรูปแบบชัดเจน ทั้งนี้สิ่งหนึ่งที่ทุกคนเห็นพ้องกันคือการบริหารงานแบบเอกชนมีลักษณะเด่นในด้านการบริหารงานที่มีความคล่องตัว สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่าการบริหารงานแบบรัฐ จากความคิดดังกล่าวจึงก่อให้เกิดแนวคิดที่จะดำเนินธุรกิจในรูปแบบใหม่ที่อาศัยหลักการบริหารงานของภาคเอกชนหรืออาจเรียกได้ว่ารูปแบบบริษัทและนำแนวทางการบริหารจัดการทางการตลาดเพื่อแสวงหากำไรมาใช้เหมือนปกติทุกอย่าง เพียงแต่กำไรนั้นไม่ได้นำมาใช้เพื่อประโยชน์ของเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้น แต่ย้อนกลับมาเพื่อการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ใหม่ ในการช่วยเหลือสังคมด้านต่าง ๆ จากแนวความคิดนี้จึงเกิดการเรียกการดำเนินงานใหม่ว่า Social Enterprise ขึ้น ในปี 1978

Social Enterprise หรือในปัจจุบันที่เรียกว่า กิจการเพื่อสังคมนั้นเป็นการประสานแนวคิดเดิมที่มุ่งสนับสนุน Triple Bottom Lines หรือ การสร้างสมดุลกับมุมมองทั้ง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มก้าวเข้ามาสู่ภาครัฐกิจ ด้วยแนวคิดดังกล่าวนั้น ถือว่า การสร้างการเติบโตของธุรกิจ การเกื้อกูลต่อสังคมรอบข้าง และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดำเนินการกิจการด้วยความโปร่งใส มีธรรมาภิบาล เป็นสิ่งที่จะสร้างความสามารถทางการแข่งขันให้กับธุรกิจในอนาคต ด้วยแนวคิดนี้กิจการเพื่อสังคมจึงถูกพัฒนาขึ้นในหลายประเทศ ซึ่งมีการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป สำหรับกิจการเพื่อสังคมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย

โดยครอบคลุมกิจกรรมขององค์กรแตกต่างกันตามบริบท สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) (2556) ได้ให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมไว้ว่า “กิจการเพื่อสังคม หมายถึง หน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินงานโดยใช้ยุทธศาสตร์แบบกลไกตลาดเพื่อเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และมีแผนธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงานและขยายงานให้เต็มศักยภาพได้” จากความหมายดังกล่าวคือการมองกิจการเพื่อสังคมในลักษณะองค์กรที่แสวงหากำไรและดำเนินการเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่เป็นการแสวงหาเพื่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากิจการเพื่อสังคมนั้นไม่ใช่มูลนิธิที่ดำเนินการโดยอาศัยรายได้จากการบริจาค แต่มีการแสวงหารายได้จากทางอื่นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของตนเอง ภายใต้เป้าหมายหลักในการดำเนินงานเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นกิจการเพื่อสังคมจึงสร้างความแตกต่างจากการดำเนินงานในรูปแบบเดิม มาสู่การดำเนินงานในรูปแบบทางธุรกิจ ที่สามารถตอบสนองการแก้ปัญหาสังคมได้บนพื้นฐานความยั่งยืนของตนเอง

จากแนวคิดในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมดังกล่าว ส่งผลให้หลายประเทศเริ่มมีการให้ความสำคัญของการดำเนินงานในรูปแบบนี้ เนื่องจากการดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรที่เป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน สามารถช่วยเหลือหน่วยงานภาครัฐของแต่ละประเทศในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นแนวทางการดำเนินงานที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สุดโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว จากสภาพปัญหาที่มากมายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และแนวทางการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมนั้นเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน อย่างไรก็ตาม กิจการเพื่อสังคมนั้นยังคงเป็นเรื่องที่ใหม่ในสังคมไทย ถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินงานของหน่วยงานที่อาจเรียกได้ว่าเป็นกิจการเพื่อสังคมอยู่แล้วในหลายภาคส่วน แต่เป็นการดำเนินงานที่กระจุกกระจายเสียส่วนมาก หรืออาจเรียกได้ว่าต่างคนต่างทำ ขาดแรงสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากหน่วยงานภาครัฐที่จะคอยกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินงานให้แก่กิจการเพื่อสังคม ทั้งยังขาดการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดกิจการเพื่อสังคมเพิ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม หน่วยงานภาคเอกชน บุคคลบางส่วนแม้ว่าจะอยากช่วยเหลือสังคมแต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากไม่ทราบว่า จะเริ่มและดำเนินการอย่างไรจึงจะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมของตนเองสามารถดำเนินงานได้ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรดำเนินการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่ได้มีการดำเนินงานมาแล้วและประสบความสำเร็จในหลายประเทศ และกิจการเพื่อสังคมที่มีการ

ดำเนินการอยู่แล้วในประเทศไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์และสร้างเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคม และนำเสนอแนวทางในการผลักดันกิจการเพื่อสังคมให้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมจากแนวคิด ทฤษฎี และการดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางและรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ

### ขอบเขตของการวิจัย

สารสนเทศและแหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นหลักในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม ครอบคลุมถึงเอกสารทางวิชาการ แนวทางการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีจากต่างประเทศ จำนวน 4 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร (United Kingdom) สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ (People's Republic of Bangladesh) เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China) และ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) (Republic of China (Taiwan))
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม ครอบคลุมถึงเอกสารทางวิชาการ แนวทางการดำเนินงาน รูปแบบการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จจากองค์กรในประเทศไทยที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีไม่น้อยกว่า 5 องค์กร
3. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคม จากทั้งในและต่างประเทศไม่น้อยกว่า 5 ราย ในประเด็นจำกัดความของกิจการเพื่อสังคม แนวทางการดำเนินงาน ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลตามขอบเขตการวิจัย ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ตีความและนำผลจากการศึกษามาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้าง

ข้อสรุปแนวคิดและเสนอแนะแนวทาง จากนั้นนำไปสู่กระบวนการตรวจสอบข้อสรุปแนวคิด โดยการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย วิธีการในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

#### ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและรวบรวมเอกสาร

สำหรับการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการสืบค้นและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมทั้งในรูปแบบงานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิเคราะห์ ตัวอย่างการดำเนินกิจการเพื่อสังคมทั้งของไทยและต่างประเทศ ดำเนินการตรวจสอบ คัดเลือก และจัดประเภทเอกสาร ดำเนินการประมวลสาระสรุปเกี่ยวกับ สภาพ วิธีการและผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่ผ่านมา เพื่อทราบถึงแนวคิด วิธีการ เพื่อใช้เป็นแบบอย่างและแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัย

#### ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเอกสาร

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสาร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอิงข้อมูล (Editing Approaches) โดยการพิจารณาข้อมูลที่ได้ในแต่ละหน่วยที่ได้ดำเนินการจัดกลุ่มไว้จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อให้ความหมายกับข้อมูล ดำเนินการเปรียบเทียบ และค้นหารูปแบบความสัมพันธ์เพื่อใช้อธิบายและสร้างข้อสรุป

#### ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งอื่น

ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดกลุ่มเป้าหมายกรณีศึกษาที่จะใช้ประกอบการวิจัย โดยการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีประสบการณ์ ดำเนินการตรวจสอบทบทวนข้อมูลและความพอเพียงของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานและการสัมภาษณ์ กำหนดกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมเพื่อการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงได้ทำการกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ โดยสามารถแยกแยะออกได้เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ

- 1) ความเป็นมาและแนวคิดของกิจการเพื่อสังคมในบริบทของผู้ให้ข้อมูล
- 2) ลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคมตามแนวคิดและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล
- 3) ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขของกิจการเพื่อสังคม ในบริบทของผู้ให้ข้อมูล
- 4) ข้อเสนอแนะต่อกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูล ดำเนินการนัดหมายและเข้าสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ประเด็นและเนื้อหาสาระตามที่ได้ตั้งไว้ และนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ตีความข้อมูล

#### ขั้นตอนที่ 4 การสร้างข้อสรุปและยืนยันผล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสร้างข้อสรุปโดยจัดทำร่างข้อสรุปจากนั้นจึงได้นำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการศึกษาความเป็นไปได้ของข้อสรุปที่ได้ ดำเนินการตรวจสอบและยืนยันผล โดยการคัดเลือกบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความสนใจในการดำเนิน

กิจการเพื่อสังคม เพื่อสอบถามข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการจัดประชุมกลุ่มย่อยมาตีความอีกครั้งหนึ่งเพื่อสร้างเป็นข้อสรุป

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาข้อสรุปไปสู่ประเด็นยุทธศาสตร์

ผู้วิจัยนำข้อสรุปที่ได้มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การสร้างประเด็นยุทธศาสตร์ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์โดยใช้หลักการวิเคราะห์สถานการณ์หรือการทำ SWOT Analysis และการสร้างประเด็นยุทธศาสตร์จากการจัดทำ TOWS Matrix เมื่อได้ร่างประเด็นยุทธศาสตร์แล้วจึงได้ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อตรวจสอบและให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นยุทธศาสตร์และพัฒนาไปสู่การสร้างข้อสรุปสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำรายงานผล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ มาวิเคราะห์และตีความอีกครั้งเพื่อดำเนินการจัดทำรายงาน จากนั้นจึงได้นำร่างรายงานให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาอีกครั้งเพื่อให้ข้อเสนอแนะ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

## ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบและแนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นจากการสำรวจและวิเคราะห์เอกสารหลักฐานอย่างเป็นระบบ
2. ได้องค์ความรู้ รูปแบบ และแนวทางที่สามารถนำกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ
3. เนื้อหาและผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแบบอย่างและช่วยส่งเสริมผลักดันให้เกิดการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น



## บทที่ 2

### การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทนี้ เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ความมั่นคงของประเทศ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างความรู้ความเข้าใจสำหรับการวิจัย การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้ จำแนกออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม ในส่วนของความเป็นมา ความหมาย และรูปแบบแนวทางของกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์ลักษณะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมในปัจจุบัน ตอนที่ 2 ความมั่นคงของประเทศกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความมั่นคงของประเทศในส่วนของความหมายกับประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นจากข้อมูลในปัจจุบันที่ได้มีการทำวิจัยรวบรวมโดยหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างข้อสรุปแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศและความเหลื่อมล้ำทางสังคม และชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่ประเทศต้องเผชิญในปัจจุบัน และตอนที่ 3 กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ เป็นบทสรุปเพื่อสะท้อนให้เห็นความสำคัญของกิจการเพื่อสังคมในการนำมาเสริมสร้างความมั่นคง ดังนี้

#### ตอนที่ 1 กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)

กิจการเพื่อสังคมนั้นดูเหมือนว่าจะเป็นคำใหม่ที่ใช้เรียกการดำเนินกิจการรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากกิจการแบบเดิมที่คุ้นเคย การนำเสนอเนื้อหาในตอนนี้จึงเป็นการนำเสนอเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา แนวคิด ความหมาย แนวทาง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม โดยสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

##### 1. ความเป็นมาของกิจการเพื่อสังคม

การปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงประมาณศตวรรษที่ 18 เป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์โลก ซึ่งส่งผลกระทบในเกือบทุกแง่มุมของชีวิตประจำวันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือการที่รายได้และจำนวนประชากรโดยเฉลี่ยเริ่มที่จะขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากปรากฏการดังกล่าวส่งผลให้มนุษย์มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าอย่างมาก แต่สิ่งหนึ่งที่ตามมาคือความแตกต่างเหลื่อมล้ำ ที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบทางสังคมที่เน้นการสร้างการแบ่งแยกแข่งขัน เกิดปัญหาจากทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด

ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์นั้นไม่ได้หยุดยั้ง ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างนี้ มีความชัดเจนและทวีความรุนแรงขึ้นจนก่อให้เกิดเป็นปัญหา จากรายงานการศึกษาความเสี่ยงจากที่ประชุมเวทีเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum: WEF) ที่ได้ดำเนินการศึกษามาอย่างต่อเนื่องในรายงานความเสี่ยงระดับโลก “Global Risks 2011” ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเศรษฐกิจ ก่อตัวและทวีความรุนแรงขึ้นมากจนอาจกลายเป็นปัญหาและมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความไม่สงบของสังคมได้ (World Economic Forum, 2011) ซึ่งคำกล่าวในรายงานฉบับนั้นก็ไม่ได้เกินเลยไปจากความเป็นจริงที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน

ปัญหาด้านความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ต้องการต่อสู้กับความแตกต่างและความไม่เท่าเทียม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตาม นักสังคมศาสตร์ไม่ได้มองความเท่าเทียมในเชิงตรรกทางวิทยาศาสตร์ หรือความเท่าเทียมที่หมายรวมถึงความเท่ากันในเชิงสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ไม่ได้มองว่าให้ทุกคนมีเท่ากันเหมือนอย่างแนวคิดของคอมมิวนิสต์ ที่กำหนดให้ทุกคนมีเท่ากันโดยใช้จำนวนเป็นเครื่องตัดสิน แต่ความเท่าเทียมที่นักเปลี่ยนแปลงสังคมมีความพยายามดำเนินการคือความเท่าเทียมในโอกาส สิทธิ และความสามารถพื้นฐานตามศักยภาพที่มี ด้วยความหวังที่จะต้องการการกระตุ้นให้สังคมเข้ามาช่วยเหลือให้เกิดสภาพการณ์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิพื้นฐานอันควรได้รับไม่ว่าจะเป็น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค หรือแม้แต่สิทธิเสรีภาพพื้นฐานทางสังคม โดยการสร้างความเท่าเทียมที่นำเอาศักยภาพและทฤษฎีทางด้านสังคมและการณรงค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเข้ามาเป็นกระบวนการขับเคลื่อน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่นำนี้อาจหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของบทบาทหน้าที่และกระบวนการในระบบสังคม Rogers และ Burdige (1972 : 10) ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ในระบบสังคมด้วยการดำเนินการของการสร้างสรรค์การประดิษฐ์ (invention) ซึ่งในปัจจุบันอาจเรียกว่าเป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรม (innovation) ที่สามารถก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินการใหม่ ๆ กระบวนการคิดและการพัฒนาใหม่ ๆ และผลักดันให้เกิดการแพร่กระจาย (diffusion) ออกไปยังสมาชิกในสังคมจนกระทั่งเกิดการยอมรับ นักสังคมวิทยาเองก็ได้มองว่า เมื่อโครงสร้างทางสังคมเริ่มเปลี่ยน ขนาดของสังคมและคุณภาพทางสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย และการเปลี่ยนแปลงนี้เองที่นำมาซึ่งพัฒนาการและการกระตุ้นที่ก่อให้เกิดปรับตัวของระบบสังคม จนมีการเรียกร้องถึงความร่วมมือกันในการเปลี่ยนแปลง การจัดระบบสังคม และการสร้างความเสมอภาคเท่าเทียม ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ก่อตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องจากความเจริญที่เกิดขึ้นนับแต่ปฏิวัติอุตสาหกรรม

การรณรงค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีการดำเนินการมานานนับตั้งแต่มีระบบโครงสร้างสังคมขึ้น แต่มีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามแต่สภาพการณ์และความต้องการในแต่ละยุคแต่ละสมัย ส่วนรูปแบบการดำเนินการที่ทำผ่านแผนการรณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศ หรือการสร้างแผนการพัฒนาประเทศ เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงทศวรรษที่ 60 จนถึง 70 โดยแผนการรณรงค์ในช่วงดังกล่าว มีทั้งแผนที่ประสบความสำเร็จและแผนที่ล้มเหลว แต่สิ่งที่สังเกตได้จากแผนการรณรงค์ในช่วงนั้น คือ การวัดความสำเร็จเชิงจิตและเป้าหมายของสังคมผ่านความสำเร็จเชิงจิตทางด้านเศรษฐกิจทั้งในด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม การที่แผนการรณรงค์ในช่วงนี้มีลักษณะดังกล่าวเป็นเครื่องจูงประกายการนำแนวคิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยรูปแบบการรณรงค์นั้นอาจมีเป้าหมายแตกต่างกันบ้างตามแต่ลักษณะและเป้าหมายของแต่ละประเทศหรือภูมิภาค ประเทศที่ยังตามหลังในด้านการพัฒนาอาจมีการรณรงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศโดยเน้นรูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรม ส่วนในกลุ่มประเทศที่เป็นผู้นำในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเริ่มมองเห็นความสำคัญของการสร้างทรัพยากรที่มีค่ามากกว่าทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเพื่ออุตสาหกรรมนั้นคือทรัพยากรมนุษย์ เริ่มมีการรณรงค์ในการพัฒนาทางการศึกษา คุณภาพชีวิต ในช่วงนี้เองที่เกิดการผลักดันให้มีแนวคิดของการใช้การตลาดเพื่อการพัฒนาขึ้น (Kaynak & Hudanah, 1987 ; Dees, 1998) อย่างไรก็ตามในช่วงนั้นยังมีอีกฝ่ายที่มีแนวคิดแตกต่างกันออกมา โดยมีความเชื่อว่าการตลาดไม่สามารถใช้เพื่อพัฒนาสังคมได้ เนื่องจากการตลาดเป็นการกระทำเพื่อแสวงหากำไร (Mentzer & Samli, 1981) การนำเอาการตลาดมาใช้ในรูปแบบอื่นนั้นอาจไม่สามารถหนีจากกฎเกณฑ์การตลาดที่มุ่งแสวงหากำไรเป็นที่ตั้งได้ ถึงแม้จะมีความคิดที่แตกต่างดังกล่าว แต่แนวคิดที่จะนำการตลาดมาใช้ในงานเพื่อสังคมก็เริ่มมีการยอมรับกันมากขึ้น

### 1.1 การตลาดเพื่อสังคมคืออะไร

แนวคิดการทำการตลาดเพื่อสังคมไม่ใช่ความคิดใหม่ แต่เป็นความคิดที่มีมานานตั้งแต่ Wiebe (1952) ได้เขียนบทความและตั้งคำถามที่กระตุ้นให้สังคมและนักวิชาการทางการตลาดในยุคนั้นพยายามหาคำตอบ โดยคำถามที่เขาตั้งขึ้นนั้นถือเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการต่อการนำเอาการตลาดมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม คำถามที่ปรากฏอยู่ในบทความของเขา คือ “Why cant’s you sell brotherhood like you sell soaps?” ข้อคำถามดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดการถกเถียงจนเกิดการสร้างคำว่า “Social Marketing” หรือ “การตลาดเพื่อสังคม” ขึ้นมาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1971 เพื่ออธิบายการใช้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดมุ่งวัตถุประสงค์อื่นมากกว่าการแสวงหากำไร คือมุ่งไปที่การก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลในสังคม หรือตัวสังคม Kotler & Zaltman (1971: 5) ให้นิยามเกี่ยวกับการตลาดเพื่อสังคมสรุปได้ว่า

การตลาดเพื่อสังคม เป็นการออกแบบ การนำมาใช้ และการควบคุมสิ่งที่ได้ออกแบบไว้เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการยอมรับทางสังคม โดยอาศัยหลักการทางการตลาดโดยอาจใช้ส่วนประสมทางการตลาดที่รู้จักกันดีเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นตัวสินค้า (product) การตั้งราคา (pricing) การสื่อสาร (communication) การจัดจำหน่าย (distribution) และรูปแบบการตลาดและการวิจัยตลาดเข้ามาดำเนินการจัดการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อระบบสังคม ซึ่งต่อมา Weinreich (1999) ได้เสริมให้เห็นภาพชัดถึงการนำการตลาดเชิงธุรกิจมาใช้ในรูปแบบเป้าหมายที่เปลี่ยนไปสู่การทำให้สังคมและความเป็นอยู่ดีขึ้น

การตลาดเพื่อสังคมจึงเป็นแนวคิดแรก ๆ ที่มีการประยุกต์เอาแนวคิดของการบริหารธุรกิจแบบเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการงานเพื่อสังคม แนวความคิดนี้ยึดหลักการที่ว่า เป้าหมายหลักขององค์กรหรืองานที่ทำเป็นไปเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการพิจารณาความจำเป็น ความต้องการ และความสนใจของตลาดเป้าหมายและสร้างความพึงพอใจให้เกิดขึ้นเป็นการศึกษาความต้องการของผู้บริโภค โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวม ภายใต้แนวความคิดมีลักษณะเหมือนแนวความคิดที่มุ่งการตลาด คือ ต้องพิจารณาถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และพยายามสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับผู้บริโภค แต่กลับให้ความสำคัญกับผลกระทบในทางที่ดีต่อสังคมส่วนรวม และสภาพแวดล้อมซึ่งจะมีผลไปถึงตัวผู้บริโภคด้วย แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม (Societal Marketing Concept) จึงเป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นจากความเห็นว่าการดำเนินธุรกิจโดยมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและผลกำไรสูงสุดขององค์กรเป็นแนวทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ หากแต่การคิดรณรงค์สร้างสรรค์สังคมแต่เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถดำเนินการได้ จึงเอาแนวคิดทั้งสองอย่างเข้ามาผสมกันเพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากขึ้น ต่อมาต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีการเริ่มเกิดหน่วยงานแบบใหม่ที่ทำหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินกิจกรรมทางด้านสังคม โดยหน่วยงานประเภทนี้ไม่ได้เข้ามาทำการตลาดแต่มีการดำเนินงานตามแผน มีการวางกลยุทธ์และการบริหารจัดการคล้ายกับภาคธุรกิจ แต่ทำงานเพื่อกิจการสาธารณะ โดยตรง เราเรียกหน่วยงานประเภทนี้ว่า เอ็นจีโอ (NGO : Non-governmental Organization) หรือ องค์กรนอกภาครัฐ

## 1.2 องค์กรนอกภาครัฐคืออะไร (NGO : Non-governmental Organization) คืออะไร

องค์กรนอกภาครัฐเป็นคำที่ราชบัณฑิตยสถานบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เรียกองค์กรตามภาษาอังกฤษว่า Non-governmental Organization หรือที่เรียกกันว่า เอ็นจีโอ (NGO) นอกจากคำว่าองค์กรนอกภาครัฐแล้ว เอ็นจีโอยังมีชื่อที่เรียกกันอีกหลากหลาย เช่น องค์กรเอกชน องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐส่วนในต่างประเทศมักเรียกว่า “องค์กรที่ทำงานโดยไม่แสวงหากำไร” หรือ

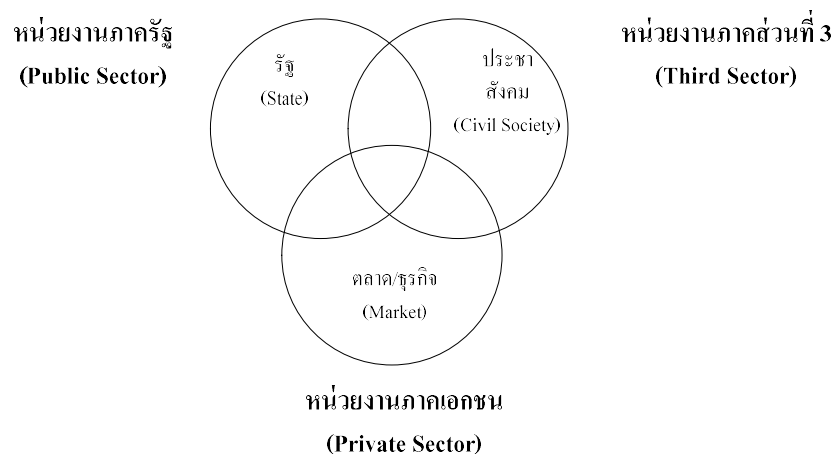
“องค์กรอาสาสมัครเอกชน” สำหรับประเทศไทยอาจเรียกว่า “องค์กรการกุศล” หรือ “องค์กรสาธารณประโยชน์” และในระยะหลังก็เรียกว่า “องค์กรพัฒนาเอกชน” ซึ่งทั้งหมดนี้ในปัจจุบันเข้าใจตรงกันว่าเป็นหน่วยงานที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมตั้งแต่ระดับโลกไปจนถึงระดับท้องถิ่น องค์กรนอกภาครัฐนี้ถือเป็นองค์กรที่ไม่ใช่ภาคราชการ และไม่ใช่ภาคธุรกิจที่แสวงหากำไร ก่อตั้งและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่นในอันที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาค่าด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสและประชาชนผู้ทุกข์ยาก อันเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา (ชัชวาลย์ทองดีเลิศ, 2543) โดยคำว่า องค์กรนอกภาครัฐ หรือ เอ็นจีโอ ปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี 1945 โดย องค์กรสหประชาชาติ (United Nations (UN)) เป็นผู้สร้างคำนี้ขึ้นและเริ่มมีการใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยแต่ละองค์กรไม่ได้มีฐานะเป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์กันในทางงบประมาณหรือการบริหาร แต่เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นแต่ละกลุ่มเป็นของตัวเอง มีวัฒนธรรม วิสัยทัศน์ แนวทางการดำเนินงาน เป็นของแต่ละองค์กร โดยมีการบริหารงานในรูปแบบกลุ่มมีทั้งกลุ่มที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ประเภท สมาคม มูลนิธิ และประเภทไม่จดทะเบียน ประเภทชมรม กลุ่มการดำเนินงาน ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการดูแลจัดการเรื่องราวความเป็นอยู่ สิทธิและหน้าที่ อย่างไรก็ตามก็เห็นว่าหน่วยงานในลักษณะนี้มักมีรายได้ที่ไม่แน่นอน บางหน่วยงานก็มีความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง แต่บางหน่วยงานก็ดำเนินงานเฉพาะกิจ ขึ้นอยู่กับสภาพการดำเนินงาน การบริหารจัดการและความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างที่ต้องการ เพราะที่ผ่านมามีการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ต้องพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกในลักษณะต่าง ๆ เช่น การรับบริจาค การขอสนับสนุนแบบให้เปล่า หลายครั้งจึงเกิดความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงานข้อจำกัดการขยายขอบเขตงาน และความยั่งยืนขององค์กร ข้อจำกัดเหล่านี้เองที่เป็นจุดกำเนิดของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม จึงเกิดแนวคิดใหม่ที่จะเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าว คือแนวคิดของกิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise (SE) และแนวคิดของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม (social entrepreneurship)

### 1.3 ทำไมต้องมี “กิจการเพื่อสังคม” หรือ “Social Enterprise (SE)”

จากแนวคิดการก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเข้ามาบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยภาคเอกชน ก่อให้เกิดการทำงานที่เห็นภาพชัดเจนในระบบสังคมที่มีทั้งหน่วยงานที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมโดยตรงและหน่วยงานที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของตนเอง และกิจกรรมบางอย่างที่ทำประโยชน์ของส่วนรวม Pearce (2003) ได้มีการนำเสนอโมเดลการแบ่งหน่วยงานทางด้านสังคมออกเป็น 3 ภาคส่วน โดยใช้กิจกรรมและความมุ่งหมายในการดำเนินงาน และเรียกว่า “Three Systems of the Economy” ซึ่งนักวิชาการบางส่วน

เรียกว่า 3 ภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาคเอกชน (Private Sector, First System หรือ First Sector) เป็นหน่วยงานที่ประกอบกิจการโดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อแสวงหากำไร จัดเป็นกลุ่มหลักที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศมาตั้งแต่ครั้งอดีต หน่วยงานภาครัฐ (Public Sector, Second System หรือ Second Sector) เน้นอนว่ามีหน้าที่โดยตรงในการบริหารกิจการของรัฐ ทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมโดยไม่เกี่ยวข้องกับการแสวงหากำไร แต่มีรายได้จากการเรียกเก็บภาษีและ การบริหารทรัพย์สินที่เป็นส่วนกลาง หน่วยงานภาคส่วนที่สาม (Third System หรือ Third Sector) เป็นหน่วยงานกลุ่มใหม่ที่มีการจัดลำดับความสำคัญ เป็นหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านสังคม แต่ไม่ได้มีรายได้มาจากภาษีหรือการเรียกเก็บจากทรัพย์สินส่วนกลางเหมือน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานในกลุ่มนี้มีบางส่วนที่พึ่งพารายได้จากค่าบริการ หรือได้รับการรับรอง ตามกฎหมายของรัฐให้ได้รับส่วนแบ่งรายได้บางส่วนจากภาครัฐ แต่มีบางหน่วยงานที่แสวงหา รายได้ในการทำงานด้วยตนเอง การแบ่งส่วนหน่วยงานในระบบเศรษฐกิจออกเป็น 3 ภาคส่วน นี้ทำให้มีความชัดเจนขึ้นเมื่อมองอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่าน ยังเชื่อว่าหน่วยงานทั้งสามนี้ยังมีบางหน่วยงานที่มีลักษณะเหลื่อมซ้อนกัน

แผนภาพ 2-1 ความสัมพันธ์ขององค์กรสามภาคส่วน



ที่มา : ดัดแปลงจาก Denny, 2014 : 17

การเกิดหน่วยงานภาคส่วนที่สาม นั้นเกิดจากปัญหาสำคัญของบทบาทหน้าที่ และการดำเนินงานของหน่วยงานในสองภาคส่วนแรก เนื่องจาก หน่วยงานภาคเอกชน (Private Sector) ดำเนินงานเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งและกำไรโดยไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น การแสวงหา กำไรของหน่วยงานไม่ได้คำนึงถึงการส่งผลกระทบต่อระบบสังคม เพราะมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การ สร้างความเจริญเติบโตและกำไร บ่อยครั้งที่หน่วยงานในภาคส่วนนี้เป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม

เสียเอง หรือเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหา ส่วนหน่วยงานภาครัฐ (Public Sector) เป็นหน่วยงานที่มีขนาดใหญ่ มีความซับซ้อนตามสภาพของรัฐ แม้ว่าจะพยายามกระจายอำนาจแต่ก็เป็นหน่วยงานที่เคลื่อนตัวช้าไม่สามารถขับเคลื่อนได้ตามต้องการ เนื่องจากต้องมีความระมัดระวังในการดำเนินงาน มีระบบตรวจสอบที่เคร่งครัด รูปแบบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่จึงไม่สามารถตอบสนองได้ทันกับสภาพปัญหาทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยปัจจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดการเรียกร้องจากสังคมให้มีหน่วยงานอื่นเข้ามาดูแลสภาพปัญหาทางสังคมเหล่านี้แทน หน่วยงานภาคส่วนที่สามจึงเกิดขึ้นเพื่อเข้ามาช่วยในการดำเนินงานในส่วนที่หน่วยงานภาคเอกชนไม่ประสงค์ที่จะดำเนินการ และหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถจัดการได้อย่างสมบูรณ์ โมเดลการทำงานของหน่วยงานภาคส่วนที่สามจึงเป็นการทำงานที่เข้ามาตอบสนองความต้องการของสังคมเหมือนกับตนเองเป็นหน่วยงานภาครัฐ แต่ไม่มีรายได้มาจากภาครัฐ รูปแบบการดำเนินงานจึงคล่องตัวกว่าหน่วยงานภาครัฐ แต่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไรเหมือนอย่างหน่วยงานภาคเอกชน

หน่วยงานภาคส่วนที่สามที่เข้ามาแก้ปัญหาานั้น ในช่วงต้นเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นมูลนิธิ หรือเป็นองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ หรือที่เรียกกันว่า เอ็นจีโอ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการแสวงหากำไรจากรายได้จากการดำเนินงาน โดยการขอรับบริจาคหรือได้รับการปันส่วนจากหน่วยงานภาครัฐ แต่เมื่อมีภาคธุรกิจมองเห็นว่าการแสวงหากำไรของหน่วยงานของตนเองนั้นในระยะยาวก็สร้างผลกระทบต่อหน่วยงานของตนเองได้เช่นกัน จึงเกิดโมเดลการดำเนินงานแบบใหม่ที่มีการจัดสรรปันส่วนของรายได้ที่ภาคเอกชนได้รับมาทำกิจกรรมเพื่อสังคม และเริ่มมีการกล่าวถึงแนวคิดของ ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ (Corporate Social Responsibility (CSR)) แต่ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ หรือ CSR นั้นเป็นเพียงกิจกรรมที่หน่วยงานภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจดำเนินเพื่อตอบสนองความต้องการบางอย่างของสังคม โดยไม่ได้มีความชัดเจนมากนักในการช่วยเหลือสังคม แนวคิด CSR เองก็ยังคงคลุมเครือไม่มีความชัดเจนเนื่องจากการดำเนินการในหลายรูปแบบ Howard R. Bowen (1953 อ้างถึงใน สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสิณี, 2556 ; 41) ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่มีการศึกษาเกี่ยวกับ CSR ได้ให้ความหมายของ CSR ไว้ว่า “ภาระหน้าที่ของนักธุรกิจต่อการดำเนินตามนโยบาย คัดสินใจ หรือดำเนินการไปในทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และค่านิยมของสังคม” ซึ่งแนวคิดนี้ต่อมาได้ผันแปรไปเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบหลากหลาย และบางกิจกรรมที่หน่วยงานภาคเอกชนดำเนินงานไม่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง แต่เป็นการใช้ CSR ในฐานะสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์องค์กรของตนเองมากกว่า การดำเนินการที่คลุมเครือของ CSR นั้นทำให้หลายภาคส่วนไม่ให้การยอมรับในการดำเนินงานว่าเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของสังคมอย่างแท้จริง ในขณะเดียวกันหน่วยงานประเภทที่พึ่งพาเงินรายได้จากการบริจาคหรือหน่วยงานภาครัฐ ก็ไม่มีความมั่นคงยั่งยืน ในจุดนี้เอง

จึงเกิดรูปแบบการดำเนินงานธุรกิจแบบใหม่ขึ้นมาที่เรียกว่าการประกอบกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise (SE))

Social Enterprise (SE) หรือ กิจการเพื่อสังคม จึงหมายถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินงานโดยใช้ยุทธศาสตร์แบบกลไกตลาดของภาคเอกชนหรือภาคส่วนที่หนึ่งเพื่อเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่ภาครัฐหรือภาคส่วนที่สองเน้นในการทำงาน และมีแผนธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงานและขยายงานให้เต็มศักยภาพได้ นั่นคือ กิจการเพื่อสังคม จะมีการมองเป้าหมายทางการเงินด้วยแต่เป็นโมเดลแบบ Triple Bottom Lines ที่วางเป้าหมายการสร้างรายได้เป็นฐานที่จะเพิ่มผลประโยชน์ของสังคมหรือสิ่งแวดล้อม แทนที่จะเป็นผลประโยชน์ของบริษัทหรือผู้ถือหุ้นเหมือนกิจการภาคเอกชน แต่มีการดำเนินงานที่แตกต่าง โดยนอกจากดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์ทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป กิจการเพื่อสังคม มักมีลักษณะสำคัญคือ มีแนวทางการหารายได้ด้วยตนเองเพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงานอย่างยั่งยืนโดยไม่จำกัดรูปแบบของรายได้ กล่าวคือทั้งในรูปแบบการดำเนินธุรกิจ และรูปแบบการขอรับบริจาค ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินการนั้น เป็นการใช้นวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา คือมีการคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาที่เป็นเป้าหมายของการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลยั่งยืนและสามารถต่อยอดผลลัพธ์ได้ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานแบบอาศัยความร่วมมืออย่างกว้างขวางจากเครือข่าย เพื่อใช้ศักยภาพเฉพาะทางของหน่วยงานนั้น ๆ ในการร่วมแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน จะเห็นได้ว่ารูปแบบการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคม มีความชัดเจนในเป้าหมายมากกว่าการทำ CSR และสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

แผนภาพ 2-2 ความแตกต่างระหว่างกิจการเพื่อสังคมกับความรับผิดชอบต่อสังคม



กิจการเพื่อสังคม ไม่ใช่ CSR อย่างที่ใครหลายคนเข้าใจผิดเนื่องจากกิจการเพื่อสังคมมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อการแก้ไขปัญหาทางสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในขณะที่ CSR เป็นกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสังคมของกิจการหรือธุรกิจที่แสวงหากำไรตามปกติ แต่ กิจการเพื่อสังคมคือ ตัวธุรกิจเองที่มีเป้าหมายไม่ได้แสวงหากำไรสูงสุดแต่มีเป้าหมายที่จะเป็นวิถีทางหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหาทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เพราะแนวคิดของ กิจการเพื่อสังคม มองเห็นความ



เป็นจริงที่ว่า สังคมยิ่งเจริญก้าวหน้า มีความใหญ่โตและซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมก็จะยิ่งเกิดตามมาและทวีความซับซ้อน หลากหลาย และความรุนแรงขึ้นตามความเจริญนั้น ยกที่หน่วยงานใด ๆ หน่วยงานหนึ่งจะจัดการได้ หรือจะรอให้ภาครัฐเข้ามาแก้ไขอย่างเดียวยังไม่ทันการณ์ ขณะเดียวกันหน่วยงานเอกชนที่มักดำเนินงานเพื่อผลประโยชน์ของหน่วยงานและผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) โดยตรง เช่น ผู้ถือหุ้นนั้นอาจไม่สามารถเข้ามามีส่วนช่วยจัดการปัญหาได้เพราะอาจขัดกับประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายทางธุรกิจ บางครั้งตัวธุรกิจของหน่วยงานนั้นเองก็เป็นเหตุหนึ่งของปัญหา การใช้งบประมาณเพียงส่วนน้อยกับโครงการหรือกิจกรรม CSR จึงไม่เพียงพอและไม่ใช่ว่าคำตอบที่แท้จริง ดังนั้น นักคิดส่วนใหญ่ในหลายสาขา ต่างมองเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ มองเห็นและยอมรับปัญหาที่แท้จริง และควรเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาจากทุกภาคส่วน โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน หรือเฉพาะองค์กรน้อยลง เพื่อความอยู่รอดของสังคมโลก และ กิจการเพื่อสังคม ก็คืออีกโมเดลความคิดหนึ่งที่ถูกนำเสนอให้โลกภาคส่วนธุรกิจและภาคส่วนของรัฐได้ทบทวนที่จะดำรงบทบาทตนเองใหม่ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ควรจะเป็น คือการดำเนินการที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมส่วนรวมและต่อปัจเจกด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินการต่อไป

## 2. ความหมายของกิจการเพื่อสังคม

จากกระแสและข้อเรียกร้องที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม ของหน่วยงานองค์กร และกิจการต่าง ๆ ที่มีมากขึ้น ประกอบกับรูปแบบของการดำเนินการที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทำให้เกิดคำใหม่ ๆ ขึ้นมาตอบสนองเจตนารมณ์ขององค์กรที่ต้องการยกระดับการดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ ทันกับการเปลี่ยนแปลงกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกที่มีพลวัตสูงขึ้น การดำเนินงานจนเกิดเป็นรูปแบบของกิจการหรือมีการดำเนินงานในลักษณะของการประกอบธุรกิจมีความชัดเจนมากขึ้น ประกอบกับในต่างประเทศมีกระแสของการประกอบกิจการ หรือวิสาหกิจ (Enterprise) ชนิดหนึ่งที่เข้ามาเป็นภาคส่วนใหม่ในระบบสังคม โดยมีช่องทางการดำเนินธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์พิเศษ เรียกว่า “Social Enterprise” ขึ้น และในประเทศไทยได้มีการรับเอาแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของ Social Enterprise ดังกล่าวเข้ามาเพื่อให้ความหมายและลักษณะของกิจการ องค์กร หรือธุรกิจที่ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน ทำให้มีการบัญญัติศัพท์คำว่า “กิจการเพื่อสังคม” ขึ้นเพื่อใช้แทนคำในภาษาอังกฤษ โดยก่อนหน้านี้ได้มีการเรียกกิจการหรือการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวอยู่บ้างแล้วแต่ไม่ได้รับความนิยมแพร่หลาย เช่น มีชัย วีระไวทยะ อดีตรัฐมนตรีและเป็นผู้ก่อตั้ง “สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน” ได้ให้ความหมายของกิจการ

หรือธุรกิจหลายอย่างที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือสังคมว่า “ธุรกิจเพื่อสังคม (Business for Social Progress)”

นอกจาก Social Enterprise หรือในภาษาไทยที่ว่า “กิจการเพื่อสังคม” แล้วยังมีคำที่ใช้เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมที่ใช้แทนหรือใช้เรียกส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น Social Entrepreneur (ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม) , Social Entrepreneurship (ความเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม) ฯลฯ ซึ่งคำเหล่านี้ใช้ทั้งในบริบทแทนหน่วยธุรกิจ องค์กร กลุ่มคน หรือตัวบุคคล บางครั้งใช้เรียกกลุ่มกิจกรรมหรือธุรกิจที่ดำเนินการในลักษณะของกิจการเพื่อสังคม เช่น เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Hong Kong) ใช้คำว่า Social Innovation (นวัตกรรมเพื่อสังคม) แทน ถึงแม้จะมีการเรียกที่แตกต่างกันหลายหลายแต่คำที่ใช้และรู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ คือ Social Enterprise และ Social Entrepreneurship โดยคำว่า Social Enterprise ในที่นี้จะหมายถึงกิจการเพื่อสังคม ส่วน Social Entrepreneurship จะหมายถึงผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ซึ่งทั้งสองคำนี้มีการให้ความหมายไว้หลากหลาย การให้ความหมายไม่ว่าจะให้โดยตรงกับคำว่ากิจการเพื่อสังคม หรือจะเป็นการให้ความหมายของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมก็ตาม สามารถใช้เพื่อสื่อให้เห็นลักษณะของกิจการเพื่อสังคมที่แตกต่างจากการดำเนินกิจการทั่วไป หรือแตกต่างจากกิจกรรมการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ขององค์กรที่แสวงหากำไร ดังนี้

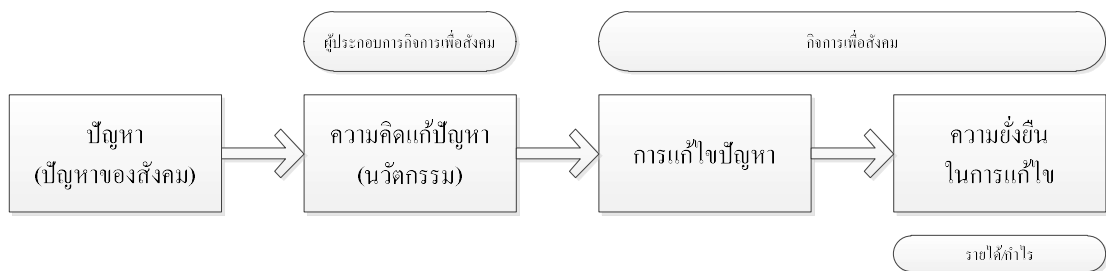
กิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise นั้น นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายเพื่อที่จะสื่อถึงกิจการเพื่อสังคมไว้หลายท่าน Dees (1998) ได้ให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมไว้ว่า “กิจการเพื่อสังคมเป็นองค์กรภาคเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการแก้ไขปัญหาของสังคม ผู้ที่ค่อยโอกาส ให้บริการสินค้าหรือบริการที่ไม่สามารถจัดหาได้จากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน โดยองค์กรเหล่านี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้ากำไร การขยายตลาด หรือสนับสนุนให้ได้รับเลือกตั้งทางการเมือง” Mort และคณะ (2002) กล่าวถึง กิจการเพื่อสังคมในลักษณะของ มิติทางโครงสร้างที่หลากหลายที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางความคิดของผู้ประกอบการที่มีพฤติกรรมทางศีลธรรมในการสร้างสรรค์ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม และเป็นการสร้างสรรค์ทางความคิดที่จะส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีลักษณะของการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ภายใต้อุณหภูมิและความมุ่งมั่นและการยอมรับความเสี่ยง Haugh & Tracey (2004) ให้ความหมายในเชิงของวัตถุประสงค์การดำเนินงานว่า “กิจการเพื่อสังคมเป็นธุรกิจที่ทำการค้าโดยมีวัตถุประสงค์ทางด้านสังคม กิจการเหล่านี้จะรวบรวมเอานวัตกรรม ความเป็นผู้ประกอบการ เป้าหมายทางสังคม และการแสวงหาความยั่งยืนเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีการค้าที่ได้กำไรจากการขาย กิจการเหล่านี้มีเป้าหมายในการแสวงหาผลตอบแทนทางสังคมมากกว่าการทำกำไร ส่วนใดที่เกินความสามารถที่จะดำเนินการพวกเขาอาจร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้สำหรับอนาคตและใช้ความร่วมมือในการทำให้มันเป็นจริง โดย

มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มคนหรือชุมชน อย่างไม่มีการแบ่งแยก” Leadbetter (1997) ให้ความหมายของ Social Enterprise โดยอิงวัตถุประสงค์ว่า “กิจการเพื่อสังคมเป็นการใช้พฤติกรรมหรือลักษณะของผู้ประกอบการทางธุรกิจเพื่อวัตถุประสงค์ที่ท้ายสุดในทางสังคมมากกว่ากำไร หรือเป็นทางเลือกที่ใช้ผลกำไรที่เกิดจากกิจกรรมทางการตลาดมาใช้สำหรับกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม” ในขณะที่ Shaw (2004) กล่าวถึงในแง่ของการดำเนินการว่า “กิจการเพื่อสังคมเป็นการทำงานของชุมชน อาสาสมัคร และองค์กรเอกชนในรูปของบริษัทเอกชนที่ทำงานเพื่อสังคมมากกว่าการมุ่งแสวงหากำไร” เห็นได้ว่าการให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่าเป็นกิจการที่มีกำไรแต่วัตถุประสงค์ของกำไรนั้นจะแตกต่างจากองค์กรธุรกิจทั่วไปในแง่ของการนำมาใช้เพื่อสังคมหรือส่วนร่วม โดยจะมีบางท่านที่เพิ่มเติมไปถึงลักษณะของการกิจการที่จะต้องมีการสร้างสรรค์

ในด้านผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม (Social Entrepreneur) หรือ ความเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship) ได้มีนักวิชาการให้ความหมายว่า “ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเป็นผู้ที่ถูกผลักดันด้วยความปรารถนาที่จะทำให้สังคมเกิดความ เป็นธรรม พวกเขาค้นหา พวกเขาพยายามเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างการดำเนินกิจการของพวกเขา กับการปรับปรุงคุณภาพของชีวิตของผู้คนผู้ซึ่งทำงานหรือเป็นกลุ่มคนที่พวกเขาต้องการจะช่วยเหลือ พวกเขามีความมุ่งมั่นในการแสวงหาวิธีแก้ปัญหาซึ่งมีความยั่งยืนทางการเงิน องค์กร สังคม และสิ่งแวดล้อม” (Thake and Zadek, 1997) ซึ่งการให้ความหมายดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึง ลักษณะของกิจการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานของความคิดของผู้ประกอบการ ส่วน Dees (1998) ให้ความหมายของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมว่า “ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเป็น การเล่นบทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาคหนึ่งของสังคม โดยมีลักษณะของ 1) ปรับภารกิจ ในการสร้างและรักษาคุณค่าที่ยั่งยืนทางสังคม (ไม่ใช่คุณค่าส่วนตัว) 2) ตระหนักและมุ่งมั่นใฝ่หา โอกาสใหม่ ๆ ที่จะให้บริการตามภารกิจดังกล่าว 3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างต่อเนื่องใน การสร้างสรรค์นวัตกรรม การปรับตัว และการเรียนรู้ 4) ทำหน้าที่อย่างชัดเจนมุ่งมั่น โดยไม่ถูกข้อ จำกัดด้วยทรัพยากรในปัจจุบันที่อยู่ในมือ และ 5) แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นในการ สร้างประโยชน์และผลลัพธ์ที่สร้างสรรค์กับกลุ่มคนที่รับผิดชอบ” Bornstein (2004) ได้ให้ ความหมายของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในแง่ของการเป็นผู้ที่มีความคิดใหม่ ๆ ว่า “ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเป็นผู้ที่มีความคิดใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ โดยเป็นผู้ที่มีความ คิดใหม่อย่างไม่หยุดยั้งในการแสวงหาวิสัยทัศน์ และไม่ปฏิเสธที่จะแก้ปัญหา หรืออาจกล่าว ได้ว่าไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาโดยจะพยายามที่จะกระจายความคิดออกไปใช้ในการแก้ปัญหาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้” เห็นได้ชัดว่าเมื่อมีการนำบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกับการให้ความหมายของกิจการ

เพื่อสังคม ช่วยขยายความเข้าใจให้เห็นว่ากิจการเพื่อสังคมนั้นเป็นการนำเอาความคิดใหม่ ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนมาใช้แก้ไขปัญหาทางสังคม โดยเน้นการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง เมื่อนำมาผนวกกับการให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมจะชัดเจนว่าการแก้ปัญหาจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ ผู้ที่แก้ปัญหา ก็จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะหล่อเลี้ยงแนวทางของตนเองให้ต่อเนื่องต่อไปได้ด้วยตัวของตัวเอง ซึ่งเมื่อมาเทียบเคียงกับทางธุรกิจก็คือการที่ธุรกิจจะอยู่ได้ก็ต้องเป็นธุรกิจที่ทำกำไรนั่นเอง

แผนภาพ 2-3 ลำดับขั้นของการเกิดกิจการเพื่อสังคม



สำหรับประเทศไทยเป็นผู้รับเอาแนวความคิดของกิจการเพื่อสังคมมาจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามผู้ที่มิประสบความสำเร็จหรือผู้ที่ศึกษาในด้านการประกอบกิจการและความเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินการกิจการที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นกิจการเพื่อสังคมมาก่อนหน้าที่จะรับเอาแนวคิดนี้มา ได้ให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้ อภิรักษ์ โกษะโยธิน (อ้างถึงใน โกศล ดีศีลธรรม, 2554 :159) ให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมว่า “กิจการเพื่อสังคม คือ กิจการที่มีรายรับจากการขาย การผลิตสินค้าหรือการให้บริการที่ถูกต้อง เพื่อเป้าหมายชัดเจนตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง โดยมีเป้าหมายแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยไม่มีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นและเจ้าของเท่านั้น ดังนั้นกิจการเพื่อสังคม ให้คุณลักษณะพิเศษต่อไปนี้ คือกระบวนการผลิต การดำเนินกิจการ รวมถึงผลิตภัณฑ์หรือการบริการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อเนื่องในระยะยาวต่อสังคม สุขภาวะ และสิ่งแวดล้อม มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี รวมทั้งมีความยั่งยืนทางการเงินได้ด้วยตนเอง” ชัยยุทธ ชำนาญเลิศกิจ (อ้างถึงใน โกศล ดีศีลธรรม, 2554 :160) ให้ความหมายว่า “กิจการเพื่อสังคมเป็นนวัตกรรมทางสังคมนวัตกรรมใหม่ที่อาศัยทักษะทางธุรกิจผนวกเข้ากับเป้าหมายในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรรวมของสังคมอย่างยั่งยืน” การดี เลียวไพโรจน์ (อ้างถึงใน โกศล ดีศีลธรรม, 2554 :160) ซึ่งเป็นนักวิชาการทางด้านธุรกิจที่หันมาสนใจกิจการเพื่อสังคม ได้ให้ความหมายว่า “กิจการเพื่อสังคมหมายถึงกิจการที่ใช้กำไรจากการประกอบการเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขหรือพัฒนาสังคม” ส่วนสำนักงาน

สร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) (2556) ได้ให้ความหมายของกิจการเพื่อสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามพันธกิจขององค์กรว่า “กิจการเพื่อสังคม หมายถึง หน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินงานโดยใช้ยุทธศาสตร์แบบกลไกตลาดเพื่อเป้าหมายทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และมีแผนธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงการดำเนินงานและขยายงานให้เต็มศักยภาพได้” ส่วนในราชกิจจานุเบกษาได้ให้นิยามของกิจการเพื่อสังคมไว้โดยปรากฏอยู่ใน ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 ได้นิยามกิจการเพื่อสังคมหมายความว่า “การที่ภาคเอกชนซึ่งเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ได้ประกอบกิจการหรือดำเนินการ โดยมีเป้าหมายอย่างชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก และมีรายรับจากการขาย การผลิตสินค้า หรือการให้บริการซึ่งมิได้มุ่งสร้างกำไรสูงสุดต่อผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการหรือการดำเนินการ รวมทั้งมีลักษณะพิเศษ ดังต่อไปนี้ 1) มีกระบวนการผลิต การดำเนินกิจการ หรือการดำเนินการในส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์ หรือ บริการซึ่งมิได้ก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาวต่อสุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม 2) มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ 3) มีศักยภาพที่จะมีความยั่งยืนทางการเงินได้ด้วยตนเอง 4) ผลกำไรส่วนใหญ่จากการประกอบกิจการหรือการดำเนินการถูกนำไปขยายผลเพื่อการบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือคืนผลประโยชน์ให้แก่สังคม 5) สามารถมีรูปแบบองค์กรที่หลากหลาย และ 6) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี”

จากความหมายทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งความหมายที่เป็นทางการทำให้สามารถสรุปได้ว่า กิจการเพื่อสังคม เป็นการดำเนินกิจการของบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่มองเห็นปัญหาทางสังคมด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน และพบว่าปัญหานั้นยังไม่ได้รับการแก้ไขจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือจากชุมชน จึงเกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาและได้ใช้ความคิดนั้นในการสร้างสรรค์นวัตกรรมสำหรับการแก้ไขปัญหาขึ้น จากนั้นจึงนำนวัตกรรมนั้นมาใช้แก้ไขปัญหาและเมื่อสามารถแก้ไขได้ก็พยายามที่จะพัฒนาแนวทางหรือนวัตกรรมนั้นให้เกิดความยั่งยืน จึงได้ดำเนินการในรูปแบบของกิจการหรืออาจเรียกว่าประกอบธุรกิจ แต่ธุรกิจที่ทำนั้นมีวัตถุประสงค์หลักในการแก้ไขปัญหาสังคมหรือเพื่อการพัฒนาสังคม โดยใช้กระบวนการและวิธีการในการบริหารจัดการตามหลักการของการดำเนินธุรกิจ โดยมีการสร้างสรรค์นวัตกรรมและแนวคิดใหม่ในการจัดการหรือดำเนินการเพื่อให้เกิดรายได้ที่จะสามารถทำให้ธุรกิจหรือกิจการนั้นยั่งยืนและใช้แก้ไขปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง หรือหรืออาจกล่าวได้ว่า กิจการเพื่อสังคมเป็นองค์กรที่แสวงหารายได้และกำไร เพียงแต่รายได้และกำไรเหล่านั้นมีหรือนำมาใช้เพื่อการตอบสนองความต้องการของสังคม ในการช่วยเหลือหรือพัฒนาสังคม ไม่ใช่เพื่อตอบแทนบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือคณะใดคณะหนึ่งตามรูปแบบของธุรกิจ ดังนั้นรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ มีนวัตกรรมใน

การดำเนินงาน มีการผลิตและการบริหารจัดการตามรูปแบบการดำเนินธุรกิจโดยมีการวางแผนและการพัฒนากลยุทธ์ในการดำเนินการ มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมหรือพัฒนาสังคม ส่วนผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมนั้นจะเป็นบุคคลที่มีลักษณะสำคัญคือ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่มีความพร้อมในการดำเนินธุรกิจ โดยมีหลักธรรมาภิบาล และสามารถดำเนินธุรกิจเพื่อเป้าหมายสำคัญคือการแก้ไขหรือพัฒนาสังคม โดยองค์กรที่มีลักษณะของกิจการเพื่อสังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ และการดำเนินการที่ต่อเนื่องยั่งยืน

### 3. แนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคม

การดำเนินกิจการเพื่อสังคมเป็นการดำเนินงานที่มีวิวัฒนาการมาจากการเชื่อมต่อกับผู้ที่มีส่วนได้เสียทางสังคม กับวิธีการดำเนินการที่หลากหลายในการพัฒนารูปแบบของการแก้ไขปัญหาทางสังคม และการเป็นผู้ประกอบการตามแบบธุรกิจ การดำเนินกิจการเพื่อสังคมจึงมีรากฐานแนวคิดของการเป็นผู้ประกอบการเป็นที่ตั้ง โดยมีรูปแบบของนวัตกรรมทางธุรกิจเข้ามาเป็นส่วนประกอบหลักในการดำเนินงาน แต่เป้าประสงค์ของการดำเนินงานของผู้ประกอบการทางธุรกิจกับผู้ประกอบการทางสังคมนั้นจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากผู้ประกอบการทางธุรกิจจะมีเป้าหมายในการแสวงหารายได้และกำไร ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของการประกอบกิจการ ดังนั้นจึงได้มีการนำรายได้มาใช้ในการขยายกิจการหรือพัฒนา กิจการของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถมีศักยภาพในการแสวงหากำไรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ Martin & Osberg (2007) กล่าวว่าผู้ประกอบการนั้นจะแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่กิจการเพื่อสังคมนั้นมีแนวคิดที่แตกต่างซึ่งผู้ประกอบการสังคมนั้นมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม แนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมจึงเป็นแนวทางการจัดทำธุรกิจและการตลาดที่มีเป้าประสงค์พิเศษ แนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมสามารถสรุปได้ดังนี้

แนวคิดการดำเนินงาน: กิจการเพื่อสังคมนั้นส่วนใหญ่มีจุดเริ่มต้นมาจากการมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยบุคคลจากนั้นจึงเกิดการคิดหาทางแก้ไขปรับปรุงปัญหาเหล่านั้นให้ดีขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งคณะบุคคลหรือองค์กรที่จะร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้ที่ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น Mair & Marti (2006) Martin & Osberg (2007) Rory Ridley-Duff & Bull (2011) และนักวิชาการอีกหลายท่าน ได้ให้ความเห็นตรงกันว่าผู้ที่ประกอบกิจการเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาที่ต้องการจะแก้ไขก่อน ไม่ใช่ผู้ที่จะมีแค่แนวความคิดเท่านั้น เนื่องจากปัญหาบางอย่างมีความซับซ้อนมีผลกระทบต่อความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ สังคม และวัฒนธรรม ดังกรณีของ Muhammad Yunus ผู้ก่อตั้งธนาคารเพื่อคน

จนแห่งแรกของโลกที่รู้จักกันในนาม Grameen Bank และได้รับรางวัลโนเบลนั้นเห็นได้ว่า Yunus ได้อาศัยความรู้ความเข้าใจในสภาพสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นสังคมที่เพศชายเป็นใหญ่ แต่ผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อระบบเศรษฐกิจในครอบครัวกลับเป็นเพศหญิง หากเพศชายของครอบครัวใดไม่รับผิดชอบแล้วครอบครัวนั้นแทบจะไม่มีโอกาสในการเจริญก้าวหน้าได้เลย Yunus จึงได้ก่อตั้งเงินกู้สำหรับเพศหญิงขึ้นภายใต้เงื่อนไขจูงใจที่จะไม่ทำให้ฝ่ายชายสามารถนำมาเป็นข้ออ้างได้ ส่งผลให้เงินกู้และระบบธนาคารคนจนของเขาสามารถช่วยเหลือคนในประเทศให้หลุดพ้นจากความยากจนได้เป็นจำนวนมาก ความรู้ความเข้าใจในปัญหาจึงเป็นพื้นฐานหลักของแนวคิดในการประกอบกิจการเพื่อสังคม

นอกจากนี้กิจการเพื่อสังคมยังมีเป้าหมายอยู่ที่การแก้ไขปรับปรุงรูปแบบทางสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาจดำเนินการด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เน้นการอยู่ร่วมกัน และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ดังนั้นรูปแบบของการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่จะดำเนินงานในลักษณะของกิจการเพื่อสังคมจึงเป็นการดำเนินงานที่มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำเพื่อสร้างสรรค์สังคม แนวคิดการดำเนินงานต้องไม่ละทิ้งเป้าหมายหลักนี้ ดังนั้นไม่ว่ารูปแบบของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมจะเป็นแบบใด มีขนาดเท่าใด แนวคิดการดำเนินงานจะมุ่งไปสู่เป้าประสงค์เพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกัน ดังนั้นกิจการเพื่อสังคมจึงมีแนวคิดการดำเนินงานที่มองออกไปยังผู้อื่น มองเห็นสภาพปัญหาภายนอกที่เข้ามากระทบตนเอง และมีแนวความคิดที่จะแก้ไขปัญหา (Alter, 2007 ; Certo & Miller, 2008 ; Ridley-Duff & Bull, 2011 ; มีชัย วีระไวทยะ และ โจนธาณ เฮเช่น, 2544)

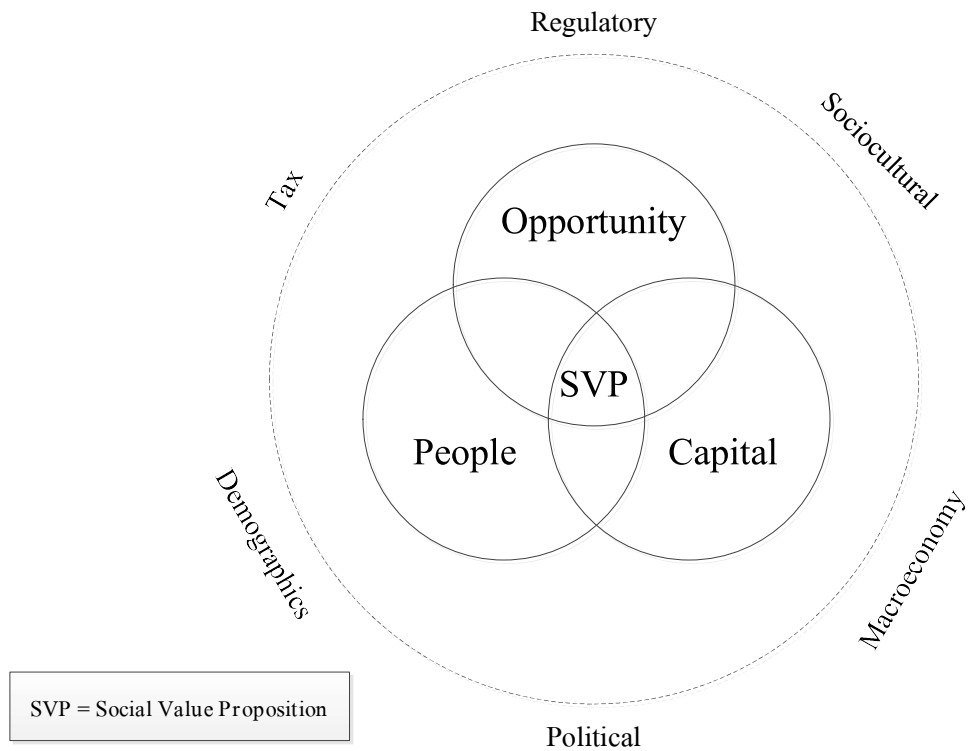
รูปแบบการดำเนินงาน: การดำเนินกิจการเพื่อสังคมมักถูกกล่าวถึงในแง่ของนวัตกรรมในการพัฒนาสังคม จนทำให้ในบางประเทศเรียกกิจการเพื่อสังคมว่า นวัตกรรมเพื่อสังคม รูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมนั้นนอกจากผู้ประกอบการจะทราบถึงปัญหาพื้นฐานที่ตนเองจะต้องเข้าไปดำเนินการแก้ไขเพื่อที่จะได้แก้ไขได้อย่างถูกต้องตรงกับความต้องการแล้ว การดำเนินการต้องก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในการแก้ปัญหาและตัวองค์กร รูปแบบการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมจึงเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าให้กับสังคม โดยไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นการดำเนินการในรูปแบบใด โดยกิจกรรมนั้นอาจตอบสนองความต้องการของสังคมด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านตามแนวคิด triple bottom line คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Ridley-Duff & Bull, 2011) ดังนั้นรูปแบบการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองหรือแก้ปัญหาประเด็นเหล่านี้ ซึ่งการแก้ปัญหานั้นจะต้องให้เกิดความยั่งยืนด้วย กิจการเพื่อสังคมจึงมักมีการแสวงหารายได้เพื่อที่ตนเองจะได้มีรายได้มาใช้จ่ายในการดำเนินกิจการหรือจัดกิจกรรมของ

ตนเอง ซึ่งแหล่งที่มาของรายได้เมื่อประมวลจากแนวคิดแล้วรายได้ของกิจการเพื่อสังคมน่าจะมาจาก การประกอบธุรกิจไม่ว่าจะเป็นการค้าหรือบริการ โดยกิจการเพื่อสังคมจะมีแหล่งรายได้เป็นของตนเอง แม้ว่ากิจการเพื่อสังคมบางประเภทจะมีรายได้มาจากการบริจาคแต่เมื่อเวลาผ่านไป แหล่งรายได้จะมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นโดยไม่หวังพึ่งพาการบริจาคแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นรายได้เหล่านั้นจึงมีลักษณะของความยั่งยืนและการตอบแทนตามหลักธุรกิจ (Alter, 2007 ; Ridley-Duff & Bull, 2011 ; มีชัย วีระไวทยะ และ โจนาธาน เฮเช่น, 2544)

การบริหารจัดการ: การดำเนินกิจการเพื่อสังคมส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการในลักษณะเดียวกันกับการประกอบธุรกิจโดยทั่วไป คือมีบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้บริหารจัดการ มีการดำเนินการในลักษณะของการวางแผนและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าการบริหารธุรกิจทำอะไรกิจการเพื่อสังคมก็ทำเช่นเดียวกัน ไม่ได้มีความแตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากกิจการที่จะสามารถเรียกได้ว่าเป็นกิจการเพื่อสังคมนั้นมีความสำคัญอยู่ที่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ หากมุ่งเน้นการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นหลักกิจการเหล่านั้นก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นกิจการเพื่อสังคม ส่วนสัดส่วนที่จะแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนกับผลประโยชน์ทางสังคมนั้นยังคงเป็นที่โต้เถียงกันว่าจะเป็นส่วนใดส่วนอย่างไร สามารถแบ่งผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ Austin, Stevenson & Wei-Skillern (2006) เชื่อว่า การจัดการใดเป็นกิจการเพื่อสังคมหรือไม่นั้นให้ศึกษาจากสิ่งที่เสนอต่อคุณค่าทางสังคม (Social Value Proposition) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบกันจาก โอกาส คน และแหล่งทุน ภายใต้แรงสนับสนุนจากการควบคุมหรือการระเบียบ (Regulatory) วัฒนธรรมทางสังคม (Sociocultural) เศรษฐกิจมหภาพ (Macroeconomy) การเมือง (Political) สภาพภูมิศาสตร์/พื้นที่ (Demographics) และภาษี (Tax)



แผนภาพ 2-4 กรอบแนวคิดของความเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม



ที่มา : Austin, Stevenson & Wei-Skillern, 2006)

#### 4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมทั้งของไทยและต่างประเทศนั้นพบว่า กิจการเพื่อสังคมเป็นเนื้อหาที่ยังมีนักวิชาการจำนวนมากให้ความสนใจ โดยเฉพาะนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ต้องบูรณาการหลายศาสตร์เข้าไว้ด้วยกัน จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าม้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมากโดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มงานวิจัยด้านทฤษฎีและข้อสรุปเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างข้อสรุปหรือแนวทางการบริหารจัดการจากกรณีศึกษา ซึ่งเป็นการมุ่งแสวงหาแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม จากตัวอย่างของผู้ดำเนินกิจการเพื่อสังคม โดยงานวิจัยกลุ่มนี้ต้องการนำเสนอแนวทางในการประกอบกิจการเพื่อสังคม และการแสวงหาเครื่องมือในการประกอบกิจการเพื่อสังคม ดังนี้

### งานวิจัยด้านทฤษฎีและข้อสรุปเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม

เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมยังคงเป็นเรื่องใหม่ที่มีความเห็นแตกต่างหลากหลาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดทฤษฎีของกิจการเพื่อสังคมจึงยังคงมีการดำเนินการ เช่น Thompson & Scott (2014) ทำการสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับความแตกต่างของกิจการเพื่อสังคมกับธุรกิจโดยทั่วไป และต้องการตอบคำถามที่ว่าเพราะเหตุใด กิจการเพื่อสังคมจึงมีความจำเป็น และเขียนบทความชื่อ “Social enterprise or social entrepreneurship: which matters and why?” ส่วน Alter (2007) ทำการสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคม โดยทำการศึกษาและสร้างข้อสรุปเพื่อรวบรวมแนวคิดและกระบวนการของกิจการเพื่อสังคม ภายใต้รายงานชื่อ “Social Enterprise Typology” ส่วน Zahra, Gedajlovic, Neubaum & Shulman (2009) ความหมายและลักษณะของกิจการเพื่อสังคมไว้ในบทความชื่อ “A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges” ซึ่งในรายงานพยายามสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของกิจการเพื่อสังคมและความจำเป็นของกิจการเพื่อสังคม Smallbone, Evans, Ekanem, & Butters (2001) ได้ออกรายงานวิจัยเกี่ยวกับ Researching Social Enterprise ซึ่งเป็นรายงานวิจัยที่แสดงถึงการศึกษาศึกษาและสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม โดยมีการศึกษาและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมไว้อย่างเป็นระบบ Certo & Miller (2008) ได้ดำเนินการศึกษารูปแบบของกิจการเพื่อสังคมและเขียนบทความชื่อ “Social entrepreneurship: Key issues and concepts” เห็นได้ว่าการศึกษางานในกลุ่มนี้ยังคงมีการศึกษาและสร้างข้อสรุปอย่างต่อเนื่องถึงรูปแบบและขอบข่ายของกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากมีหลายภาคส่วนที่ยังคงให้คำจำกัดความและขอบข่ายของกิจการเพื่อสังคมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ในรายงานวิจัยกลุ่มนี้ยังพบรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมจำนวนหนึ่งด้วย

งานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างข้อสรุปหรือแนวทางการบริหารจัดการจากกรณีศึกษา

งานวิจัยในกลุ่มนี้เป็นการศึกษารวบรวมกิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินอยู่และประสบความสำเร็จเพื่อนำมาสร้างเป็นข้อสรุปที่เป็นแบบอย่างในการประกอบกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งการสร้างเครื่องมือเพื่อตรวจสอบความสำเร็จ ประเมินผลกระทบของกิจการเพื่อสังคมต่อระบบสังคม นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอกิจการเพื่อสังคมที่ประสบปัญหา เพื่อให้สามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการประกอบกิจการเพื่อสังคม จากการค้นคว้าพบว่างานวิจัยในกลุ่มนี้จะมีจำนวนมากกว่างานวิจัยในกลุ่มแรก เนื่องจากนิยมนำกรณีศึกษาเพื่อเอามาใช้เปรียบเทียบกันในหลายประเทศ เช่น Kernot & McNeill (2011) ทำการวิจัยเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมในประเทศออสเตรเลีย ภายใต้ชื่อรายงาน

วิจัย "Australian Social Enterprises: Stories of Challenge" ในรายงานเป็นการนำเสนอตัวอย่างของกิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการอยู่ในประเทศออสเตรเลีย และพยายามสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมมาเป็นแบบอย่าง Sodhi & Tang (2011) ได้ดำเนินการศึกษาตัวอย่างการประกอบกิจการเพื่อสังคมและเขียนรายงานวิจัยชื่อ "Social enterprises as supply-chain enablers for the poor" เพื่อนำเสนอลักษณะการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมนรูปแบบหนึ่ง Martina & Novicevic (2010) ได้ออกรายงานวิจัยเกี่ยวกับชาวนาในประเทศเคนยาที่ร่วมกันสร้างกิจการเพื่อสังคม และดำเนินการในรูปแบบที่สามารถช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกได้ ภายใต้อาจารย์ชื่อ Social entrepreneurship among Kenyan farmers: A case example of acculturation challenges and program successes จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาวิจัยเพื่อรวบรวมลักษณะของกิจการเพื่อสังคมและนำมาสร้างเป็นข้อสรุปจากกิจการเพื่อสังคมที่มีการดำเนินอยู่ในแต่ละประเทศนั้นมีการศึกษาอยู่มาก แม้แต่ในประเทศไทยก็มีรายงานวิจัยของ เอกชัย นิตยาเกษตรวัฒน์ (2555) ที่ทำการศึกษากิจการเพื่อสังคมนในประเทศไทย: กรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ และการประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ซึ่งเป็นรายงานวิจัยที่ทำการศึกษองค์กรที่สามารถเทียบเคียงหรือเรียกได้ว่าเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมนในประเทศไทยนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับการดำเนินการ เป็นต้น

## ตอนที่ 2 ความมั่นคงของประเทศกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม

การนำเสนอข้อมูลในตอนนี้เป็นกรนำเสนอข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศและความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องของขอบเขตความหมายของคำว่า "ความมั่นคง" และนำเสนอสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมนไทยจากรายงานของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งทั้งสองประเด็นเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงกันในการวิจัยครั้งนี้ โดยการนำเสนอข้อมูลในตอนนี้อาจแบ่งเนื้อหาออกได้เป็น 2 ส่วนดังนี้

### 1. ความมั่นคงของประเทศ

ความมั่นคงของประเทศหรือความมั่นคงแห่งชาติ เป็นคำที่หากสอบถามไปยังประชาชนทั่วไป สิ่งแรกที่นึกถึงจะเป็นเรื่องของการทหารและการปกป้องรักษาอธิปไตยของประเทศ แต่ในความเป็นจริง ความมั่นคงของประเทศนั้นไม่ได้มีความหมายแคบอยู่แต่ทางด้านทหารหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเท่านั้น การให้ความหมายเฉพาะเรื่องของการทหารและการปกป้องอธิปไตยเพียงอย่างเดียวนั้นนับว่าค่อนข้างแคบ และอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เรื่องของความมั่นคงได้ขยายขอบข่าย

ครอบคลุมถึงเรื่องราวออกไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นคำว่า “ความมั่นคงแห่งชาติหรือความมั่นคงของประเทศ” (Notional Security) จึงยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ อีกมากมาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมและจิตวิทยา เป็นต้น ตามคู่มือที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาตามหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ประจำปีพุทธศักราช 2552-2553 เอกสาร วปอ. หมายเลข 008 คู่มือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ได้อธิบายเรื่องความมั่นคงไว้อย่างละเอียดสรุปความได้ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสในการอธิบายความหมายของความมั่นคงของประเทศหรือความมั่นคงแห่งชาติ ไว้อย่างชัดเจนในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า พระราชวังดุสิต กรุงเทพมหานคร ความตอนหนึ่งว่า “...ประเทศชาตินั้น ประกอบด้วยผืนแผ่นดินกับประชาชน และ ผืนแผ่นดินนั้นเป็นที่เกิด ที่อาศัย ที่อำนวยประโยชน์สุข ความมั่นคงร่มเย็นแก่ประชาชน ให้สามารถรวมกันอยู่เป็นปึกแผ่น เป็นชาติได้ ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ จึงมิได้อยู่ที่การปกป้องรักษาผืนแผ่นดินไว้ด้วยแสนยานุภาพแต่เพียงอย่างเดียว หากจำเป็นที่ประชาชนจะต้องมีความวัฒนาผาสุก ปราศจากทุกข์ยากเข็ญด้วย ...” ([www.kanchanapisek.or.th](http://www.kanchanapisek.or.th)) จากพระราชดำรัสเห็นได้ว่า ความมั่นคงของประเทศไม่ได้หมายความแคบอย่างที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นเพียงความเข้มแข็งของกำลังทหาร แต่ครอบคลุมไปถึงความผาสุกหรือความพึงพอใจของประชาชนต่อสภาพความเป็นอยู่หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หากประชาชน มีความสุข และพึงพอใจ ก็ถือว่าประเทศชาติได้เกิดมีความมั่นคงขึ้นแล้ว ความมั่นคงจึงเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลและประชาชนต้องร่วมมือกันในการสร้างความมั่นคงของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับมีการกล่าวถึงคำว่า "ความมั่นคงของรัฐ" และในพระราชบัญญัติ ว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน 2495 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 6 อ้างถึงใน คู่มือใช้เป็นแนวทางในการศึกษาตามหลักสูตรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2553) ใช้คำว่า "ความมั่นคงหรือความปลอดภัยแห่งราชอาณาจักร" และได้กล่าวถึงคำว่า "ความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร" หมายถึง "การให้อิสรภาพของชาติหรือ สวัสดิภาพของประชาชนอยู่ในความมั่นคงและปลอดภัย รวมตลอดถึงการให้ประเทศดำรงอยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร" พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ให้คำนิยามไว้ว่า "ความมั่นคง คือ การทรงตัวอยู่อย่างแน่นหนาถาวร ดำรงเอกราช มีเสรีภาพแห่งชาติ มีความสงบสุขภายในประเทศ มีความแน่นอนในชีวิตและเศรษฐกิจของพลเมือง คาดหมายรายได้ของรัฐได้ถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง ค่าของเงินตรามีเสถียรภาพ รัฐไม่ต้องประสบความยุ่งยากกระส่ำระสาย ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้ง่าย ประชาชนพลเมืองรู้สึกมีความปลอดภัย มีความหวังและความไว้วางใจในอนาคต และยังไว้วางใจ

ต่อไปอีกว่า ถึงแม้ความผันผวนหรือเหตุร้ายอันใดจะเกิดขึ้นมา รัฐสามารถจะต่อสู้หรือป้องกันได้” และได้จำแนกความมั่นคงแห่งชาติออกเป็น 4 ด้าน ตามลักษณะของภารกิจที่ชาติจำเป็นต้องดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ คือ

ความมั่นคงแห่งชาติด้านการเมือง หมายถึง ความมั่นคงในการดำเนินการปกครองของรัฐ หรือของบ้านเมืองโดยตรง และยังรวมตลอดถึงงานฝ่ายบริหารที่ต้องใช้วิเทโศบายกับต่างประเทศ ได้แก่ การเมืองภายในประเทศและการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนในชาติ

ความมั่นคงแห่งชาติด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความมั่นคงในการดำเนินการของรัฐที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อความสำคัญเกี่ยวกับการเงินของรัฐ ทรัพยากร การเพิ่มผลผลิตทางเกษตรและอุตสาหกรรม การพาณิชย์ และรวมทั้งรายได้ของประชากรและ รายได้ของประชาชาติซึ่งรัฐจะนำมาใช้ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง และให้ประชากรของชาติมีฐานะอันสมบูรณ์พูนสุขด้วย

ความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคมจิตวิทยา หมายถึง ความมั่นคงในการดำเนินงานของรัฐที่มุ่งตรงต่อสถานะความสงบสุขในสังคมและในชีวิตจิตใจของประชากร เพื่อเสริมสร้างให้ประชากรในชาติมีความรู้ความสามารถ มีศาสนา มีศีลธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อให้สังคมดำรงอยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ร่มเย็นเป็นสุข โดยทั่วกัน และให้ได้รับความยุติธรรมเสมอภาคเท่าเทียมกันให้มากที่สุด

ความมั่นคงแห่งชาติด้านการทหาร หมายถึง ความมั่นคงในการดำเนินการของรัฐที่เกี่ยวกับการทหารของชาติ ได้แก่ การปรับปรุงการเสริมสร้างกิจการด้านการทหารให้เป็นกำลังเข้มแข็งของชาติ และเป็นกำลังที่สามารถในการรบ การสงคราม และการปราบปรามจลาจล ทั้งนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ รักษาเอกราช และรักษาความมั่นคงของชาติไว้ให้ยั่งยืนถาวรต่อไป

เห็นได้ว่าเรื่องความมั่นคงของประเทศหรือความมั่นคงแห่งชาติมีขอบข่ายครอบคลุมกว้างขวางออกไปจากความคิดของบุคคลทั่วไปอย่างมาก นอกจากนี้หากศึกษาถลกลงไปจะพบว่าการใช้คำว่าความมั่นคงของประเทศกับความมั่นคงแห่งชาติยังอาจมีความหมายที่คลาดเคลื่อนกันเล็กน้อย เนื่องจาก คำว่า รัฐ ชาติ และประเทศ นั้นมีการให้นิยามที่แตกต่างกัน คือ “รัฐ” หมายถึง ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์ อันประกอบด้วยดินแดนที่มีขอบเขตแน่นอน มีประชากรอาศัยอยู่ในจำนวนที่เหมาะสม โดยมีรัฐบาลปกครองและมีอำนาจอธิปไตยของตนเอง หรือ “รัฐ” อาจหมายถึง องค์ประกอบของสถาบันการปกครอง ซึ่งมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและประชากรที่แน่นอน ส่วนคำว่า “ชาติ” หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางวัฒนธรรม และมีความผูกพันกันในทางสายโลหิต เผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ตลอดจนมีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์

ร่วมกัน หรือมีวิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองร่วมกัน หรือ หมายถึง กลุ่มคนซึ่งเชื่อว่าตนมีวัฒนธรรม จุดกำเนิด และประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน ส่วนคำว่า “ประเทศ” ความหมายกว้างกว่า เพราะหมายรวมถึง ดินแดนที่มีฐานะเป็นรัฐหรือไม่มีฐานะเป็นรัฐ แต่โดยสรุปแล้ว คำว่า “ประเทศ” ตามกฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึง ดินแดน อาณาเขต และสภาพภูมิศาสตร์ แต่ในคู่มือของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรได้ระบุความหมายของ “ชาติ” ว่าเป็นคำศัพท์ที่เน้นถึงคนที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีเชื้อสายเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมกัน ในสายเลือด และมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน อยู่ในรัฐเดียวกัน อยู่ภายใต้ประมุขของรัฐคนเดียวกัน ภายใต้ธงชาติผืนเดียวกัน รัฐ (State) เป็นศัพท์ที่เน้นทางการเมืองและการรับรองของนานาชาติ รัฐทำให้ชาติเป็นชาติอย่างเต็มภาคภูมิ และรัฐก็คือชาติที่มีการจัดเป็นรูปองค์กรอิสระขึ้นเป็นประเทศ (Country) เป็นศัพท์ที่เน้นทางภูมิศาสตร์ หมายถึง การมีดินแดน อันเป็นที่รวมของชนชาติของรัฐหรือเป็นที่รวมของสังคมขนาดใหญ่ สังคม (Society) เป็นศัพท์ที่เน้นถึงสภาพความเป็นอยู่ของหมู่คนที่คบค้าสมาคมกันอยู่ ดังนั้นหากจะกล่าวถึงคำว่าความมั่นคงของประเทศและความมั่นคงแห่งชาติก็พอจะอนุโลมให้เหมือนกันได้

ความมั่นคงของประเทศหรือความมั่นคงแห่งชาติที่ใช้ในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สำหรับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรได้พิจารณาองค์ประกอบของความมั่นคงของประเทศหรือความมั่นคงแห่งชาติไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งในการนำเสนอตอนนี้อยู่จึงขอใช้คำว่าความมั่นคงแห่งชาติแทนความมั่นคงของประเทศตามหัวข้อที่กำหนดไว้เพื่อให้สอดคล้องกับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ความมั่นคงแห่งชาติตามวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร มีจุดมุ่งหมายให้มีความสอดคล้องกับเรื่องของยุทธศาสตร์ชาติที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร โดยยุทธศาสตร์ชาติเป็นเรื่องของ "ศาสตร์และศิลป์ในการพัฒนา และการใช้กำลังอำนาจแห่งชาติด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง, เศรษฐกิจ, สังคมจิตวิทยา, การทหาร, วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี, การพลังงาน, ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ" ดังนั้น วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรจึงจำแนกความหมายของคำว่า "ความมั่นคงแห่งชาติ" ออกเป็น 8 ด้าน คือ 1) ด้านการเมือง (ภายในและภายนอกประเทศ) 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสังคมจิตวิทยา 4) ด้านการป้องกันประเทศ 5) ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี 6) ด้านการพลังงาน 7) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และ 8) ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ (โดยนักศึกษาของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรในปี 2551 ยังได้เสนอ ให้เพิ่มเรื่อง ความมั่นคงแห่งชาติ และกำลังอำนาจแห่งชาติด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ ในการศึกษาวิชายุทธศาสตร์ชาติ ของ วปอ. สปท. ซึ่งได้รับความ

เห็นชอบจาก พลโท ภาณุมาศ สีวะรา ผอ.วปอ.สปท. ในขณะนั้น) ทั้งนี้เมื่อได้มีการสำรวจตรวจสอบถึงผลกระทบที่จะมีต่อความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทยแล้วจะทำให้สามารถพิจารณาถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน และง่ายต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติที่จะต้องดำเนินการเพื่อความมั่นคงแห่งชาติได้โดยตรง สำหรับความมั่นคงแห่งชาติทั้ง 8 ด้านตามความหมายของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรนั้น มีรายละเอียดดังนี้

ความมั่นคงแห่งชาติด้านการเมือง หมายถึง สภาพการณ์ทางการเมืองที่ทำให้ประชากรมีความเชื่อถือและศรัทธาต่อระบอบการปกครอง ต่อรัฐบาลผู้บริหารการปกครอง ประชากรมีความเคารพเชื่อฟังและยอมปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล มีความเชื่อมั่นในรัฐบาลว่าจะสามารถสร้างความเป็นธรรมในหมู่ประชากร และสามารถป้องกันความแตกแยกระหว่างชนในชาติ สามารถรักษาดินแดนให้ปลอดภัยจากการแบ่งแยก ยึดครอง มีเอกภาพ และรักษาศักดิ์ศรีของชาติในวงการเมืองระหว่างประเทศ รัฐบาล มีความชอบธรรมสามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมีอิสระปลอดจากอิทธิพลและการบงการในการดำเนินนโยบายของประเทศ ประชากร ดินแดน รัฐบาล อำนาจอธิปไตย ตลอดจนเสถียรภาพของประเทศปลอดจากการคุกคามทั้งภายในและภายนอก และที่ปฏิบัติการภายใต้อิทธิพลของต่างประเทศ

ความมั่นคงแห่งชาติด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทำให้ประชากรมีงานทำและยอมรับนับถือระบบเศรษฐกิจของประเทศสามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจทั้งส่วนตัวและส่วนรวมให้สูงขึ้นได้ในอัตราที่เหมาะสม โดยที่ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีความแตกต่างเหลื่อมล้ำกันมากนัก ประเทศสามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ มีระบบภาษีอากรที่เหมาะสมและเป็นธรรม สามารถพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอิสระทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ มีความสามารถทางอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม การบริการ ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ

ความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคมจิตวิทยา หมายถึง สภาพการณ์ทางด้านสังคมที่ทำให้ประชากรสามารถครองชีวิตอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมและความเป็นธรรมในการดำเนินชีวิต มีความเสมอภาคและภารดรภาพ มีความรู้ความสามารถ มีวัฒนธรรม จริยธรรม และศีลธรรม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของพลเมืองและต่อสังคม ตลอดจนมีจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นชาติ และเกียรติภูมิของบรรพบุรุษ รวมทั้งยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ

ความมั่นคงแห่งชาติด้านการทหาร หมายถึง จิตความสามารถด้านการทหารที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกำลังรบของชาติ ความพร้อมรบ ความมีประสิทธิภาพของอาวุธ

ยุทธศาสตร์และการใช้อาวุธ มีวินัย ขยัน และกำลังรบอื่น ๆ มีการจัด การฝึก การศึกษา การสวัสดิการ ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีที่สามารถจะเอาชนะศัตรูผู้รุกรานทั้งจากภายในและภายนอกประเทศได้

ความมั่นคงแห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หมายถึง สภาพการณ์ที่ประเทศมีการพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่ครอบคลุมต่อเนื่อง มีความพร้อมใน โครงสร้างพื้นฐานทุกด้านที่จำเป็น มีเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้น และระยะยาว มีศักยภาพในการการทุ่มเทสรรพกำลัง เพื่อส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาภายใต้มาตรการที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมอย่างทั่วถึง

ความมั่นคงแห่งชาติด้านการพลังงาน หมายถึง สภาพการณ์ด้านการพลังงานของชาติที่มีการบริหารจัดการการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประเทศไทยสามารถเข้าถึงแหล่งพลังงานทั้งใน และต่างประเทศ ตลอดจนมีเทคโนโลยีทางด้านพลังงาน มีการจัดทำข้อตกลงเพื่อความมั่นคงในการจัดหาพลังงาน และความร่วมมือด้านพลังงานทดแทนกับต่างประเทศ เพื่อให้มีพลังงานเพียงพอต่อความต้องการของประเทศ

ความมั่นคงแห่งชาติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีการปรับปรุงกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทันสมัยและมีการบังคับ ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการศึกษาวิจัย เพื่อสร้างสมรรถนะความรู้ และใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา มีการใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการสร้างวินัยและปลูกจิตสำนึกของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความมั่นคงแห่งชาติ ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ หมายถึง สภาพการณ์ของประเทศมีการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือเชิงรุก สังคมไทยมีการบริโภคข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ สามารถเลือกรับข่าวสารอย่างเหมาะสม และมีเหตุผล ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ให้สื่อทุกชนิดสร้างความสามัคคีให้กับคนในชาติ มีองค์กรในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศและค่านิยมด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

เห็นได้ว่าวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรให้ความหมายขอบข่ายของความมั่นคงแห่งชาติกว้างขวางครอบคลุมไปในด้านต่าง ๆ ถึง 8 ด้าน ส่งผลให้การศึกษาเรื่องการเสริมสร้างความมั่นคงสามารถศึกษาได้ทั้งในมุมกว้างคือศึกษาอย่างครอบคลุมเชื่อมโยงทุกด้านเข้าด้วยกัน

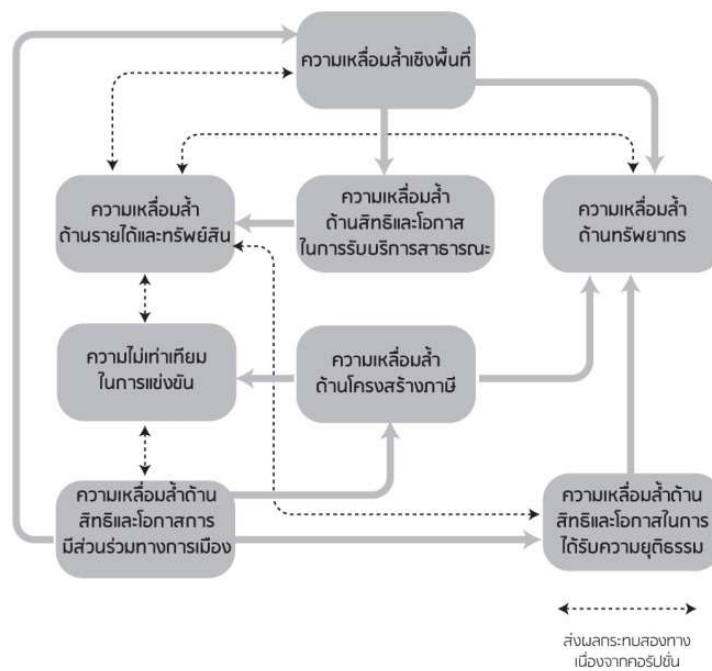


หรือศึกษาในมุมแคบ คือ ศึกษาความมั่นคงในรายละเอียดด้าน ตลอดจนการศึกษาความมั่นคงในบางด้านที่สอดคล้องกันอย่างชัดเจน

## 2. ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

เมื่อก้าวถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยสิ่งแรกที่ประชาชนโดยทั่วไปนึกถึงคือความแตกต่างกันในเรื่องของรายได้ แต่ในความเป็นจริงความเหลื่อมล้ำนั้นมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากกว่าในเรื่องรายได้ สถิติ อาชวานันทกุล (2554) ได้รับการมอบหมายจากคณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปในการเขียนหนังสือเรื่อง “เหลื่อมล้ำฉบับพกพา” ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำไว้โดยใช้หลักการเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการจับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำสามารถจำแนกความเหลื่อมล้ำออกได้ 8 ด้าน คือ ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำทางสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร ความไม่เท่าเทียมกันในการแข่งขัน ความเหลื่อมล้ำด้านโครงสร้างภาษี ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมือง และความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิโอกาสในการได้รับความยุติธรรม โดยความเหลื่อมล้ำทั้ง 8 ด้านนั้นมีผลโยงใยส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกันอย่างไม่สามารถแยกกันได้ โดยทั่วไปแล้วหากใครขาดโอกาสด้านใดด้านหนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อด้านอื่นด้วยโดยอัตโนมัติ

แผนภาพ 2-5 ความเชื่อมโยงระหว่างความเหลื่อมล้ำด้านต่างๆ



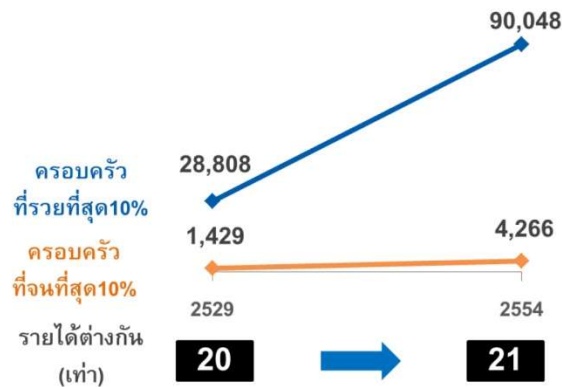
ที่มา : สถิติ อาชวานันทกุล, 2554

ความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคมไทยนั้นบางส่วนเกิดจากรากเง้าทางวัฒนธรรมของสังคมด้วย ซึ่งความเหลื่อมล้ำนี้ปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จากรายงานล่าสุดของสถาบันอนาคตไทย ได้ดำเนินการสรุปรายงาน “8 ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย” ในปีพุทธศักราช 2556 ที่ผ่านมามีว่า ข้อเท็จจริงที่ 1 ปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่ได้ดีขึ้นเลย จากเมื่อสามทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งในประเด็นนี้กลับไม่สอดคล้องกับรายงานเชิงตัวเลขของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่รายงานรายได้เฉลี่ยของครอบครัวชาวไทย พบว่า มีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเมื่อศึกษาในเชิงลึกพบว่า ข้อมูลเชิงตัวเลขนั้นไม่ได้มีการนำมาคำนวณเปรียบเทียบกับอัตราเงินเฟ้อและค่าครองชีพที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นตัวเลขในภาพรวมที่ไม่ได้เจาะลึกถึงช่วงห่างระหว่างครอบครัว และค่าเฉลี่ยที่ใช้ยังเป็นค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่คำนวณจากภาพรวม ทำให้ปัญหาของความแตกต่างระหว่างคนที่รวยที่สุดกับยากจนที่สุดไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในการเปรียบเทียบ

แผนภาพ 2-6 ความแตกต่างทางด้านรายได้ของครอบครัวไทย

**ความแตกต่างทางรายได้ของครอบครัวที่จนที่สุด 10% กับครอบครัวที่รวยที่สุด 10% ในปี 2529 และ 2554**

หน่วย: บาท/เดือน (ปรับผลเงินเฟ้อโดยใช้ราคาปี 2554)



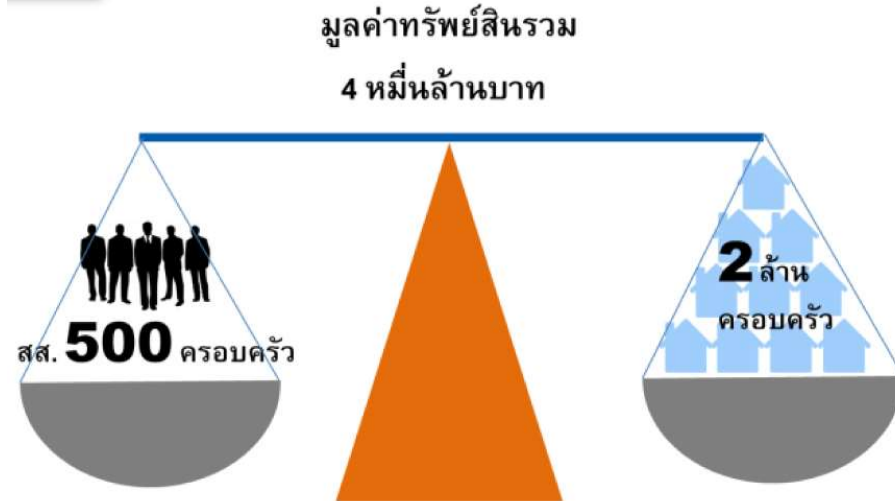
ที่มา : การสำรวจสถานะเศรษฐกิจของครัวเรือน อ้างถึงใน สถาบันอนาคตไทย , 2556

ข้อเท็จจริงที่ 2 กลุ่มใหญ่ที่สุดในครอบครัวคนจนคือครอบครัวคนชรา ส่วนครอบครัวคนรวยมีอาชีพเฉพาะทางกับเจ้าของธุรกิจ ซึ่งข้อเท็จจริงข้อนี้สะท้อนศักยภาพของคนรวยกับคนจนอย่างชัดเจนหากยังปล่อยให้ประเด็นปัญหาต่อไป เนื่องจากคนที่ยากจนเป็นครอบครัวที่มีคนชราเป็นผู้นำครอบครัว ขาดโอกาสที่จะพัฒนาหรือแสวงหาทรัพย์สินที่จะนำมาใช้ในการดำรงชีพได้อีกต่อไป ส่วนครอบครัวคนรายนั้นกับเป็นกลุ่มอาชีพเฉพาะเช่น แพทย์ นักธุรกิจ ซึ่งมีความรู้ความสามารถที่จะแสวงหาทรัพย์สินได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการสะท้อนแนวโน้มช่องว่างระหว่าง

คนรวยกับคนจนที่นับวันจะมีแต่สูงขึ้น ข้อเท็จจริงที่ 3 เกือบครึ่งของครอบครัวไทยมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน ซึ่งในส่วนนี้ขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน (พ.ศ. 2554-2557) ที่ได้กำหนดค่าแรงขั้นต่ำไว้ว่าให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีรับค่าแรงขั้นต่ำ 15,000 บาท ส่วนผู้ที่ใช้แรงงาน ได้กำหนดให้ได้รับค่าแรงวันละ 300 บาท ซึ่งหากทำงานครบถ้วนตามจำนวนวันทำงานในแต่ละเดือนก็จะสามารถได้รับค่าแรงมากกว่า 15,000 บาท แต่จากการศึกษากลับพบว่าไม่สามารถมีรายได้ตามที่รัฐคาดหวัง ตรงกันข้ามรัฐกลับทำให้โอกาสของคนเหล่านี้ลดลงจากอัตราเงินเพื่อที่เกิดขึ้นและสินค้าที่มีราคาสูงขึ้นตามกลไกตลาดจากผลของการปรับค่าแรง ข้อเท็จจริงที่ 4 ความเหลื่อมล้ำจริงมากกว่าที่รายงานทั่วไปอย่างน้อย 25% ข้อเท็จจริงที่ 5 ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งไทยอยู่อันดับท้ายๆ ของโลก ถ้ารายได้ของทุกหมู่บ้านรวมกันเท่ากับ 100 บาท จะอยู่ที่หมู่บ้านที่ 10 หรือกลุ่มที่รวยที่สุด ถึง 38 บาท อยู่ที่หมู่บ้านที่ 1 หรือกลุ่มที่จนสุด เพียง 2 บาท ส่วนทรัพย์สิน (หลังหักหนี้สินแล้ว) ถ้าสมมุติให้มีมูลค่ารวมกันทั้งประเทศมูลค่า 100 บาท หมู่บ้านที่ 10 นั้นมีส่วนแบ่งถึง 57 บาท ส่วนหมู่บ้านที่ 1 นั้นมีหนี้มากกว่าทรัพย์สิน ถ้าที่ดินทั่วประเทศมี 100 ไร่ หมู่บ้านที่ 10 เป็นเจ้าของที่ดินรวม 60 ไร่ ในขณะที่หมู่บ้านที่ 1 มีไม่ถึงไร่ ไม่น่าแปลกใจที่ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งไทยอยู่อันดับท้ายๆ ของโลก โดยแต่เดิมประเทศไทยเคยอยู่ในอันดับ 121 มีความแตกต่างของรายได้ระหว่าง 20% ของครอบครัวที่จนที่สุดกับ 20% ของครอบครัวที่รวยที่สุด เป็น 11.3 เท่า แต่ปรากฏว่าในปี 2012 ประเทศไทยตกลงไปอยู่อันดับที่ 135 และมีมีความแตกต่างของรายได้ระหว่าง 20% ของครอบครัวที่จนที่สุดกับ 20% ของครอบครัวที่รวยที่สุดเป็น 14.1 เท่า แสดงให้เห็นว่าช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนมีจำนวนมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีรายงานภาพรวมว่าเศรษฐกิจดีขึ้น แต่โดยภาพรวมแล้วคนที่รวยขึ้นกลับกลายเป็นคนที่รวยอยู่แล้ว ส่วนคนจนนั้นไม่ได้มีรายได้มากขึ้นแต่กลับมีรายจ่ายจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น

ข้อเท็จจริงที่ 6 ทรัพย์สินเฉลี่ยของครอบครัวสส. รวยกว่าอีก 99.99% ของครอบครัวไทย แสดงว่าทรัพย์สินส่วนใหญ่ของประเทศไทยตกอยู่ในมือกลุ่มนักการเมืองมากกว่าประชาชนโดยรวมของประเทศ ข้อเท็จจริงที่ 7 นอกจากรายได้และทรัพย์สินยังมีความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และข้อเท็จจริงที่ 8 ความเหลื่อมล้ำที่สำคัญที่สุดที่ควรแก้ คือ ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส จากรายงานข้อเท็จจริงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าข้อมูลทางสถิติที่รายงานให้หน่วยงานภาครัฐนั้นยังไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากนัก จากรายงานดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่าความแตกต่างเหลื่อมล้ำในสังคมไทยยังคงมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และที่น่าเป็นห่วงมากไปกว่านั้นคือ หน่วยงานที่รับผิดชอบกลับไม่ตระหนักถึงปัญหา ส่งผลให้ความแตกต่างนี้กลายเป็นประเด็นปัญหาสำหรับประเทศชาติต่อไป

แผนภาพ 2-7 ความแตกต่างทางด้านรายได้ของครอบครัวไทย



ที่มา : สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ อ้างถึงใน สถาบันอนาคตไทย , 2556)

### ตอนที่ 3 กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ

จากการศึกษาแนวคิดกิจการเพื่อสังคมได้แสดงให้เห็นว่ากิจการเพื่อสังคมนั้นเป็นแนวทางการดำเนินงานที่อยู่ระหว่างการดำเนินงานของภาครัฐที่มีหน้าที่โดยตรงในการสร้างความผาสุกให้กับประชาชนแต่หน่วยงานภาครัฐโดยส่วนมากของเกือบทุกประเทศทั่วโลก และหน่วยงานภาคเอกชนที่มีหน้าที่ขับเคลื่อนภาคส่วนต่าง ๆ และหล่อเลี้ยงหน่วยงานภาครัฐด้วยส่วนแบ่งรายได้ที่ถูกเรียกเก็บที่เรารู้จักกันในนามระบบภาษี ในความเป็นจริงหน่วยงานภาครัฐนั้นมีหน้าที่โดยตรงในการสร้างความผาสุกเท่าเทียมกันให้กับประชาชนภายในประเทศ แต่ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีความมั่งคั่งร่ำรวยหรือเป็นประเทศยากจน หน่วยงานภาครัฐก็ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือไม่สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนในประเทศและสร้างความผาสุกให้กับประชาชนในประเทศได้ในทางตรงกันข้าม นอกจากหน่วยงานภาครัฐจะไม่สามารถตอบสนองความต้องการแล้ว หน่วยงานภาครัฐยังแทบจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มประชากรบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่ยากจนเลย ยิ่งประเทศมีความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากเท่าไร ประเทศเหล่านั้นยิ่งให้ความสำคัญกับกลุ่มประชาชนยากจนน้อยลงมากเท่านั้น คนยากจนกลับกลายเป็นภาระที่หน่วยงานภาครัฐจะต้องดูแลหรือป้องกันไม่ให้เกิดพวกเขาเหล่านั้นลุกฮือขึ้นมาก่อความวุ่นวายภายในประเทศ

สำหรับหน่วยงานภาคเอกชนก็ไม่ได้สนใจในการบริหารจัดการกับคนยากจนหรือความแตกต่างเหลื่อมล้ำมากนัก เนื่องจากมุ่งแสวงหากำไรและการแข่งขันที่จะก้าวไปสู่ความเป็น

ผู้นำในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการดิ้นรนเพื่อแสวงหาความอยู่รอดและผลตอบแทนจากความเหน้อยยากที่ได้ลงไป ทำให้ภาคเอกชนนั้นต้องพยายามอย่างที่สุดที่จะแสวงหาผลตอบแทนจากการลงทุนไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม และนี่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาคเอกชนบางกลุ่มไม่สนใจในผลกระทบอะไรทั้งสิ้น ขอเพียงให้ปัจจุบันนี้ตนสามารถทำรายได้และกำไรจำนวนมากให้กับตนเองได้ก็เพียงพอ แนวคิดที่ว่านี่จึงได้สร้างสมปัญหาเรื่อยมา

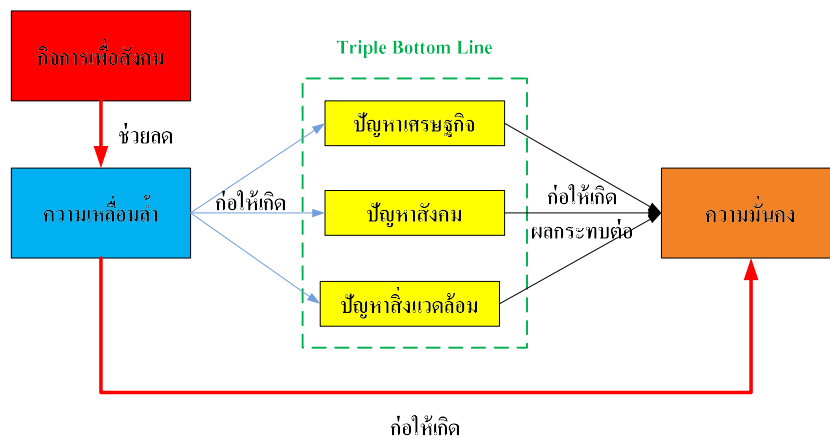
ดังนั้นเมื่อมีการศึกษาความเป็นมาของปัญหาจึงได้พบว่า ความแตกต่างหล่อมล้าเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการที่ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาเท่าที่ควร ความแตกต่างหล่อมล้าในสังคมปัจจุบันทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งที่เรต่างมองว่าสังคมส่วนใหญ่มีความเจริญก้าวหน้า อันเกิดจากผลพวงของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการขยายตัวของเศรษฐกิจที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสร้างขึ้น แต่สิ่งที่ซ่อนไว้ในความมั่งคั่งกลับเป็นปัญหา แนวคิด Triple Bottom Line ได้แสดงให้เห็นว่าความเจริญก้าวหน้าในปัจจุบันสร้างผลกระทบอะไรลงไปบ้าง ตั้งแต่ระบบเศรษฐกิจที่ดูเสมือนว่ามีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องแต่กลับสร้างความแตกต่างในสังคมให้มีความสูงชันอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ช่องว่างระหว่างคนที่รวยกับคนยากจนขยายกว้างออกไปเรื่อย ๆ จนปรากฏชัด สังคมที่แหลกเหลวจากระบบก่อให้เกิดปัญหามากมาย และสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายจนกระทั่งระบบนิเวศน์ของโลกขาดสมดุล และสิ่งที่ตามมา คือภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งจากมนุษย์ด้วยกันเองและจากธรรมชาติ ประเทศไทยเองก็หนีไม่พ้นจากสิ่งที่เกิดขึ้นในครั้งนี้

เมื่อปัญหาทวีความรุนแรงมากขึ้น สิ่งที่มาอย่างชัดเจนคือความมั่นคงของประเทศหรือความมั่นคงของชาติ ซึ่งทางวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรกำหนดแนวทางไว้ถึง 8 ด้าน คือ 1) ด้านการเมือง (ภายใน และภายนอกประเทศ) 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสังคมจิตวิทยา 4) ด้านการป้องกันประเทศ 5) ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี 6) ด้านการพลังงาน 7) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 8) ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารสาธารณะ เหตุใดจึงกล่าวได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาเหล่านั้นทำให้ความมั่นคงทั้ง 8 ด้านตามที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรนิยามไว้เกิดการสั่นคลอน ปัญหาความหล่อมล้าทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งไม่รักษากฎระเบียบที่จะอยู่ร่วมกัน พวกเขาคิดว่าพวกเขาถูกเอาเปรียบและได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมในสังคม พวกเขาไม่สามารถเข้าถึงบริการทั้งในส่วนที่เป็นพื้นฐานที่ควรจะได้และบริการที่คนส่วนหนึ่งได้รับ พวกเขาเกิดคำถามขึ้นว่าเหตุใดพวกเขาจึงไม่ได้รับเช่นคนอื่นอีกกลุ่มหนึ่งได้รับบ้าง ตลอดจนถึง ๆ ที่พวกเขาไม่ใช่คนก่อปัญหาแต่เหตุใดพวกเขาจึงต้องมาเป็นผู้รับความเดือดร้อน ความรู้สึกนึกคิดเหล่านี้สั่นคลอนระบบทั้งด้านการเมืองที่ก่อให้เกิดการหลงเชื่อเมื่อมีผู้มาสร้างความหวังให้กับพวกเขา เป็นที่มาของการชุมนุม การประท้วง การ

เรียกรื่องสิ่งต่าง ๆ จากทางภาครัฐหรือแม้แต่เรียกรื่องจากภาคเอกชนให้เข้ามาดูแล ด้านเศรษฐกิจที่พวกเขาปฏิบัติงานบางอย่าง หรือพร้อมทำความเข้าใจให้กับบริษัททันทีที่พวกเขาารู้สึกว่าถูกเอาเปรียบ ด้านสังคมที่ทำให้พวกเขาถูกขี้้นมาเรียกรื่องและทำลายกฎระเบียบแห่งการอยู่ร่วมกัน และเมื่อสภาพภายในประเทศเกิดการสั่นคลอนอยู่ตลอด การรักษาความมั่นคงจึงเป็นไปได้ และเมื่อประเทศไม่มีความมั่นคง การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และพลังงานก็เป็นไปได้ยาก หึ่งๆ ที่พลังงานที่กำลังจะกลายเป็นปัญหาสำคัญอีกครั้งสำหรับสังคม

เห็นได้ชัดเจนว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่นั้นส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศจริง และต้นเหตุของปัญหานั้นส่วนใหญ่มาจากความแตกต่างเหลื่อมล้ำ จึงไม่น่าแปลกใจที่แนวคิดกิจการเพื่อสังคมจะสามารถเข้ามาแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพราะปัญหาที่ต้องเผชิญในปัจจุบันภาครัฐไม่สามารถดูแลและภาคเอกชนก็แทบไม่สนใจ ในขณะที่ องค์กรภาคเอกชน หรือ NGO และมูลนิธิต่างๆ ที่อาสาเข้ามาจัดการกับปัญหาก็ไม่สามารถจัดการได้เนื่องจากมีข้อจำกัดที่ต้องพึ่งพาอาศัยรายได้ที่ไม่ได้เป็นของตนเอง ดังนั้นแนวคิดกิจการเพื่อสังคมจึงสามารถทำหน้าที่ได้ดีกว่า ทั้งนี้เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมเป็นการผสมผสานแนวคิดการสร้างควมรับผิดชอบและเข้าร่วมแก้ไขปัญหาสังคมตามหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและตามความตั้งใจของกลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) แต่ขจัดปัญหาเรื่องความไม่คล่องตัวของหน่วยงานภาครัฐและรายได้ที่ไม่ได้เกิดมาจากการแสวงหาด้วยตนเองทำให้มีข้อจำกัดในการใช้จ่าย แนวคิดใหม่อย่างกิจการเพื่อสังคมจึงได้มีความสำคัญ เพราะเป็นแนวทางเดียวที่เชื่อมโยงความสามารถในการแสวงหาให้เข้ากับภาระหน้าที่ที่จะต้องสร้างความรับผิดชอบและสังคมที่ดีได้ เมื่อแนวทางกิจการเพื่อสังคมปรากฏตัวขึ้นเป็นพระเอกของการแก้ไขปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำ จึงเป็นที่แน่นอนว่าแนวคิดนี้จะช่วยในการสร้างความมั่นคงของประเทศตามมาอย่างเป็นวงจร

แผนภาพ 2-8 กิจการเพื่อสังคมกับการสร้างความมั่นคงของประเทศ



จากแผนภาพ 2-8 แสดงให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งประเทศประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำมากเท่าใด ความมั่นคงก็จะมีลดน้อยลงมากเท่านั้น ทั้งนี้การลดความเหลื่อมล้ำไม่ใช่การทำให้มีเท่ากันตามอย่างความคิดแบบลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่การสร้างความเท่าเทียมนั้นเป็นการทำให้สิทธิขั้นพื้นฐานหรือการสร้างความสามารถในการแข่งขันพื้นฐานให้กับประชาชนในประเทศได้ ซึ่งแผนภาพแสดงให้เห็นว่ากิจการเพื่อสังคมจะเข้ามามีบทบาทในการลดทอนความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากเป็นแนวทางที่จะช่วยให้ประชาชนที่ประสบปัญหาได้รับการแก้ไข ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้เอาเปรียบสังคมและเป็นการรอรับแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อกิจการเพื่อสังคมเข้ามาตัดวงจรความเหลื่อมล้ำแล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นความมั่นคงของประเทศ

## บทที่ 3

### บทวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคม

บทวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคมนั้น เป็นการนำเสนอส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษารวบรวมเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน และการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบ ปัจจัย และวิธีการของกิจการเพื่อสังคมที่มีอยู่ทำให้สามารถนำมาวิเคราะห์ ในการนำเสนอข้อมูลส่วนนี้จะประกอบด้วยเนื้อหา 4 ตอนคือ ตอนที่ 1 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม ตอนที่ 2 กิจการเพื่อสังคมในบริบทของต่างประเทศ ตอนที่ 3 กิจการเพื่อสังคมในบริบทของประเทศไทย และตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคมนั้น

#### ตอนที่ 1 แนวคิดกิจการเพื่อสังคม

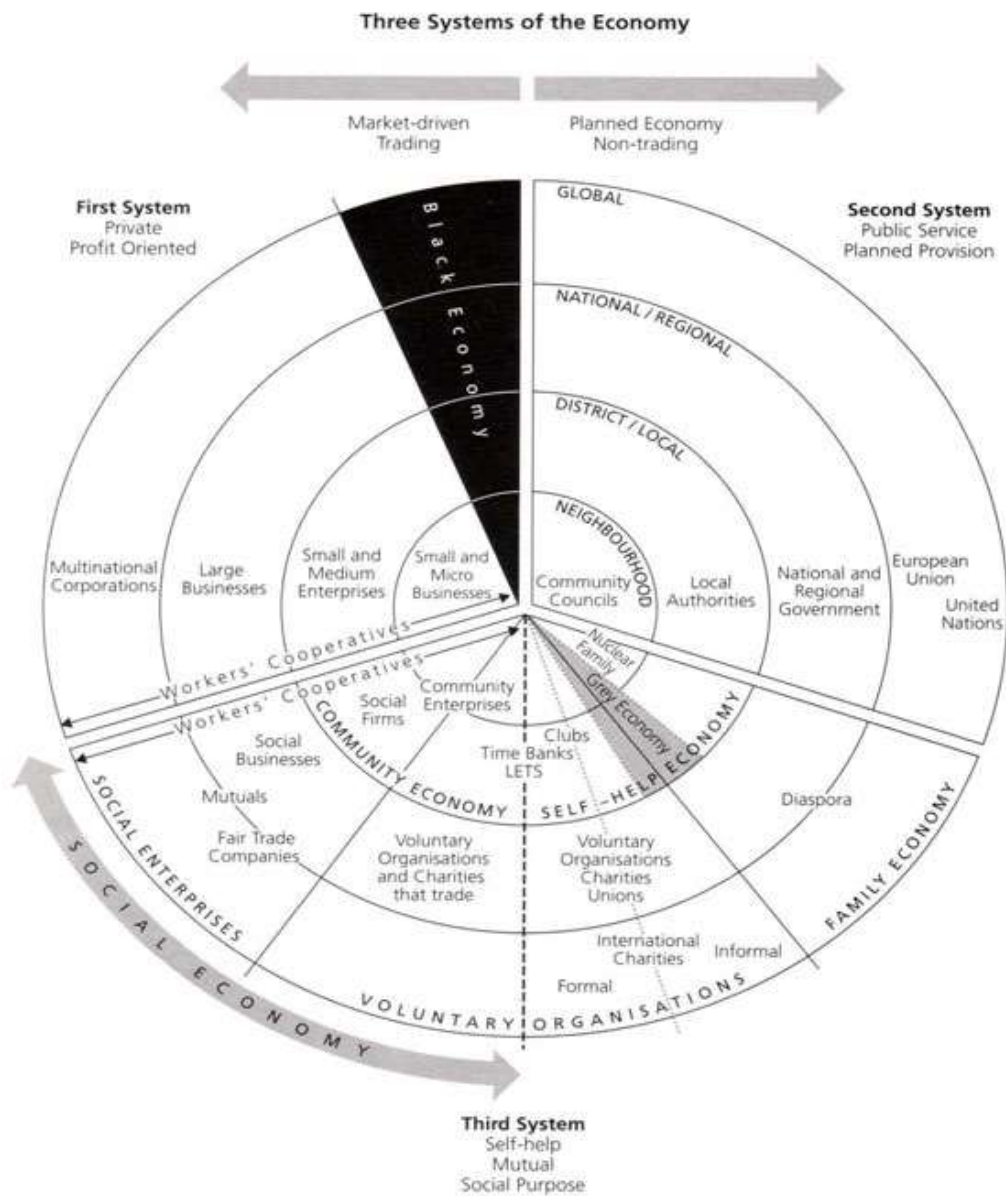
กิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise นั้นเป็นการประสานแนวคิดเดิมที่มุ่งสนับสนุน Triple Bottom Lines หรือ การสร้างสมดุลกับมุมมองทั้ง 3 ด้าน ซึ่งปัจจุบันถือว่าภาคธุรกิจจะพัฒนาต่อไปไม่ได้ถ้าไม่มีมุมมองทั้ง 3 ด้านนี้ คือ การสร้างการเติบโตของธุรกิจ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และการเกื้อกูลต่อสังคมรอบข้าง รวมถึงการดำเนินกิจการด้วยความโปร่งใส มีธรรมาภิบาล ซึ่งสิ่งเหล่านี้นักธุรกิจสมัยใหม่เชื่อว่าจะสร้างความสามารถทางการแข่งขันให้กับธุรกิจในอนาคต จากแนวคิดดังกล่าวเป็นรากฐานของการประกอบธุรกิจและแบ่งส่วนหนึ่งของรายได้ออกมาทำงานเพื่อสังคม หรือทำธุรกิจโดยคิดถึง Triple Bottom Lines ดังกล่าว จนเกิดเป็นการดำเนินงานที่เรียกว่า “Corporate Social Responsibility (CSR)” ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร คือ การดำเนินธุรกิจภายใต้หลักจริยธรรมและการจัดการที่ดี โดยรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับใกล้และไกล อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน องค์กรที่ดี ปัญหาสังคมไม่ได้ลดน้อยลงไป การทำ CSR จึงเป็นเพียงการกระตุ้นเตือนองค์กรให้ สามารถดำเนินการธุรกิจที่ดีขึ้นแต่ยังไม่สามารถช่วยเหลือสังคมได้มากนัก ส่งผลให้ความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางสังคมยังคงมีมากขึ้น และเพื่อแก้ปัญหาจึงได้เกิดองค์กรที่เรียกว่า Social Enterprise ขึ้น โดยจัดเป็นองค์กรประเภท Third Sector

แนวคิดของการแบ่งระบบเศรษฐกิจออกเป็น 3 ภาคส่วน โดยเรียกกันว่า “Three Systems of Economic” ซึ่งการแบ่งนี้เป็นการแบ่งส่วนของรูปแบบการบริหารจัดการทางระบบเศรษฐกิจออกเป็น 3 ภาคส่วน โดยภาคส่วนแรกเรียกว่า First System หรือ First Sector เป็นองค์กรภาคเอกชนที่เน้นการทำงานโดยมีเป้าหมายสูงสุดในการแสวงหากำไร แต่ในปัจจุบันมีการแบ่งกำไร



บางส่วนมาเพื่องานทางด้านสังคม หรือที่เรียกกันว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)” Second System หรือ Second Sector เป็นกลุ่มองค์กรภาครัฐที่เน้นการดำเนินงานเพื่อการบริหารจัดการกิจการเพื่อส่วนรวม ไม่มีหน้าที่ในการแสวงหากำไร แต่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความมั่นคง ส่วน Third System หรือ Third Sector เป็นองค์กรที่มีความพิเศษแตกต่างโดยมีแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขหรือพัฒนาสังคม โดยความสัมพันธ์ของทั้งสามภาคส่วนนั้น Pearce (2003: 15) ได้อธิบายว่ามีลักษณะสอดคล้องประสานกันเพื่อให้ระบบสังคมดำเนินไปได้

แผนภาพ 3-1 ระบบทั้งสามในระบบเศรษฐกิจ



ที่มา : Pearce, 2003

จากแนวคิดในการดำเนินกิจการเพื่อสังคมดังกล่าว ส่งผลให้หลายประเทศเริ่มมีการให้ความสำคัญของการดำเนินงานในรูปแบบนี้ เนื่องจากการดำเนินงานในรูปแบบองค์กรที่เป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน สามารถช่วยเหลือหน่วยงานภาครัฐของแต่ละประเทศในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้อย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นแนวทางการดำเนินงานที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สุดโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว จากสภาพปัญหาที่มากมายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ และแนวทางการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินกิจการเพื่อสังคมนั้นเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดีกิจการเพื่อสังคมนั้นยังคงเป็นเรื่องที่ใหม่ในสังคมไทย ถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินงานของหน่วยงานที่อาจเรียกได้ว่าเป็นกิจการเพื่อสังคมอยู่แล้วในหลายภาคส่วน แต่เป็นการดำเนินงานที่กระจุกกระจายเสียส่วนมาก หรืออาจเรียกได้ว่าต่างคนต่างทำ ขาดแรงสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากหน่วยงานภาครัฐที่จะคอยกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินงานให้แก่กิจการเพื่อสังคม ทั้งยังขาดการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดกิจการเพื่อสังคมเพิ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

การให้ความสำคัญกับกิจการเพื่อสังคมของประเทศใหญ่ ๆ หลายประเทศ ในระดับนโยบายรัฐบาล การสนับสนุน กิจการเพื่อสังคม อย่างจริงจังและกว้างขวาง เช่น ประเทศอังกฤษ มีการก่อตั้งหน่วยงานชื่อ Office of the Third Sector (OTS) อยู่ภายใต้การดูแลของคณะรัฐมนตรี OTS มีนโยบายหลัก คือ การผลักดันและสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม และให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูล และให้คำปรึกษาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และลดอุปสรรคในการทำงานร่วมกับภาคธุรกิจเอกชน นอกจากนี้ยังมีคณะทำงานเฉพาะกิจที่ชื่อว่า Social Investment Task Force ซึ่งทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่รัฐบาลในเรื่องการขยายตัวของกองทุน Phoenix ซึ่งเป็นกองทุนเพื่อการเพิ่มศักยภาพของชุมชนโดยการกระตุ้นการลงทุนผ่านทางระบบสังคมและภาคธุรกิจ การจัดตั้งการให้เครดิตทางภาษีของการลงทุนเพื่อชุมชน การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐ สู่กองทุนร่วมพัฒนาชุมชน และการสนับสนุนการพัฒนาทางการเงินแก่ชุมชน

ขณะที่สหรัฐอเมริกาได้มีการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมโดยมีการออกกฎหมายรองรับการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม โดยมีการตรากฎหมายการจดทะเบียนในรูปแบบของ Benefit Corporation หรือบริษัทเพื่อประโยชน์ของสังคม ซึ่งมีแนวทางที่ต่างออกไปจากบริษัทอื่นคือต้องมีวัตถุประสงค์ในการสร้างผลกระทบเชิงบวกแก่สังคม มีกรรมการดำเนินงานในการสร้างผลกระทบเชิงบวก และมีหน้าที่รายงานผลกระทบเชิงบวกที่ได้ และมีกฎหมายระดับมลรัฐรับรอง Benefit

Corporation แล้วกว่า 20 มลรัฐ รวมทั้งมีมหาวิทยาลัยที่ให้ความสนใจในการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจการเพื่อสังคมมากกว่า 60 มหาวิทยาลัย ประเทศแคนาดามีการออกพระราชบัญญัติความร่วมมือขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร โดยลดความแตกต่างของกฎระเบียบสำหรับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรและรัฐบาล จัดตั้งเงินกองทุนสนับสนุน กิจการเพื่อสังคม ภายใต้การดูแลของรัฐมนตรีด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพ นอกจากนี้ยังก่อตั้งหน่วยงานชื่อ Co-operative Development Initiative (CDI) ในปี 2003 เพื่อทำวิจัย พัฒนา เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจที่ไม่แสวงหากำไร รวมทั้งกิจการเพื่อสังคม

ในส่วนภูมิภาคเอเชียสาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ ได้มีการจัดตั้ง Grameen Bank ซึ่งเป็นธนาคารเพื่อคนจนแห่งแรกของโลก และ BRAC เป็นองค์กรที่จัดได้ว่าเป็นกิจการเพื่อสังคมขนาดใหญ่ระดับโลก ที่สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) มีการก่อตั้งมูลนิธิฉือจี้ ถึงแม้จะเป็นมูลนิธิแต่ก็มีแนวทางการดำเนินงานและการพึ่งพาตนเองตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ประเทศสิงคโปร์ มีการจัดตั้งกองทุน Social Enterprise (Social Enterprise Fund - SEF) เพื่อให้เงินทุนสนับสนุนการเริ่มต้นกิจการเพื่อสังคม และจัดตั้งคณะกรรมการ Social Enterprise Committee (SEC) เพื่อกระตุ้นความรับผิดชอบทางสังคมของธุรกิจ สร้างกิจการเพื่อสังคมที่มีความชำนาญด้าน สิ่งแวดล้อม และสร้างวัฒนธรรมของการเป็นผู้ประกอบการด้านสังคม สำหรับประเทศไทยมีการตื่นตัว มองเห็นศักยภาพและความเป็นไปได้ของกิจการเพื่อสังคมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีการมองหาธุรกิจที่มีลักษณะของกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้เป็นต้นแบบ มีธุรกิจใหม่ๆ เกิดขึ้นบนแนวคิดของกิจการเพื่อสังคม ขณะเดียวกันรัฐบาลก็สนับสนุนโดยการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม และกำลังเร่งจัดทำแผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม

จากประสบการณ์ของ กิจการเพื่อสังคมในประเทศอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่มีการตื่นตัวและพัฒนา เรื่องนี้มายาวนาน ผู้เชี่ยวชาญที่ไปร่วมสัมมนาระดับนานาชาติได้ข้อสรุปตรงกันว่า บทบาทของรัฐนั้นสำคัญอย่างมาก หากรัฐยกระดับประเด็นเรื่อง กิจการเพื่อสังคม ขึ้นเป็นประเด็นระดับชาติ จากประสบการณ์ในประเทศอังกฤษเมื่อรัฐบาลเข้ามา สนับสนุนในระดับนโยบาย สามารถสร้างความสนใจและขับเคลื่อนทรัพยากรจำนวนมากมาผลักดันให้เกิด กิจการเพื่อสังคม ถึงกว่า 60,000 องค์กร และยังเกิดผลทางเศรษฐกิจได้กว่าสองหมื่นเจ็ดพันล้านปอนด์อีกด้วย หลักการสำคัญที่ทำให้รัฐบาลสนใจประเด็นกิจการเพื่อสังคม คือ มองเห็นว่าเป็นรูปแบบการแก้ปัญหาและพัฒนาโอกาสทางสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพที่มีความยั่งยืนทางการเงิน สามารถขยายผลได้ไม่สิ้นสุด ต่างกับการสนับสนุน โครงการเพื่อสังคมทั่วไปซึ่งมักจบลงเมื่อไม่สามารถระดมทุนให้เปล่าได้

## ตอนที่ 2 กิจการเพื่อสังคมในบริบทของต่างประเทศ

กิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise กล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 โดยคำว่า “Social Enterprise” เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในสหราชอาณาจักร (United Kingdom) โดย Freer Spreckley เป็นผู้ริเริ่มใช้คำนี้ใน ค.ศ. 1978 แต่ในความเป็นจริงความคิดและการดำเนินงานในรูปแบบกิจการเพื่อสังคมอาจมีขึ้นมาก่อนหน้านั้น เพียงแต่ไม่ได้มีการรวบรวมและสรุปแนวความคิด หรือบัญญัติคำขึ้นมาใช้เรียกการดำเนินกิจการเฉพาะในลักษณะนี้อย่างเป็นทางการ จนกระทั่งประเทศอังกฤษได้มีการริเริ่มโดยการกำหนดคำและได้รับการยอมรับกันอย่างแพร่หลายจนปัจจุบัน การที่กิจการเพื่อสังคมได้รับการยอมรับนั้นอาจเนื่องมาจากช่วงระยะเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ระบบทุนนิยมเริ่มมีความชัดเจน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่ได้ก่อให้เกิดทางเลือกที่มากขึ้นความจำเป็นและสร้างปัญหาให้กับสังคม ทั้งการบริโภคและความแตกต่างเหลื่อมล้ำ (Gardner, 2001) เมื่อสังคมประสบปัญหาหนักเกินกว่าที่หน่วยงานภาครัฐจะแก้ไข หน่วยงานภาคเอกชนที่พยายามทำงานเพื่อสังคมไม่ว่าจะเป็นรูปแบบมูลนิธิ (Foundation) หรือองค์กรไม่แสวงหากำไร (NGO) ไม่สามารถรองรับกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้อีกต่อไป การแสวงหาทางออกจึงได้เริ่มต้นขึ้น สำหรับการศึกษากิจการเพื่อสังคมในบริบทของต่างประเทศในส่วนนี้ จะนำเสนอผลการศึกษาวเคราะห์กิจการเพื่อสังคมโดยเริ่มจากสหราชอาณาจักร (United Kingdom) เนื่องจากเป็นประเทศที่มีการรวบรวมแนวคิดและผลึกค้นให้คำว่า Social Enterprise เกิดขึ้นและได้รับการยอมรับจนเป็นที่แพร่หลาย จากนั้นจึงจะได้นำเสนอแนวคิดและตัวอย่างการดำเนินงานของประเทศอื่น ๆ ตามลำดับ ดังนี้

### กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร (United Kingdom)

กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเป็นรูปแบบการดำเนินงานเพื่อสังคมที่พัฒนาขึ้นจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างเหลื่อมล้ำของสังคมจนก่อให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนเพื่อแก้ปัญหาและได้มีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจนมีการพัฒนาแนวคิดที่เป็นรูปธรรมขึ้นในช่วงทศวรรษ 1990 แนวคิดนี้อาจมีการดำเนินงานมาก่อนหน้าแต่ไม่ได้มีการเรียกขานและสร้างเป็นข้อสรุปในเชิงวิชาการหรือได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล ทั้งนี้หากย้อนไปก่อนหน้านั้นจะพบได้ว่ามีกิจการหรือกิจกรรมหลาย ๆ ลักษณะที่สร้างตัวเองขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม แต่กิจการหรือกิจกรรมเหล่านั้นมีทั้งที่เข้าข่ายกิจการเพื่อสังคมตามที่ได้บัญญัติขึ้นในช่วงหลังหรืออาจเป็นเพียงการทำโครงการเพื่อสังคมโดยมีการแสวงหารายได้เล็กน้อยเท่าที่สามารถทำได้โดยไม่ได้หวังผลกำไรหรือใช้ยุทธวิธีอื่นใดในการดำเนินงานตามแบบธุรกิจ

คงใช้เพียงความรู้สึกเมตตาสงสารหรือความเห็นใจเป็นเครื่องมือในการโฆษณาและนำเสนอเพื่อให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่พอจะกล่าวถึงได้คือการขายขนมหรืออุปกรณ์เครื่องเขียนเล็กน้อยของกลุ่มลูกเสือหรือเนตรนารีที่พบเห็นได้ทั่วไปในช่วงหนึ่ง ที่อาศัยความเมตตาสงสารนักขายที่อายุน้อย ผนวกกับสินค้าพื้นฐานที่สามารถซื้อหาได้บ่อยเท่าที่ต้องการ เช่น ขนมหรือเครื่องเขียน ก่อให้เกิดภาพคุ้นตา คือ ลูกเสือชาย-หญิงขายขนม โดยเฉพาะคุกกี (Cookies) เพื่อการกุศล เราจะเรียกกิจกรรมดังกล่าวว่าเป็นกิจการเพื่อสังคมหรือไม่ นั้นคงไม่สามารถตัดสินชี้ชัดได้ แต่กิจกรรมตัวอย่างดังกล่าวถือว่าเป็นการขายเพื่อการนารายได้ไปช่วยเหลือสังคมที่คุ้นเคยที่สุดที่มีการดำเนินมา

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 1990 ในสหราชอาณาจักรได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการดำเนินการแก้ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ที่ต้องการตอบโต้ต่อสภาพการจ้างงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการแสวงหาผลประโยชน์อย่างชัดเจนจากการขายสินค้าที่ตนเองผลิตเป็นวัตถุประสงค์หลัก และ โรงงานเหล่านั้นยังแสวงหากำไรจากผู้ใช้งานด้วยการขายอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคให้กลุ่มผู้ใช้แรงงาน จนทำให้กลุ่มผู้ใช้แรงงานมีการรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ในการจัดหาอาหารและสินค้าที่มีคุณภาพแต่ราคาพอเหมาะมาซื้อขายในกลุ่มของตนเองเพื่อตอบโต้พฤติกรรมดังกล่าว เหตุการณ์ดังกล่าวแพร่หลายจนเกิดการรวมตัวกันอย่างกว้างขวางในการดำเนินการค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคม โดยแนวคิดนี้ได้ถูกหยิบยกและดำเนินการจัดการในหลายรูปแบบ จน ค.ศ. 1997 ได้เกิดการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมอย่างเป็นทางการโดยนายกรัฐมนตรีสหราชอาณาจักรในสมัยนั้น คือ Anthony Charles Lynton "Tony" Blair (โทนี่แบลร์) จากพรรคแรงงาน ได้กล่าวสุนทรพจน์ในโอกาสก้าวขึ้นรับตำแหน่งความตอนหนึ่งได้ให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมากำหนดใช้ในการฟื้นฟูประเทศ จากนั้นสหราชอาณาจักรได้มีการตั้งองค์กรที่ชื่อ Social Enterprise Partnership ขึ้น (Kerlin, 2006; Nason, Kirkbride & Bryde, 2006, โภศล ดิถีลธรรม, 2554) โดยกิจการเพื่อสังคมภายใต้องค์กรนี้ได้ให้ความหมายรวมถึง ธุรกิจชุมชน เครือข่ายการค้าขององค์กรสาธารณกุศล สหกรณ์ กองทุนร่วมและบริษัทต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสาธารณประโยชน์ ต่อมาใน ค.ศ. 2001 การส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเริ่มต้นขึ้นภายใต้ส่วนงาน UK Department for Trade and Industry และใน ค.ศ. 2002 Social Enterprise Coalition ได้ถูกก่อตั้งขึ้นและเปลี่ยนชื่อเป็น Social Enterprise UK มาจนถึงปัจจุบัน

กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรมีพัฒนาการก้าวหน้าขึ้นอย่างต่อเนื่อง ค.ศ. 2005 ได้เกิดการจดทะเบียนรูปแบบ Community Interest Companies (CICs) ซึ่ง CICs นี้ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับการจดทะเบียนของกิจการเพื่อสังคมและธุรกิจที่ต้องการสร้างผลตอบแทนทางสังคม

ค.ศ. 2006 มีการกำหนด “นโยบายภาคส่วนที่สาม” (Third Sector Policy) ซึ่งเป็นนโยบายที่สนับสนุนให้กิจการเพื่อสังคมเป็นภาคส่วนใหม่ทางเศรษฐกิจนอกเหนือจากภาครัฐและภาคเอกชน

ค.ศ. 2009 รัฐบาลได้จัดตั้ง Social Enterprise Investment Fund ภายใต้งบประมาณสนับสนุน 100 ล้านปอนด์ ในการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมด้านสาธารณสุข เห็นได้ว่ารัฐบาลของสหราชอาณาจักรได้ให้การสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากพรรคแรงงานมาสู่พรรคอนุรักษนิยม แต่การสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการตั้งเป็น “นโยบายสังคมเป็นใหญ่” (Big Society Policy) และมีการยกฐานะของสำนักงานภาคส่วนที่สามขึ้นเป็น “สำนักภาคส่วนประชาสังคม” (Office of Civil Society) กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรนั้นนอกจากภาครัฐจะให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่แล้ว ภาคเอกชนเองก็ได้ให้การสนับสนุนเช่นกัน โดยในปี ค.ศ. 2011 บริษัทรับตรวจสอบบัญชีขนาดใหญ่ 4 แห่ง หรือที่รู้จักกันในนาม “Big Four (audit firms)” ที่ประกอบด้วย PricewaterhouseCoopers (PwC), Deloitte, Ernst & Young (EY) และ KPMG ได้ริเริ่มโครงการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรอย่างเป็นทางการ และใน ค.ศ. 2012 รัฐบาลได้มีการจัดตั้ง Big Society Capital โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้เป็นแหล่งทุนสำหรับการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม และได้มีการออกกฎหมาย The Public Service (Social Value) Act ที่มีเนื้อหาสนับสนุนการสร้างเสริมคุณค่าทางสังคม (Social Value) ในด้านต่าง ๆ เห็นได้ชัดว่ากิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรมีโครงสร้างและการดำเนินงานที่ชัดเจนเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบตั้งแต่ระดับนโยบาย (Policy) ด้านการเงิน (Finance) วัฒนธรรม (Culture) การสนับสนุน (Supports) ด้านทุนมนุษย์หรือการพัฒนาบุคลากร (Human Capital) และตลาด (Markets) ดังที่ศาสตราจารย์ Daniel Isenberg ศาสตราจารย์ด้าน Management Practice ของ Babson Global ผู้เป็นเจ้าของโครงการ Babson Entrepreneurship Ecosystem Project (BEEP) ได้กล่าวถึงโครงสร้างการดำเนินงานที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบของกิจการเพื่อสังคมไว้ในโครงการ

แผนภาพ 3-2 การประสานงานอย่างเป็นระบบของกิจการเพื่อสังคม



ที่มา : Jsenberg, 2011

กิจการเพื่อสังคมของสหราชอาณาจักรได้รับแรงสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2005 กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม (UK Department for Trade and Industry) ได้อนุมัติให้มีการจดทะเบียนนิติบุคคลในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า Community Interest Company (CIC) หรืออาจเรียกเป็นภาษาไทยว่า บริษัทเพื่อประโยชน์ชุมชน (ใน สัคคอร์ป เอส.อี., 2555) ซึ่งเป็นนิติบุคคลรูปแบบใหม่ที่ผนวกโครงสร้างแบบบริษัทเอกชนเข้ากับแนวทางการดำเนินงานแบบองค์กรเอกชน (NGO) ทำให้กิจการเพื่อสังคมสามารถระดมทุนได้มากขึ้นและมูลนิธิสามารถแสวงหารายได้ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยองค์กรในรูปแบบนี้นั้นมีเงื่อนไขอยู่ 2 ประการคือ การควบคุมการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินของบริษัท (Asset Lock) ต้องให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และการจำกัดเงินปันผล (Dividend & Interest Cap) โดยองค์กรสามารถทำกำไรได้ โดยให้กำไรส่วนใหญ่ไปใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนหรือพัฒนาองค์กรเอง ในการอนุญาตให้จดทะเบียนครั้งนี้อยู่ภายใต้ Companies Act 2006 ซึ่งมี 2 ประเภทคือ Company Limited by Shares ซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรที่มีผู้ถือหุ้น แต่สามารถจ่ายเงินปันผลได้ไม่เกินร้อยละ 35 และสามารถเป็นได้ทั้ง Private Company หรือ Public Company ส่วนอีกประเภทได้แก่ Company Limited By Guarantee ซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรที่ไม่มีผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของ

ดังนั้นจึงไม่มีการจ่ายเงินปันผล นอกจากนี้ในด้านการเงินและการลงทุนสหราชอาณาจักรยังได้มีการดำเนินการเพื่อสนับสนุนและขยายผลของกิจการเพื่อสังคม โดยในปี 2012 ได้มีการสนับสนุนให้จัดตั้ง Big Society Capital Ltd., (BSC) ขึ้นเป็นสถาบันการเงินอิสระที่จดทะเบียนในรูปแบบ Company Limited By Shares เพื่อดำเนินการให้เกิดผลกระทบเชิงบวกแก่สังคม ด้วยบทบาทในการส่งเสริมการลงทุนเพื่อสังคมโดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงิน มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งสถาบันการเงินเพื่องานด้านสังคม เช่น Big Issue Invest ที่ทำหน้าที่ในการลงทุนในกิจการเพื่อสังคม Social Finance Ltd. เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางการงานให้กับกิจการเพื่อสังคม เป็นต้น

กิจการเพื่อสังคมของสหราชอาณาจักรนั้นมีความต่อเนื่องชัดเจนและความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วนับจากมีการสนับสนุนส่งเสริมอย่างเป็นทางการ โดยในช่วงแรกของการสนับสนุนนั้นมีจำนวนกิจการเพื่อสังคมเพิ่มขึ้นมากกว่า 4 เท่าตัวต่อปี รายงานตัวเลขอย่างเป็นทางการของกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร โดย Department of Trade and Industry ในปี ค.ศ. 2009 กล่าวว่ามูลค่าของกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรมีสูงถึง 18,000 ล้านปอนด์ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของกิจการทั้งหมดของประเทศ และในปี ค.ศ. 2011 ได้มีการเผยแพร่ผลสำรวจกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรว่ามีกว่า 68,000 กิจการ มีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 27,000 ล้านปอนด์ หรือเทียบเท่ากับร้อยละ 5 ของมูลค่ารวมทางธุรกิจในสหราชอาณาจักร กิจการเพื่อสังคมเหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้รวมกว่า 8,400 ล้านปอนด์ต่อปี กิจการเพื่อสังคมเหล่านี้มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 240,000 ปอนด์และก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า 800,000 คน โดยยังคงมีแนวโน้มการพัฒนาของกิจการเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในประเทศอังกฤษพบว่ามากกว่าร้อยละ 30 อยากทำงานในองค์กรที่มีการดำเนินงานในรูปแบบกิจการเพื่อสังคมเพราะนอกจากจะได้รับผลตอบแทนที่เท่ากับการทำงานในกิจการปกติแล้วยังได้รับคุณค่าด้านอื่นร่วมด้วย

#### ปัจจัยที่ส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร

เมื่อดำเนินการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร พบว่ากิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรนั้นมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่สหราชอาณาจักรก็จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและเป็นประเทศต้นแบบอุตสาหกรรมในยุคหนึ่งด้วย การที่แนวคิดกิจการเพื่อสังคมก่อตัวอย่างเป็นรูปธรรมในสหราชอาณาจักรอาจมีเหตุผลสืบเนื่องมาจากหลายปัจจัยดังนี้

1. สหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่เคยมีความรุ่งเรืองมากทางด้านอุตสาหกรรมแต่ในปัจจุบันอยู่ในช่วงชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ความเจริญรุดหน้าทางด้านอุตสาหกรรมในช่วงเริ่มต้นก้าวเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แนวคิดนี้เจริญเติบโตมาในปัจจุบัน ด้วยความ



เป็นประเทศชั้นนำมาก่อนทำให้สหราชอาณาจักรยังคงรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจไว้ได้ภายใต้กระแสทุนนิยมแบบบริโกลที่เข้ามาสร้างความแปลกแยกแตกต่างจากความคิดเดิมที่จะอยู่ร่วมกับกับธรรมชาติอย่างมีความสุข แต่ในปัจจุบันสหราชอาณาจักรไม่สามารถปฏิเสธได้กับการชะลอตัวทางเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ทำให้ผลกระทบทางสังคมมีความชัดเจน เป็นที่แน่นอนว่าหากประเทศยังคงอยู่ในความรุ่งเรืองแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางสังคมสูงมากเท่าใด ประชาชนที่อยู่ในฐานะต่ำกว่าก็อาจไม่มีความรู้สึกอะไรเนื่องจากยังคงมีทรัพยากรเพียงพอในการอุปโภคบริโภค ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีมากเหมือนกับกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งมีแต่ก็ไม่ได้ขาดเหลืออะไร ความเป็นจริงในด้านนี้ทำให้ความเหลื่อมล้ำในสหราชอาณาจักรขยายตัวโดยไม่มีใครให้ความสำคัญทราบจนเศรษฐกิจเกิดการชะลอตัวเมื่อเกิดปรากฏการณ์ขึ้นความเดือดร้อนจากการที่เคมีกินมิใช้ได้รับผลกระทบส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันและสร้างเป็นกระแสหลักต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี ความรุ่งเรืองในอดีตจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมรุดหน้า เนื่องจากคนกลุ่มหนึ่งต้องการกลับมาใช้กินมิใช้อย่างเดิมถึงแม้ว่าจะไม่มากเท่าเดิม

2. พื้นฐานทางด้านวิชาการและการศึกษา จากการศึกษาของ Chell (2007) เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมและความเป็นผู้ประกอบการ แสดงให้เห็นว่าพื้นฐานทางด้านวิชาการและการให้การศึกษาสำหรับประชาชนของสหราชอาณาจักรยังคงเป็นไปได้อย่างมีมาตรฐาน เนื่องจากการสร้างกิจการเพื่อสังคมให้เกิดความมั่นคงนั้นจำเป็นต้องใช้องค์ความรู้ที่นักวิชาการทั้งหลายเรียกว่า นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) เพื่อให้กิจการเพื่อสังคมสามารถแข่งขันกับธุรกิจที่แสวงหากำไรตามปกติได้ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากธุรกิจที่แสวงหากำไรไม่จำเป็นต้องระมัดระวังผลกระทบอื่นใดนอกจากผลกระทบที่จะเกิดกับกำไรของตนเอง การจะตั้งราคาหากสินค้าของธุรกิจเป็นสินค้าที่มีอยู่น้อยรายก็อาจตั้งราคาสูงเพื่อให้ได้กำไรมากขึ้น หรืออาจร่วมมือกับผู้ประกอบการรายอื่นในการกำหนดราคาตลาดขึ้น แต่กิจการเพื่อสังคมไม่สามารถกระทำอย่างนั้นได้ กิจการเพื่อสังคมจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้และนวัตกรรมทางความคิดที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาสังคม ซึ่งนวัตกรรมเหล่านี้คงเกิดขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็วไม่ได้หากประชาชนในประเทศไม่ได้มีพื้นฐานทางด้านการศึกษาเป็นอย่างดี นอกจากนี้การจะนำพากิจการเพื่อสังคมให้อยู่รอดได้ยังคงต้องพึ่งพาคุณสมบัติความเป็นผู้ประกอบการร่วมด้วยดังนั้นพื้นฐานความรู้ของการเป็นผู้ประกอบการจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างมากต่อการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ภาพความสำคัญขององค์ความรู้และความเป็นผู้ประกอบการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมประสบความสำเร็จ

3. กระแสสังคมและการตอบรับจากสังคม แนวคิดกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรได้รับการตอบรับอย่างเป็นรูปธรรมจากสังคม ทั้งวงการการศึกษา มหาวิทยาลัย ภาค

ประชาสังคม และภาคธุรกิจต่างเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาสังคมด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่ามีการผลักดันกิจการเพื่อสังคมให้มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางทั้งในระดับอุดมศึกษาและระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา (Chell, 2007) การศึกษาของนักวิชาการมีส่วนช่วยในการเผยแพร่แนวความคิด ช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม การรวบรวมแนวคิด นวัตกรรมทางสังคม และแนวทางการแก้ไขปัญหาจากบทเรียน ความสำเร็จ ความล้มเหลวของกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นจากนักวิชาการที่ช่วยกันวิเคราะห์สังเคราะห์จนเกิดเป็นรูปแบบแนวทางและการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมที่สามารถนำพากิจการเพื่อสังคมที่มีกว่า 68,000 แห่งในช่วงต้นทศวรรษที่ 2000 ให้มีการรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านจำนวนและมูลค่าของกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร นอกจากนี้กระแสการตอบรับจากสังคมยังมีส่วนช่วยผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมมีการขยายตัวเพื่อรองรับกับความต้องการของตลาดอีกด้วย

4. การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นที่แน่นอนว่ากิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานภาครัฐ ถึงแม้ว่าการเริ่มต้นกิจการเพื่อสังคมจะเริ่มจากหน่วยงานภาคเอกชน และมีการรวมตัวกันจนเกิดเป็นสมาคมหรือหน่วยงานที่มีเครือข่ายที่ชัดเจน เช่น Social Enterprise London ที่ก่อตั้งขึ้นในปี 1998 โดยเกิดจากความร่วมมือกันของกลุ่มสหกรณ์และองค์กรสนับสนุน โครงสร้างสหกรณ์ แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่าหากหน่วยงานภาครัฐไม่ให้การสนับสนุนรับรองกิจการเพื่อสังคม แนวคิดนี้ก็คงไม่ก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็วสำหรับสหราชอาณาจักรแล้วหน่วยงานภาครัฐของประเทศได้มีการตั้งหน่วยงานที่ชัดเจนในการกำหนดวิถีทางและแนวทางในการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม โดยทางการของสหราชอาณาจักรได้กำหนดจัดตั้ง Social Enterprise Unit ขึ้นให้เป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมใน ค.ศ. 2002 และหน่วยงานนี้ได้พัฒนาขึ้นจนมีการตั้ง หน่วยงานชื่อ Office of the Third Sector (OTS) ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักคณะรัฐมนตรีใน ค.ศ. 2006 เพื่อทำหน้าที่ดูแลกำกับและส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในประเทศ การมอบหมายและจัดตั้งหน่วยงานที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมจากภาครัฐจึงเป็นเครื่องหมายแห่งการยอมรับกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักร ได้เป็นอย่างดี และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนส่วนใหญ่เกิดความสนใจและขยายแนวคิดนี้ออกไปอย่างกว้างขวาง

5. ปัจจัยด้านกฎหมาย สหราชอาณาจักรมีการออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่ากฎหมายจะยังต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนตีความเพื่อให้เกิดความเหมาะสม และสามารถส่งเสริมคุ้มครองกิจการเพื่อสังคมได้ตามเจตนารมณ์ แต่มาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนต่อกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเป็นปัจจัยส่งเสริมความก้าวหน้าของแนวคิดนี้ประการหนึ่งในสหราชอาณาจักรได้มีการออกกฎหมายที่ชัดเจนโดยเฉพาะ Public Services (Social Value) Act

2012 ที่เข้ามาประกาศใช้พร้อมกับกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพื่อสังคม ทำให้กิจการเพื่อสังคมได้รับประโยชน์และมีสิทธิตามกฎหมายในหลายด้าน มาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการลดหย่อนทางภาษี การคุ้มครอง การส่งเสริม สิทธิประโยชน์ทางการค้า หรือแม้แต่สิทธิประโยชน์ที่ให้กับภาคธุรกิจที่ส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแบบให้เปล่า โดยไม่หวังผลตอบแทน ยังคงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเติบโตอย่างต่อเนื่อง

6. ด้านการเงิน พบว่ากิจการสหราชอาณาจักรมีหน่วยงานทางการเงินที่ให้การสนับสนุนการลงทุนของกิจการเพื่อสังคมทั้งหน่วยงานที่ได้รับแรงสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น Big Society Capital หรือหน่วยงานด้านการเงินที่มาจากภาคเอกชน เช่น Big Issue Invest, UnLtd ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะทำหน้าที่สนับสนุนด้านการเงินและเป็นปัจจัยสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว

เห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรมีพัฒนาการและแนวโน้มการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีผลมาจากพัฒนาการและปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดกิจการเพื่อสังคม และเพื่อให้เห็นภาพกิจการเพื่อสังคมที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยขอนำเสนอตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษากิจการเพื่อสังคมต่อไป

#### Social Enterprise UK

Social Enterprise UK หรือ SE UK เป็นองค์กรแห่งชาติที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2002 เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคม โดยใช้รูปแบบสมาชิกภาพจากหลากหลายประเภทของธุรกิจทั่วประเทศ SE UK ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมทั้งในด้านการให้คำปรึกษาเชิงกลยุทธ์ การอบรมและพัฒนาผู้ประกอบการ การพัฒนาเครือข่ายการดำเนินงาน การสร้างองค์ความรู้ การวิจัย รวมทั้งการสร้างการรับรู้และความตระหนักของสังคม SEUK จึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของกิจการเพื่อสังคมที่ทำหน้าที่หลักในการสอดประสานภาคส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อนำมาสู่ความสำเร็จของการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม SE UK วางแนวทางในการดำเนินการของตนเองครอบคลุมทั้ง 8 ด้าน ได้แก่

ด้านภาษี: การลดหย่อนภาษี และการวางรูปแบบภาษีสำหรับการลงทุนรวมทั้งการออกแบบเพื่อรองรับการลงทุน

ด้านแผนการดำเนินงาน: การพัฒนาศักยภาพ และการสร้างระบบการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

ด้านการลงทุน: ปัจจุบันได้มีการผลักดันให้เกิด Social Enterprise Investment Fund, Risk Capital Fund, Big Society Capital และกองทุนอื่น ๆ รวมทั้งมีการวางแผนที่จะสนับสนุนการลงทุนและการกระตุ้นกระแสการลงทุนทางด้านสังคม

ด้านการตลาด: ปัจจุบันได้มีการดำเนินการด้านสิทธิในการเรียกร้อง เสนอ และได้แย้ง Social Value Act และการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลระบบกิจการเพื่อสังคม โดยวางแผนวางในอนาคตเพื่อการขยายช่องทางในการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในรูปแบบทุน ภาษี และ ทรัพย์สิน

ด้านการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจ: วางแผนและดำเนิน โครงการด้านการเสริมสร้างความเข้าใจทั้งในระดับสังคมและภาครัฐ

ด้านกฎหมาย: ปัจจุบันมีการจัดตั้ง Community Interest Company (CIC) ส่วนในอนาคตนั้นได้มีการวางแผนยกระดับความโปร่งใสในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและการเงิน รวมทั้งการผลักดัน โครงสร้างกฎหมายใหม่ ๆ ที่จะสนับสนุน

ด้านการศึกษา: มีการจัดตั้ง GCSE Business Studies

ด้านการวิจัย: ดำเนิน โครงการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ รวมทั้งการประเมินธุรกิจ และผลกระทบของกิจการเพื่อสังคม

British Council London

British Council เป็นองค์กรรัฐพิเศษ แบบ Public Corporation ที่ดำเนินงานในรูปแบบมูลนิธิควบคู่กันไปด้วย โดยมีสาขากระจายตัวอยู่ใน 108 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยเอง British Council ทำหน้าที่ในฐานะองค์กรระดับประเทศของสหราชอาณาจักรในการเผยแพร่งานด้านวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การศึกษา การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสหราชอาณาจักร รวมทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ด้านภาษา ตลอดจนสนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้กับคนรุ่นใหม่ โดยดำเนินการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐ ในส่วนของการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมนั้น British Council ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานในด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมไว้ 4 ด้าน คือ

Partnership: ดำเนินงานอย่างใกล้ชิดกับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมและส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนและสถานศึกษา มหาวิทยาลัย ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนองค์กรไม่แสวงหากำไร (NGO) และมูลนิธิ

Networking: เพิ่มการเข้าถึงโอกาสด้านต่าง ๆ ในการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม โดยผ่านเครือข่าย ดำเนินการให้การสนับสนุนการจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกสหราชอาณาจักร

Capacity: พัฒนาผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเพื่อเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งของการดำเนินงาน

Funding: การแสวงหาแหล่งทุนกับเครือข่ายและการเข้าถึงแหล่งทุนในการดำเนินการกิจการเพื่อสังคม

#### School of Social Enterprise

School of Social Enterprise (SSE) ก่อตั้งขึ้นโดย Michel Young (Lord of Dartington) เริ่มดำเนินการตั้งแต่ภาคฤดูร้อน ค.ศ. 1997 โดยมีวัตถุประสงค์เป็นกิจการเพื่อสังคม ในรูปแบบการจดทะเบียนแบบ Company Limited by Guarantee ซึ่งเป็นรูปแบบการจดทะเบียนบริษัทเพื่อประโยชน์ชุมชน (Community Interest Companies (CICs)) ที่กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมของสหราชอาณาจักร (UK Department for Trade and Industry) ได้อนุมัติให้เป็นนิติบุคคลรูปแบบใหม่ที่มีเงื่อนไขพิเศษในการผนวกโครงสร้างแบบบริษัทเอกชนเข้ากับเป้าหมายขององค์กรเอกชน (NGO) ภายใต้ Companies Act 2006 เพื่อเป็นสถาบันพัฒนาผู้ประกอบการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ SSE ดำเนินการสอนและจัดหลักสูตรต่าง ๆ สำหรับผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยรับนักศึกษาแบบเปิดกว้างตั้งแต่วัยรุ่นเป็นต้นไปโดยไม่มีการแบ่งแยกระดับการศึกษา อายุ เชื้อชาติและวัฒนธรรม ด้วยรูปแบบการสอนที่เป็นมาตรฐาน การกระตุ้นการสร้างแรงบันดาลใจในการประกอบการกิจการเพื่อสังคม พร้อมกับการผลักดันแนวคิดและนวัตกรรมทางสังคมสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ช่วยส่งเสริมผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมได้รับผลตอบแทนทั้งในด้านผลกำไรและผลทางสังคม ทำให้ SSE ในปัจจุบันขยายศูนย์การศึกษาของตนเองออกไปมากกว่า 10 ศูนย์ทั่วสหราชอาณาจักร รวมทั้งยังขยายออกไปยังต่างประเทศ การจัดการเรียนการสอนของ SSE นั้นมีตั้งแต่หลักสูตรมาตรฐานขั้นต้น (Start-up Course) จนถึงหลักสูตรขั้นสูง (Advanced Course) โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อมุ่งเน้นในสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ SSE ยังมีการจัดตั้งกองทุน และสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมอีกด้วย

#### UnLtd

UnLtd เป็นองค์กรการกุศลที่จดทะเบียนแบบ Company Limited by Guarantee เหมือนกับ School of Social Enterprise ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2000 โดยเงินทุนสนับสนุนจาก The Millennium Commission มีเป้าหมายในการสนับสนุนผู้ประกอบการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสังคม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นอนาคตผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งให้การสนับสนุนผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ แนวทางการดำเนินงานสนับสนุนอนาคตผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมนั้น UnLtd ได้จัดตั้งโครงการสนับสนุนในระดับแนวคิดและให้การขยายผลไปสู่ความสำเร็จ แนวทางการดำเนินงานจะเริ่มจาก Try It Award ซึ่งเป็นการสนับสนุนคนที่มีแนวคิดให้มานำเสนอ

แรงบันดาลใจและแนวคิดในการประกอบกิจการเพื่อสังคม เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับเงิน 500 ปอนด์จากนั้นหากประสบความสำเร็จจะเข้าสู่ Do It Award จะได้รับเงินก้อนจำนวน 1,000 ปอนด์ และ ถ้ากิจการเพื่อสังคมเหล่านั้นเจริญเติบโตจะเข้าสู่ Build It Award และ Scale It Award ที่ได้รับเป็นเงินก้อนที่ค่อย ๆ ขยายฐานของจำนวนเงินเพิ่มมากขึ้นตามความสามารถและความสำเร็จของกิจการ นอกจากนี้ UnLtd ยังให้การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ การจุดประกายความคิด การสร้างแรงบันดาลใจ การพัฒนาทักษะความสามารถของผู้ประกอบการ การเป็นพี่เลี้ยง หรือแม้แต่การเชื่อมต่อเครือข่ายการลงทุนและการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ปัจจุบัน UnLtd มีกิจกรรมมากมายในฐานะตัวกลางในการสนับสนุนและเพิ่มพูนศักยภาพของกิจการเพื่อสังคม โดย UnLtd มีเป้าหมายในการมุ่งเน้นการพัฒนาผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในช่วงต้น

#### Big Issue Invest

Big Issue Invest เป็นกิจการเพื่อสังคมด้านการเงินที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาการจ้างงานผู้ด้อยโอกาสในสังคม ด้วยนโยบาย Help them to Help themselves โดยใช้การออกนิตยสาร Big Issue ที่ผู้ขายจะได้รับส่วนต่าง 1.25 ปอนด์ จากราคาเต็ม 25 ปอนด์ โดยเป็นนิตยสารที่มีคุณภาพที่ประชาชนทั่วไปยอมรับ ความสำเร็จของนิตยสาร Big Issue เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดนับแต่ก่อตั้งในปี 1991 จนถึงปี 2011 นิตยสารมากกว่า 124,000 เล่มถูกกระจายให้ผู้ขายมากกว่า 3,000 คน ซึ่งเป็นอดีตคนยากไร้ที่ได้รับการอบรมจนได้รับใบอนุญาต Big Issue มีรายได้หมุนเวียนกว่า 8 ล้านปอนด์ และแนวคิดนี้ได้ถูกนำไปขยายผลมากกว่า 100 ประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยในนามนิตยสาร BeMagazine นอกจากนี้ Big Issue Invest ยังได้นำเงินไปลงทุนในกิจการตั้งแต่ กิจการที่เป็นการค้าปลีกและกิจการที่เป็นกิจการเพื่อสังคม โดยแบ่งสัดส่วนการลงทุนอย่างเป็นระบบซึ่งกิจการทุกกิจการที่ลงทุนถ้าไม่ได้เป็นกิจการเพื่อสังคมก็จะต้องมีการสร้างผลกระทบที่ดีต่อสังคม

#### Brigade

Brigade เป็นธุรกิจร้านอาหารแบบกิจการเพื่อสังคมที่สร้างขึ้นในบริเวณที่เคยเป็นสถานีดับเพลิง มูลเหตุของการก่อตั้งเนื่องจากในปี 1861 ได้เกิดเพลิงไหม้ครั้งร้ายแรงและไม่สามารถเรียกเงินประกันได้ ทำให้สถานีดับเพลิงแห่งนี้ต้องตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันชีวิตและทรัพย์สินร้านแห่งนี้จึงเกิดขึ้นภายใต้มูลนิธิ The Beyond Food Foundation ที่ให้บริการทั้งอาหาร เครื่องดื่ม บาร์ โรงเรียนฝึกทำอาหาร พร้อมทั้งมีการเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้มาเข้ารับ การฝึกอบรมและฝึกงานเพื่อจะได้เพิ่มพูนทักษะ Brigade จึงเป็นธุรกิจที่ให้ทั้งบริการและความรู้ในการป้องกันร่วมด้วย

เห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรนั้นประสบความสำเร็จอย่างสูงทั้งจากระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้กิจการเพื่อสังคมมีโอกาสสูงที่จะ

ประสบความสำเร็จและขยายการดำเนินการออกไปอย่างกว้างขวางและมีมูลค่ามากมาย สำหรับสหราชอาณาจักรแล้วกิจการเพื่อสังคมมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โดยกิจการขนาดเล็กที่ดำเนินการในระดับบุคคลและชุมชนสามารถดำเนินการได้ประสบความสำเร็จจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากการส่งเสริมตั้งแต่ระดับต้นน้ำ คือ ระดับนโยบาย กฎหมาย และภาครัฐ กลางน้ำคือภาคธุรกิจและองค์กรที่มีขนาดใหญ่หรือเกิดจากการรวมกลุ่มกัน และปลายน้ำ คือ ในระดับชุมชนและส่วนบุคคล

กิจการเพื่อสังคมใน สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ (People's Republic of Bangladesh)

สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศหรือบังกลาเทศเป็นประเทศที่ได้รับเอกราชเมื่อ วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) โดยการแยกตัวจากปากีสถาน ในช่วงการแยกตัวนั้นบังกลาเทศต้องเผชิญกับภาวะสงครามแบ่งแยกดินแดนและการสู้รบป้องกันประเทศ ต่อมาภายหลังจากได้รับเอกราชแล้วประเทศยังคงต้องเผชิญกับปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นการเมืองภายใน การก่อรัฐประหาร ปัญหาทุจริต และภัยพิบัติภัย ทำให้ประเทศต้องประสบกับปัญหาความยากจนเหลือมล้ำทางสังคม บังกลาเทศจึงเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบปัญหาอย่างมากและได้มีการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมมาใช้ในการแก้ปัญหาทางสังคม บังกลาเทศอาจมีความแตกต่างในรากฐานของการเกิดกิจการเพื่อสังคมจากสหราชอาณาจักร ทั้งนี้เนื่องจากบังกลาเทศไม่ใช่ประเทศที่มีรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคงและเป็นประเทศที่ร่ำรวยอย่างในสหราชอาณาจักร ตรงกันข้ามบังกลาเทศกลับเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มยากจน ประชาชนในประเทศส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่อย่างแออัดแน่น ประชาชนที่ยากจนมีอยู่จำนวนมากและพบเห็นได้ทั่วไปในเมืองใหญ่ มีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างมาก การปกครองของบังกลาเทศเป็นการปกครองโดยรัฐบาลทหารเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การแก้ปัญหาทางสังคมทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร จุดกำเนิดของกิจการเพื่อสังคมในบังกลาเทศจึงเป็นการเกิดจากแรงบันดาลใจของผู้ประกอบการหรือคนที่มีฐานะมีโอกาสทางสังคมสูงกว่าที่ประสงค์จะช่วยเหลือสังคมให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากการสัมภาษณ์ Ms. Snigdha Ali หัวหน้าฝ่าย Communications and Advocacy for Social Change จาก Bangladesh Rehabilitation Assistance Committee หรือ Bangladesh Rural Advancement Committee หรือที่รู้จักกันในนาม “BRAC” เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมในบังกลาเทศ พบว่า กิจการเพื่อสังคมในบังกลาเทศเป็นการทำงานเพื่อสังคมในรูปแบบของมูลนิธิมาก่อน แต่การดำเนินงานนั้นไม่เหมือนกับมูลนิธิเสียทั้งหมด แนวคิดกิจการเพื่อสังคมนั้นอาจเป็นเพียงคำเรียกขานที่มาภายหลังจากการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมที่มีรูปแบบวิธีการดำเนินงานมาก่อนหน้านั้น อย่าง BRAC เองก็

ได้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1972 ภายหลังจากการสิ้นสุดสงคราม Bangladesh Liberation War ในค.ศ. 1971 เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นมีอยู่มากมายและเป็นที่น่าขนานนว่ารัฐบาลไม่สามารถจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้ ทำให้มีคนจำนวนหนึ่งที่มีความรู้ความคิดที่ดีกว่ามีความประสงค์ที่จะเข้ามาช่วยเหลือสังคม ในช่วงนั้นพวกเขาไม่ได้คิดว่าสิ่งที่เขาทำเรียกว่ากิจการเพื่อสังคมหรือไม่ แต่สิ่งที่เขาคิดคือ ในอนาคตการพึ่งพาทุนบริจาคจากมูลนิธิในต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามาช่วยเหลือประชาชนชาวบังคลาเทศในช่วงนั้นแม้ว่าจะมีจำนวนมาก แต่การพึ่งพาแหล่งทุนจากการบริจาคแต่เพียงอย่างเดียวอาจไม่ยั่งยืน และแน่นอนว่าเงินบริจาคย่อมมีวันหมดไป จากแนวคิดดังกล่าวทำให้คนจำนวนหนึ่งมุ่งแสวงหาทางออกแห่งความยั่งยืนของการช่วยเหลือปัญหาสังคมทำให้เกิดแนวคิดที่จะแสวงหาเงินรายได้ด้วยตนเองมาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคม แนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมจึงก่อตัวจากจุดนั้น หรือแม้แต่การสัมภาษณ์ Muhammed Yunus ผู้ก่อตั้ง Grameen Bank เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศ พบว่า กิจการเพื่อสังคมของเขาเกิดจากแนวคิดที่จะช่วยเหลือให้คนของเขาขึ้นอยู่กับตัวเอง ในการทำงานช่วงแรกมีลักษณะเหมือนมูลนิธิ แต่ก็ต้องพัฒนาให้ขึ้นอยู่กับตัวเอง

บังคลาเทศจึงมีรูปแบบการดำเนินกิจการที่เรียกกันว่า กิจการเพื่อสังคม ที่พึ่งพาความรู้ ความคิดจากชนชั้นที่มีความรู้และมีการศึกษา เรียกได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่คิดจากกลุ่มคนที่มีโอกาสที่ดีกว่าเพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เพื่อร่วมชาติเผชิญอยู่ การเกิดจากการเพื่อสังคมจึงเกิดขึ้นจากกลุ่มชนชั้นหนึ่งที่ยังมองเห็นปัญหาและต้องการช่วยเหลือ ที่เข้ามาดำเนินการให้กับกลุ่มชนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีโอกาสน้อยกว่า กิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศจึงมีลักษณะเป็นการช่วยเหลือแต่เป็นการช่วยเหลือที่ทำให้คนในสังคมสามารถขึ้นอยู่กับตัวเองในท้ายที่สุด

ปัจจัยที่ส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศ

หากจะวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศแล้วพบว่า กิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศเกิดขึ้นและดำเนินการได้จากปัจจัยหลักเพียงไม่กี่ประการ ดังนี้

1. นักเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือที่เรียกกันว่า Change Agent คนเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศ เนื่องจากคนกลุ่มนี้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม พวกเขามักพร้อมด้วยโอกาสหรืออย่างน้อยก็มีโอกาสที่ดีกว่าคนอื่น แต่สิ่งที่เขามีด้วยคือความตั้งใจในการดำเนินการ พวกเขาเหล่านี้จะเป็นคนระดับมัธยมนำเอารูปแบบวิธีการใหม่ที่ใช้ในการแสวงหาความยั่งยืนของกิจการเข้ามาประกอบการดำเนินงานอยู่เสมอ

2. ความมุ่งมั่น เหตุใดความมุ่งมั่นจึงกลายเป็นปัจจัยหนึ่งแห่งความสำเร็จของกิจการเพื่อสังคมในบริบทของบังคลาเทศ แน่นอนความมุ่งมั่นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนากิจการเพื่อสังคม



ในทุกประเทศทุกรูปแบบ แต่กิจการเพื่อสังคมในประเทศที่มีความยากจนมีความแตกต่างหลัอมล้ำสูงอย่างบังคลาเทศเป็นปัจจัยที่สำคัญกว่าประเทศอื่น เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมส่วนใหญ่ในบังคลาเทศต้องอาศัยความอดทนการค่อย ๆ เข้าไปแก้ปัญหา การก่อร่างกิจการและรูปแบบการดำเนินงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จ ไม่ใช่ว่าผู้ประกอบการเพื่อสังคมทุกคนจะสามารถทำได้ แม้ว่าจะมีเงินทุนจากมูลนิธิจำนวนมากมายเพียงใด แต่การแสวงหาแหล่งรายได้สำหรับกิจการเพื่อสังคมในประเทศที่มีความยากจนนั้นจะเป็นเรื่องยาก การค่อยเป็นค่อยไปจึงเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศอย่างเลี่ยงไม่ได้

3. ความเข้าใจในพื้นฐานทางสังคมและนวัตกรรมทางสังคม Social Innovation หรือนวัตกรรมทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของความสำเร็จ รูปแบบของปัญหาที่จะดำเนินการแก้ไขให้กับสังคมของบังคลาเทศมีความแตกต่างหลากหลายการก่อให้เกิดนวัตกรรมบนพื้นฐานความเข้าใจถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในบังคลาเทศเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้กิจการเพื่อสังคมเกิดความสำเร็จ ข้อกำหนดทางศาสนา วัฒนธรรมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้บังคลาเทศอาจประสบปัญหาเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมได้แต่ความรู้ความเข้าใจทางพื้นฐานและการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาทางสังคมเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสำเร็จ จากการศึกษาดูงานและการสัมภาษณ์ Muhammed Yunus ผู้ก่อตั้ง Grameen Bank ผู้ก่อตั้งธนาคารเพื่อคนจนแห่งแรกของโลกมีข้อสังเกตที่สำคัญคือความเข้าใจพื้นฐานทางด้านสังคม วัฒนธรรมและการคิดค้นนวัตกรรมมีความสำคัญอย่างมากต่อกิจการเพื่อสังคมของเขา การให้เงินกู้แก่สตรีของ Grameen Bank นั้นเป็นการวางมาตรการรองรับเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำกดขี่ทางเพศ จากการที่เพศเป็นปัญหาทางวัฒนธรรม ในสังคมที่เพศชายเป็นใหญ่อย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิตหากครอบครัวใดเพศชายไม่ได้เป็นหลักให้กับครอบครัวแล้วการแก้ปัญหาความยากจนจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งที่ฝ่ายหญิงอาจมีความมุ่งมั่นดีนั้นจะเอาตัวรอดมากกว่า แต่หากฝ่ายชายไม่ตอบสนองแล้วก็ดูเหมือนจะมีดมน การวางกฎให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้กู้เงินและการออกกฎควบคุมการใช้เงินบางประการช่วยเปลี่ยนแปลงสังคมได้อย่างดีโดยไม่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่มีมานานของบังคลาเทศ ฝ่ายชายยังคงเป็นผู้นำในครอบครัว แต่ด้วยกฎเกณฑ์ที่ธนาคารสร้างขึ้นทำให้ฝ่ายหญิงสามารถบริหารการเงินได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความรู้ความเข้าใจในรากฐานทางสังคมที่นำมาซึ่งนวัตกรรมทางสังคมจึงเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จประการหนึ่งของกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศ

เห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศมีพัฒนาการและความแตกต่างจากการแก้ปัญหาของประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกิจการเพื่อสังคมของบังคลาเทศ ผู้วิจัยจึงนำเสนอตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศดังนี้

### Grameen Bank ธนาคารเพื่อคนจน

Grameen Bank เป็นธนาคารพาณิชย์ที่มีความมุ่งหมายแตกต่างจากธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไป เนื่องจากธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไปมีความมุ่งหมายที่จะสร้างผลตอบแทนคือกำไรสูงสุดต่อผู้ที่ถือหุ้น แต่ Grameen Bank เป็นธนาคารพาณิชย์ที่มุ่งปล่อยสินเชื่อให้กับประชาชนที่มีรายได้น้อยและไม่มีหลักประกัน แนวคิดนี้ของ Grameen Bank เป็นแนวคิดที่เกิดจาก ศ. ดร.มุฮัมมัด ยูนุส (Muhammad Yunus) ศาสตราจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Chittagong ประเทศบังกลาเทศ ผู้ที่จบการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Vanderbilt สหรัฐอเมริกา ศาสตราจารย์ ยูนุส ได้สังเกตเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเริ่มต้นจากชุมชนที่อยู่แคว้นอ้อมมหาวิทยาลัยที่เขาทำงาน เขาเห็นว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยในบริเวณรอบมหาวิทยาลัยนั้น ไม่มีโอกาสในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ เนื่องจากพวกเขาเหล่านั้น ไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อที่จะสร้างฐานะหรือพัฒนาอาชีพของตนเองได้เลยเนื่องจากขาดหลักทรัพย์และวิธีการในการกู้เงินจากระบบธนาคาร จะเป็นไปได้ก็เพียงระบบเงินกู้นอกระบบที่มีแต่จะสร้างปัญหาผูกมัดด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูงเกินจริง เมื่อเขาได้เห็นปัญหาแล้วเขาจึงได้มีแนวคิดที่จะสร้างแนวทางการกู้ยืมเงินขนาดเล็กให้กับคนยากจนที่เรียกว่า Micro Finance ขึ้น

แนวคิดการกู้ยืมเงินขนาดเล็ก ที่เรียกว่า Micro Finance ของศาสตราจารย์ยูนุส เป็นการเปิดโอกาสบนความเสี่ยงที่ศาสตราจารย์ยูนุสจะต้องรับ จากความเสี่ยงที่คนกู้ยืมส่วนใหญ่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและเป็นคนที่มีรายได้น้อย แต่การให้กู้ยืมของเขากลับต้องคิดดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้คนยากจนมีโอกาที่จะกู้ยืมและช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้มากขึ้น นอกจากนี้เนื่องจากศาสตราจารย์ยูนุสเป็นชาวบังกลาเทศทำให้เขามีความเข้าใจในพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบังกลาเทศที่ให้ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะต้องย้ายตามสามีและไม่ย้ายไปไหนอีก แม้ว่าจะมีสามีเป็นผู้นำแต่ในความเป็นจริงผู้หญิงส่วนใหญ่กลับต้องรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวมากกว่าผู้ชาย จากความรู้ความคิดและความเข้าใจนี้ ทำให้ศาสตราจารย์ยูนุสจึงคิดรูปแบบที่จะปล่อยสินเชื่อรายย่อยให้กับผู้หญิงที่ยากจนเพื่อสร้างโอกาสและความเจริญก้าวหน้าทางสังคมให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ ธนาคารเพื่อคนยากจนจึงได้เริ่มก่อตั้งขึ้นภายใต้แนวคิดนี้

Grameen Bank ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1983 (พ.ศ. 2526) โดยใช้นวัตกรรมทางสังคมที่ ศาสตราจารย์ยูนุส เรียกว่า Micro Finance หรือ Micro Banking โดยธนาคารปล่อยสินเชื่อให้กับผู้หญิงที่ยากจนด้วยการเข้าไปให้กู้ในพื้นที่เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคนเหล่านั้นการกู้ยืมเงินของ Grameen Bank ไม่ต้องมีสัญญาและหลักทรัพย์ค้ำประกัน การกู้ยืมบนพื้นฐานของความเชื่อใจและการให้กู้ยืมเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง ทั้งนี้เนื่องจากเขาทราบดีว่าฝ่าย

หญิงจะมีความรับผิดชอบมากกว่าและไม่มีโอกาสที่จะย้ายถิ่นฐานไปไหน โดยจะมีการขยายวงเงินให้เพิ่มขึ้นหากการกู้ยืมสามารถชำระหนี้ได้ตามที่กำหนด ด้วยแนวคิดนี้ทำให้ฝ่ายชายไม่สามารถเข้ามาจัดการกับการเงินของฝ่ายหญิงได้สะดวกนักเพราะเขาจะเสียโอกาสในการกู้ยืมเงินที่มากขึ้นหากเขาทำให้เกิดความผิดพลาดจากการกู้ยืมในครั้งแรก ๆ ด้วยวิธีการที่เรียนรู้และเข้าใจในสภาพและความเป็นไปทางสังคมทำให้ Grameen Bank ประสบความสำเร็จและกลายเป็นธนาคารเพื่อคนจนอย่างแท้จริง ร้อยละ 68 ของผู้เข้าร่วมโครงการสามารถพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของตนเองและอัตราการจ่ายเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยมีสูงถึงร้อยละ 97.14 ปัจจุบัน Grameen Bank นับเป็นธนาคารที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ ระบบธนาคารมีการขยายสาขาออกไปจำนวนมาก ระบบการบริหารของธนาคารส่วนใหญ่จะประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารซึ่งส่วนหนึ่งมาจากคนกู้ยืมเอง โดยการกู้เงินของ Grameen Bank จะมีรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้กู้ เช่น การกู้ยืมทั่วไป การกู้ยืมเพื่อที่อยู่ การกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นต้น

#### BRAC

BRAC (Bangladesh Rehabilitation Assistance Committee หรือ Bangladesh Rural Advancement Committee) ก่อตั้งโดย Sir Fazle Hasan Abed ซึ่งทำงานเป็นผู้บริหารอยู่ที่บริษัท Shell มาก่อน BARC เป็นองค์กรนอกภาครัฐ หรือ NGO ที่ทำงานในรูปแบบกิจการเพื่อสังคม ในปัจจุบัน BRAC ถือเป็นกิจการเพื่อสังคมในระดับสากลที่มีฐานอยู่ที่สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ (People's Republic of Bangladesh) หรือบังกลาเทศ BRAC นั้นก่อตั้งมาตั้งแต่ ค.ศ. 1972 หลังจากที่บังกลาเทศได้รับอิสรภาพไม่นาน ในช่วงนั้นการไหลทะลักของเงินช่วยเหลือจากนานาชาติเข้าสู่บังกลาเทศ มีมากถึง 90% ของงบประมาณในการพัฒนาประเทศ เงินหลายพันล้านดอลลาร์ถูกใช้จ่ายไปเพื่อการทำโครงการ เช่น การสร้างถนน โรงไฟฟ้า และการพัฒนาการเกษตร ซึ่งถูกกำหนดโดยผู้ให้เงินชาวต่างชาติและตัดสินใจที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ซึ่งบ่อยครั้งการลงทุนเหล่านั้นสูญเปล่าในแง่ประโยชน์ที่คนจนจะได้รับ ทั้งยังก่อให้เกิดวัฒนธรรมการฟุ้งเฟ้อและการคอร์รัปชัน ซึ่งคงรบกวนเศรษฐกิจและรัฐบาลของบังกลาเทศมาจนปัจจุบัน

Fazle H. Abed ในขณะนั้นเป็นผู้บริหารบริษัท Shell ได้สังเกตเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น ในฐานะเป็นประชาชนคนหนึ่งของบังกลาเทศเขาจึงได้ละทิ้งงานบริหารกลับมาทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับประเทศ BRAC เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรที่เกี่ยวข้องกับงานรอบด้านไม่ว่าจะเป็น งานด้านการศึกษาในชนบท การสาธารณสุขพื้นฐาน การเงินชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม BRAC ทำงานอยู่ภายใต้สมมติฐานที่ว่า ชาวบังกลาเทศมีความสามารถ และพวกเขาหาทางที่จะสร้างความสามารถนั้นและการพึ่งตนเองภายในประเทศ พวกเขาให้ความสำคัญมากกว่าเรื่องสิ่งของวัตถุไปสู่เรื่องของศักดิ์ศรี หลีกเลี่ยงการบริจาคที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ ทั้งนี้

เนื่องจาก Abed ตระหนักดีถึงแนวคิดแบบธุรกิจที่แสวงหากำไร เขาจึงไม่ต้องการที่จะให้ชาวบังคลาเทศต้องกลายเป็นคนที่รอรับความช่วยเหลือแบบหวังผลตอบแทน เขาจึงได้หาแนวทางที่จะดำเนินการเพื่อให้ประชาชนของเขาหลุดพ้นจากความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพ เขาทดลองอย่างต่อเนื่องในทุกเรื่องเพื่อแก้ปัญหาความยากจน เช่น การเงินชุมชนและการพัฒนาธุรกิจชนบท BRAC นำแนวทางในการสร้างโรงเรียนชุมชนที่มีประสิทธิภาพสูงและแผนงานสุขภาพชุมชน ใน Freedom from Want ซึ่ง Ian Smillie ได้ตรวจสอบ สิ่งที่ Abed ได้ดำเนินการคือการทดลอง คิดค้นความคิดใหม่ และแบ่งปันสิ่งที่แต่ละคนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางภายในองค์กร แต่ทั้งหมดก็เข้มงวดในการควบคุมคุณภาพ ตัวของ Abed มีความได้เปรียบในความรู้ในธุรกิจที่เขาทำอยู่ เขารู้ว่าความคิดหรือแผนงานใดดีหรือไม่ดี ควรสนับสนุนหรือไม่ และสามารถใช้ความล้มเหลว เป็นโอกาสที่จะคิดให้ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาของประเทศ

BRAC นั้นไม่ได้ปฏิเสธเงินบริจาคที่มาจากต่างประเทศ แต่ใช้การเจรจาต่อรอง กัดค้นแหล่งทุนซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานพัฒนาข้ามชาติและรัฐบาล จนได้รับเงินให้เปล่าหลายร้อยล้าน เหรียญดอลลาร์สหรัฐ เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และการค้าประกันเงินกู้ สิ่งเหล่านี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศ ยิ่งกว่านั้น กองทุนยังมาก่อนล่วงหน้า ซึ่งเอื้อให้องค์กรสามารถจัดการแผนการเติบโตระยะยาวได้ BRAC ขยายขอบเขตการทำงานไปทั่วประเทศ มีเจ้าหน้าที่นับหมื่นคน กระจายการทำงานกับผู้คนนับสิบล้านคน ในเกือบจะ 70,000 หมู่บ้านของบังคลาเทศ เหมือนธุรกิจขนาดใหญ่ พวกเขาเติบโต พัฒนา เพิ่มบริการใหม่ๆ ใช้เทคโนโลยีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและขยายออกไป พวกเขาสร้างวัฒนธรรมแห่งศักดิ์ศรีและการมองโลกในแง่บวก ทุกวันนี้ BRAC เป็นองค์กรที่สามารถพัฒนาตนเองจากการที่ใช้เงินบริจาคร้อยละ 100 ลงเหลือการใช้เงินบริจาคในการทำงานเพียงไม่เกินร้อยละ 20 พัฒนาการของ BRAC ได้แสดงให้เห็นว่า มีความเป็นไปได้ที่จะลดปัญหาความยากจนในระดับขนาดใหญ่ได้ เขาบรรลุระดับความสำเร็จที่สูงขึ้น จากรูปแบบการแก้ปัญหาสังคมแบบที่ผ่าน ๆ มา เป็นมากกว่าการปฏิบัติตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าผ่านระบบราชการในลักษณะบนลงล่าง พวกเขาหาทางออกจากระดับล่างผ่านกระบวนการทดลองถูก ผิด, การทำซ้ำอย่างต่อเนื่อง และเน้นไปที่ผลสำเร็จ ในปัจจุบัน BRAC มีลูกจ้างทำงานมากกว่า 100,000 คน สามารถช่วยเหลือคนได้มากกว่า 126 ล้านคน ภายใต้กิจการที่หลากหลายครอบคลุมด้านต่าง ๆ จำนวนมาจนมีผู้จัดอันดับว่า BRAC ถือเป็นกิจการเพื่อสังคมขนาดใหญ่ที่สุดในโลก

#### BIJOY

BIJOY หรือ Bangladesh Institute of Job Opportunities for the Youth เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่พัฒนาขึ้นสำหรับเยาวชนในบังคลาเทศ ในการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ให้กับเยาวชนของบังคลาเทศโดยเฉพาะเพศหญิง ซึ่งถือได้ว่ามีความเหลื่อมล้ำและไม่ได้รับความเป็น

กรรม งานหลักของ BJOY คือการพัฒนาทักษะที่เป็นที่ต้องการขององค์กรทั่วโลกผ่านการฝึกอบรมและการฝึกฝน เพื่อพัฒนาฝีมือและแรงงานให้มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานโดยผ่านนายหน้าของตนเองเพื่อส่งเสริมผลักดันให้ประชาชนบังคลาเทศมีงานทำและเป็นแรงงานที่มีฝีมือ

กิจการเพื่อสังคมในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน

(Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China)

เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China) หรือ ฮ่องกงเป็นดินแดนตอนปลายคาบสมุทรเกาลูน จึงตกเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2385 (ค.ศ. 1842) และ พ.ศ. 2403 (ค.ศ. 1860) ตามลำดับ โดยได้รับการส่งมอบคืนสู่สาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ฮ่องกงเป็นเขตบริหารพิเศษที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางของสาธารณรัฐประชาชนจีน รัฐบาลจีนได้ใช้นโยบาย “หนึ่งประเทศ สองระบบ” ในการปกครองฮ่องกง ตามกฎหมายพื้นฐานที่ใช้ในการปกครองและบริหารฮ่องกง ที่สภาประชาชนจีนได้อนุมัติและประกาศใช้เป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2533 โดยให้สิทธิฮ่องกงในการปกครองตนเองอย่างอิสระ สามารถดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน การพาณิชย์ ได้ตามระบบเสรี รัฐบาลจีนได้กำหนดให้ฮ่องกงสามารถดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีต่อไปได้อีกเป็นเวลา 50 ปี

ฮ่องกงจัดเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและวางแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มาจากสหราชอาณาจักร จึงไม่น่าแปลกใจที่จะรับเอาแนวคิดกิจการเพื่อสังคมเข้ามาดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผล ทั้งนี้ฮ่องกงไม่ใช่ประเทศที่ยากจน แต่เป็นพื้นที่ที่มีขนาดเล็กทำให้พื้นที่ของฮ่องกงมีราคาแพงและมีค่าครองชีพที่สูง ทำให้เกิดข้อจำกัดสำหรับประชาชนบางกลุ่ม ฮ่องกงจึงประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจน กิจการเพื่อสังคมของฮ่องกงพัฒนาขึ้นมาจากภาคเอกชนและองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) ที่สังเกตเห็นถึงปัญหา ที่ฮ่องกงต้องเผชิญทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะปัญหาจากการดำรงชีวิต ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่เกาะทำให้พื้นที่ที่จะใช้สอยน้อยและความก้าวหน้าในฐานะการเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจแห่งหนึ่งทำให้ต้องประสบกับปัญหามากมาย กิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมเพื่อที่จะได้ช่วยกันแก้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ฮ่องกงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในภาคการศึกษาของฮ่องกงมีการตื่นตัวในการส่งเสริมผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมอย่างมาก มีโปรแกรมการส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมที่อยู่ในระบบหลักสูตรในฐานะวิชาบังคับ และการฝึกอบรมให้เป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการจากต่างประเทศให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนถ่ายทอด

องค์ความรู้เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมเป็นประจำ ส่งผลให้ฮ่องกงมีกิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าฮ่องกงเป็นประเทศหนึ่งที่มีการจัดสัมมนาเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมเป็นประจำและต่อเนื่อง กิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงจึงเป็นลักษณะของกิจการเพื่อสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ดำเนินการส่งเสริมผลักดันจากภาคเอกชน โดยที่หน่วยงานภาครัฐไม่ได้สนับสนุนมากนัก แต่ก็ไม่ได้คัดค้าน กิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงจึงมีเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ปัจจัยหลายประการดังนี้

#### ปัจจัยที่ส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในฮ่องกง

หากจะวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของกิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงแล้ว พบว่า กิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงเกิดขึ้นและดำเนินการได้อย่างประสบความสำเร็จมาจากการสอดรับกันของปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม ดังนี้

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน สำหรับคนฮ่องกงการค้าขายเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากพื้นฐานของฮ่องกงอาศัยการค้าเป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เรียนรู้หรือได้รับการปลูกฝังเรื่องการค้ามาตั้งแต่เด็ก นอกจากนี้ความเชื่อแบบชาวจีนในเรื่องการทำบุญ สวรรค์ นรก ยังมีส่วนช่วยผลักดันให้ผู้ที่มียาได้เสียสละเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ แม้ว่าปัจจุบันคนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาคริสต์ แต่ความเชื่อแบบจีนโบราณที่เน้นการทำความดีด้วยการให้ยังคงเป็นสิ่งที่ชาวฮ่องกงเชื่อถือ จึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะเห็นชาวฮ่องกงอยากช่วยเหลือซึ่งแนวคิดกิจการเพื่อสังคมก็เป็นแนวคิดที่เข้ามาเติมเต็มความต้องการช่วยเหลือของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

2. กิจการเพื่อสังคมได้รับการส่งเสริมผลักดันจากภาคเอกชน โดยเฉพาะภาคเอกชนที่มีมูลค่าธุรกิจสูง เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมจำเป็นต้องอาศัยแหล่งทุนเพื่อให้ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมสามารถสร้างสรรค์ธุรกิจเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับฮ่องกงแล้ว พบว่า ภาคธุรกิจจำนวนมากให้ความสนใจกับแนวความคิดจึงเกิดการให้ทุนและร่วมกันให้ทุนในการจัดตั้งหน่วยงานหรือกองทุนสำหรับการดำเนินกิจการเพื่อสังคมขึ้น กองทุนเหล่านี้ภาคเอกชนได้มอบเงินให้โดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนแต่เป็นการให้ทุนเพื่อนำไปดำเนินการส่งเสริมผลักดัน หรือบางครั้งภาคเอกชนอาจให้การสนับสนุนด้านอื่น เช่น ให้พื้นที่ดำเนินการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม ความสนใจของภาคเอกชนนี้จึงทำให้พบว่ามีกองทุนจัดตั้งจำนวนมากสำหรับการดำเนินการส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม และมีส่วนช่วยให้บุคคลที่มีความคิดสามารถนำความคิดมาปรึกษากับผู้จัดการกองทุนได้

3. ภาคการศึกษาให้ความสำคัญกับกิจการเพื่อสังคม โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เกือบทุกมหาวิทยาลัยในฮ่องกงมีแนวโน้ม ส่งเสริมผลักดันแนวคิดกิจการเพื่อสังคม โดยมหาวิทยาลัยหลาย ๆ มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงจะให้ความสนใจเกี่ยวกับ

แนวคิดนี้ชัดเจน หลายมหาวิทยาลัยตั้งศูนย์ที่จะดำเนินการด้านกิจการเพื่อสังคม ทำให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมเป็นอย่างดี มีการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังการทำงานตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคมอย่างชัดเจน การที่มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรบุคคลและองค์ความรู้ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังเรื่องนี้ จึงเป็นเรื่องง่ายที่กิจการเพื่อสังคมในประเทศจะได้รับการพัฒนาและมีจำนวนกิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น

4. การที่พื้นที่ของฮ่องกงมีจำกัดทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในฮ่องกงจำเป็นต้องพึ่งพาการคิดค้นพัฒนาและแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา คนในฮ่องกงจะเคร่งครัดกับเวลามาก ความเคร่งครัดส่งผลต่อการเคร่งครัดด้านอื่นด้วยจึงพยายามคิดค้นทุกอย่างเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ทำให้คนในฮ่องกงเป็นคนที่มีความคิดหาวิธีการใหม่ ๆ ซึ่งตอบโจทย์ในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมของกิจการเพื่อสังคม ในส่วนนี้เห็นได้ชัดเจนจากการเรียนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำเพื่อสังคมว่านวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation)

จะเห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงนั้นเกิดขึ้นจากภาคการศึกษาและภาคเอกชน โดยเฉพาะเอกชนที่มีกำลังทรัพย์จะหันมาสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมเมื่อรวมกับภาคการศึกษาที่เป็นผู้ผลิตองค์ความรู้แล้วทำให้กิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงเองมีแนวโน้มเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากมีทั้งทักษะ แหล่งทุน และการให้คำปรึกษา และเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกิจการเพื่อสังคมในฮ่องกงมากขึ้น ผู้วิจัยขอแนะนำตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมในฮ่องกง ดังนี้

Education for Good Community Interest Company Limited

Education for Good Community Interest Company Limited (Education for Good)

เกิดขึ้นจากเวทีการสัมมนา Hong Kong Social Entrepreneurship Forum (HKSEF) ซึ่งเป็นเวทีการสัมมนาเพื่อสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม Education for Good ก่อตั้งโดย Dr. KK Tse ประธานขององค์กรซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นรองประธานของ HKSEF และมี Mrs. Rebecca Yung รองประธานของ Hong Kong Women Professionals and Entrepreneurs Association เป็น ผู้ร่วมดำเนินงาน Education for Good เป็นหน่วยงานสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมที่มีพันธกิจในการสร้างและสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของธุรกิจและมีวัตถุประสงค์จะสร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง (Changemaker) Education for Good มีบทบาทสำคัญในการทำงานร่วมกับ HKSEF ทั้งในด้านการสนับสนุนองค์ความรู้ทั้งด้านการประกอบการ เงินทุน การให้คำปรึกษา ตลอดจนการส่งเสริมผลักดันระดับนโยบายให้แก่กิจการเพื่อสังคมในฮ่องกง

### Green Lady

Green Lady เป็นกิจการเพื่อสังคมประเภทขายสินค้ามือสองที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานจัดจำหน่ายสินค้ามือสองที่ไม่ได้ใช้งานมาเป็นเวลานาน Green Lady วางแนวคิดสำหรับการดำเนินธุรกิจไว้ 3 ประการคือ Fashion Recycling การนำสินค้าแฟชั่นมาหมุนเวียนภายใต้แนวความคิดที่ว่าผู้หญิงรักในแฟชั่น ดังนั้นบริษัทจะทำหน้าที่ในการหมุนเวียนสินค้าแฟชั่นที่มีราคาสูงให้กับผู้อื่นโดยที่เจ้าของจะได้รับค่าตอบแทนกลับไป ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เกิดการใช้งานได้คุ้มค่าแล้วยังช่วยลดปัญหาขยะอีกด้วย Fashion Reuse การนำสินค้าแฟชั่นมาใช้ซ้ำโดยการปรับเปลี่ยน โดยตัวบริษัทจะทำให้เป็นแบบอย่างเพื่อแสดงให้เห็นว่าการนำกลับมาใช้ซ้ำสามารถทำได้ Create job opportunity and better environment บริษัทใช้การจ้างผู้หญิงที่ออกจากงานในขณะที่อายุมากแล้วทำให้หางานยากทั้งที่มีประสิทธิภาพ จึงต้องการสร้างโอกาสให้คนเหล่านี้ นอกจากนี้บริษัทยังพยายามจะสอนให้ทุกคนใช้สิ่งของอย่างรู้ค่าโดยไม่ซื้อของไปเก็บ ดังนั้นการเข้ามาซื้อของทุกครั้งจะได้รับการเตือนถึงการใช้งานว่าให้ซื้อเฉพาะที่ใช้เท่านั้น และภายในร้านจะไม่มีถุงใส่ของที่ เป็นของตนเอง แต่จะมีถุงกระดาษเก่าที่อยู่ในสภาพดีที่มีผู้นำมาให้ใช้ใส่ของให้ลูกค้าแทน Green Lady พยายามทำทุกวิถีทางที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณประโยชน์จากสิ่งของและการใช้งานให้คุ้มค่า การประดับตกแต่งในร้านที่ดูหรูหรา แต่กลับเป็นของเก่าที่นำมาปรับปรุง นอกจากนี้ยังวางระบบการหมุนเวียนของมือสองอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการตั้งราคาที่สูงก่อนเมื่อสินค้าเข้ามายังร้าน และผ่านการตรวจสอบรับรองคุณภาพ รวมทั้งการซ่อมแซม จากนั้นถ้าไม่สามารถจำหน่ายได้ในระยะเวลาหนึ่ง จะลดราคาลงเรื่อย ๆ ทีละขั้น จนกระทั่งส่งคืนหรือนำไปแปรรูปเพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่น Green Lady จึงเป็นตัวอย่างการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมที่ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจคือการสอนให้รู้จักใช้ของอย่างพอเพียง ด้านสังคมในการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้ด้อยโอกาส และด้านสิ่งแวดล้อมในการสนับสนุนการใช้สิ่งของอย่างรู้ค่าและการ reuse และ recycle

### การเรียนการสอนด้านกิจการเพื่อสังคมในฮ่องกง

การเรียนการสอนด้านกิจการเพื่อสังคมในระดับอุดมศึกษาของประเทศฮ่องกงนั้นมีความแพร่หลายอย่างมาก ในระดับมหาวิทยาลัยนั้นนิยมตั้งเป็นศูนย์และมีการบังคับให้นักศึกษาในทุกสาขาวิชาตั้งมีการลงทะเบียนเรียนวิชาที่เกี่ยวข้อง Unibversity of Hong Kong ได้ตั้ง Social Innovation and Global Citizenship ไว้ที่คณะสังคมศาสตร์ และถือว่าวิชาในหมวดนี้จำนวน 12 หน่วยกิตเป็นวิชาบังคับที่ต้องลงเรียน และมีวิชาเลือกต่อเนื่องอีกหากสนใจ ซึ่งวิชาเหล่านี้จะมีตั้งแต่การสอนในระดับความเข้าใจพื้นฐานและการสอนในระดับปฏิบัติที่นักศึกษาต้องลงไปปฏิบัติจริง ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยเล็งเห็นว่า กิจการเพื่อสังคมนั้นมีความสำคัญต่อนักศึกษาทุก



สาขาวิชา นักศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงการช่วยเหลือสังคมเพื่อทำให้สังคมมีความสุข ดังนั้นเราจึงสามารถพบเห็นนักศึกษาจากหลาย ๆ คณะร่วมกันนำองค์ความรู้ในศาสตร์ของตนเองมาใช้ในการพัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคม The Hong Kong Polytechnic University มี Faculty of Business ในสาขา Health and Social Science เป็นผู้ดูแลด้านงานกิจการเพื่อสังคม โดยวิทยาลัยแห่งนี้มีศูนย์สำหรับกิจการเพื่อสังคมโดยเฉพาะเพื่อให้บัณฑิตมีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจในงานด้านกิจการเพื่อสังคม The Chinese University of Hong Kong มีการตั้ง Research Centers for Entrepreneurship ที่จะพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาและผู้ที่สนใจ เป็นต้น

กิจการเพื่อสังคมสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) (Republic of China (Taiwan))

สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) (Republic of China (Taiwan)) หรือไต้หวัน เป็นประเทศหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ผูกพันอยู่กับประเทศจีนจนปัจจุบันจีนถือว่าไต้หวันเป็นดินแดนของตน แต่ไต้หวันเองไม่ได้คิดเช่นนั้น เนื่องจากไต้หวันเป็นประเทศกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีความเจริญรุดหน้ามากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ไต้หวันมีศักยภาพมากพอที่จะประกาศตนเองไม่ขึ้นกับจีน แต่เนื่องจากประเทศมีขนาดเล็กจึงไม่สามารถประกาศตนได้อย่างเต็มที่และเป็นข้อพิพาทกัน อยู่ระหว่างความพยายามที่จะเจรจาทางออก อย่างไรก็ตามก็ดีกิจการเพื่อสังคมในไต้หวันนั้นมีมูลนิธิคือจี เป็นแม่แบบกิจการเพื่อสังคมที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก และเป็นกิจการเพื่อสังคมที่เกิดจากหลักการทางพุทธศาสนาที่แพร่หลายไปยังประเทศต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

มูลนิธิจีจี มีธรรมจารย์เจิ้งเอียนเป็นผู้ก่อตั้ง ตัวธรรมจารย์เองเป็นภิกษุณีที่บวชในศาสนา ธรรมจารย์เจิ้งเอียนเกิดเมื่อ พ.ศ. 2480 ที่ตำบลชิงสุ่ย เมืองไถจง ซึ่งอยู่ทางตอนกลางของไต้หวัน บิดามารดาขอให้เป็นบุตรบุญธรรมของอาตั้งแต่เด็ก สมัยเด็กเป็นคนกตัญญูรู้คุณสามารถช่วยเหลือกิจการของบิดามารดาบุญธรรมได้เป็นอย่างดี ต่อมาบิดาเสียชีวิตลงกระทันหันส่งผลอย่างมากต่อความคิดและความเป็นอยู่ ธรรมจารย์เจิ้งเอียนเกิดความสงสัยในชีวิตมากจึงได้มุ่งแสวงหาทางออกและได้บวชในพุทธศาสนาในท้ายที่สุด ธรรมจารย์เจิ้งเอียนมีความพยายามศึกษาและค้นหาความหมายที่แท้จริงของคัมภีร์ “สัทธรรมปุณฑริกสูตร” และได้ยึดถือแนวทางตามพระคัมภีร์มาตลอด แนวปฏิบัติของธรรมจารย์เจิ้งเอียนนั้นจะไม่รับบิณฑบาต ส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างยากลำบาก เนื่องจากต้องแสวงหาหารายได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อมาเป็นค่าใช้จ่าย เช่น การทำเครื่องจักรสาน โดยสานรองเท้าขาย เป็นต้น ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2506 ธรรมจารย์เจิ้งเอียนได้ไปแสดงธรรม “กษิตีรรกโพธิสัตว์มูลปนิธานสูตร” ณ วัดฉือसान เมืองฮวาเหลียน เป็นระยะเวลารวมแปดเดือน ได้ลูกศิษย์ที่มีความเชื่อถือศรัทธาในตัวท่านมาจำนวนมาก ภิกษุณี ณ

สมณารามจึงซื้อซึ่งเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานในปัจจุบัน นั่นกลุ่มลูกศิษย์อาวุโสของ  
 ธรรมจารย์เจิ้งเอียน ส่วนใหญ่ล้วนมาจากพุทธธรรมสัมพันธ์ในครั้งนั้น โดยท่านธรรมจารย์นำ  
 เหล่าลูกศิษย์จำนวนหนึ่งกลับมาศึกษาปฏิบัติธรรมอยู่ ณ บริเวณหลังวัดผู้หมิง ท่านธรรมจารย์  
 ปฏิบัติตามกิจของภิกษุณีสงฆ์อย่างเคร่งครัดและพึ่งพาตนเอง โดยไม่รับบิณฑบาตมาจวบจนถึงทุก  
 วันนี้ ค่าใช้จ่ายทุกอย่างในสมณารามจึงซื้อ จึงล้วนอาศัยรายได้จากการทำเทียนไข ถ้วยปั้น เครื่องจักร  
 สาน และค่าลิขสิทธิ์สื่อสิ่งพิมพ์ โดยไม่เคยนำเงินที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้แก่มูลนิธิพุทธฉือจี้  
 ได้หวนมาใช้จ่าย

จุดเริ่มต้นของมูลนิธิฉือจี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2509 จากการเห็นสภาพปัญหาของ  
 ความยากไร้และกองเลือดหนึ่งกองบนพื้นทำให้มีแนวคิดที่จะก่อตั้งองค์การกุศลขึ้น ด้วยความ  
 ต้องการที่จะช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ประกอบกับวันหนึ่งมีคณะแม่ชีคาทอลิกจากโรงเรียน  
 มัธยมให้ซึ่งสามท่าน ได้เดินทางมาพบ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนถึง ศาสดา เป้าหมายและหลักธรรมคำ  
 สอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ ก่อนที่แม่ชีทั้งสามจะเดินทางกลับ จึงได้กล่าวกันว่า “ในที่สุดวันนี้ก็  
 ได้เข้าใจแล้วว่า ความเมตตาของพระพุทธองค์นั้น ครอบคลุมไปถึงทุกสรรพชีวิตบนโลก ซึ่งถือเป็น  
 สิ่งที่ยิ่งใหญ่มาก ทว่าความรักของพระเจ้า แม้จะจำกัดอยู่แค่หมู่มวลมนุษยชาติ แต่พวกเราได้สร้าง  
 โบสถ์ สร้างโรงพยาบาลรวมถึงดูแลสถานสงเคราะห์คนชรา ได้ทำประโยชน์เพื่อสังคมนานปีการ  
 แล้วพุทธศาสนาเล่า ได้อุทิศสิ่งใดเพื่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรมบ้าง” จากคำพูดดังกล่าวทำให้ตัวของ  
 ธรรมจารย์เจิ้งเอียนมองย้อนกลับมายังแนวทางของพุทธศาสนาที่สอนให้ทุกคนทำความดี แต่ส่วน  
 ใหญ่แล้วต่างคนต่างทำจึงเป็นที่น่าเสียดายที่ขาดโอกาสในการรวบรวมความดีเหล่านี้ให้เป็นหนึ่ง  
 เดียวธรรมจารย์เจิ้งเอียนจึงตัดสินใจทุ่มเทแรงกายแรงใจ จัดตั้งองค์การกุศลขึ้น โดยเริ่มต้นจาก  
 การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ และในวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2509 “มูลนิธิพุทธฉือจี้ได้หวน” ได้  
 ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ

ภารกิจการกุศลของฉือจี้ มีจุดเริ่มต้นจากการผลิตรองเท้าเด็กเพิ่มขึ้นวันละหนึ่งคู่โดย  
 ภิกษุณีจำนวนหกรูป ธรรมจารย์ยังได้นำไม้ไผ่บริเวณหลังบ้าน เลื่อยออกเป็นกระปุกออมบุญ 30  
 กระบอก เพื่อมอบให้แก่อาสาสมัครที่รวบรวมวันละหนึ่งกระบอก โดยธรรมรงค์ให้ออมเงินวันละ  
 ประมาณ 50 สตางค์ ซึ่งทุกคนต่างรู้สึกประหลาดใจ ว่าทำไมไม่ออมครั้งเดียว เพียงเดือนละ  
 ประมาณ 15 บาทเท่านั้น ธรรมจารย์จึงกล่าวว่า “เมื่อถือตะกร้าไปจ่ายตลาด อยากให้ทุกคนนำเงิน  
 50 สตางค์หยอดลงในกระปุกออมบุญนี้ ก่อนก้าวเท้าออกจากบ้านทุกครั้ง ก็จะได้จุดประกายเมตตา  
 จิตเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น อดออมวันละ 50 สตางค์ เพื่อพุ่มพักจิตใจที่รู้จักมัธยัสถ์และการมีน้ำใจ  
 ช่วยเหลือผู้อื่น” ดังนั้นทุกวัน เมื่อแม่บ้านทั้งสามสิบคนถือตะกร้าออกไปจ่ายกับข้าวที่ตลาด หากพบ  
 เจอผู้คน ก็จะเผยแพร่ว่าข่าวสารออกไปว่า “พวกเราต่างช่วยกันออมเงินวันละ 50 สตางค์ เพราะพวก

เรามีมูลนิธิที่สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก พวกเราจะช่วยพวกเขาเหล่านั้น” ไม่นานข่าวสารที่ว่า “เงิน 50 สตางค์ก็ช่วยเหลือผู้อื่นได้” ก็แพร่ออกไปอย่างรวดเร็ว นับวันก็ยังมีผู้ตอบรับแนวคิดนี้เพิ่มมากขึ้น จนเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ในการช่วยเหลือผู้อื่น หลังจากก่อตั้งมูลนิธิพุทธนิจิขึ้นได้ประมาณสองเดือน ได้เกิดจุดเริ่มต้นในการให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือหญิงชราชาวเงินจากแผ่นดินใหญ่ ที่อาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวในไต้หวัน โดยดูแลเรื่องอาหารการกินและสภาพความเป็นอยู่ จนกระทั่งจัดพิธีฌาปนกิจให้เมื่อเสียชีวิต การเริ่มต้น โครงการอันยิ่งใหญ่ เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากจึงได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการ

หลังจากนั้นก็มีผู้ศรัทธาจำนวนมากต้องการปวารณาตัวเป็นศิษย์ของธรรมาจารย์ ดังนั้นเพื่อระดมทั้งแรงกายแรงใจให้กับมูลนิธิถือจี ธรรมาจารย์จึงกำหนดเงื่อนไขพื้นฐานดังนี้คือ หนึ่งผู้ที่ต้องการปวารณาตัวเป็นศิษย์ต้องเป็นสมาชิกผู้บริจาคของ “มูลนิธิพุทธนิจิ” สองต้องร่วมทำงานสงเคราะห์ช่วยเหลือสังคมกับ “มูลนิธิพุทธนิจิ” ช่วงแรกของมูลนิธิถือจี ท่านธรรมาจารย์และลูกศิษย์ต่างใช้พื้นที่เล็ก ๆ เพียง 66 ตารางเมตรในการดำเนินงาน โดยด้านหนึ่งใช้สำหรับประดิษฐ์งานฝีมือเพื่อจำหน่ายมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต อีกด้านหนึ่งใช้เป็นสถานที่ดำเนินกิจการของมูลนิธิ ต่อมาด้วยความช่วยเหลือจากมารดาของท่านธรรมาจารย์ จึงได้ย้ายมาที่สมณารามจิ้งซือในปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ.2512 โดยภิกษุณีและลูกศิษย์ทุกคนยังคงดำเนินชีวิตประจำวันบนหลักการพึ่งพาตนเองตามเดิม “สมณารามจิ้งซือ” อันเรียบง่าย สงบ ด้วยแนวคิดของถือจี คือ ใจที่มี “ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา” ทำงานช่วยเหลือผู้ซึ่งตกทุกข์ได้ยากและบรรเทาทุกข์สร้างสุข จิตวิญญาณของถือจีคือ “ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง สัจจะ สมณะ” เพิ่มพูนสติปัญญาด้วยการคลี่คลายปัญหาจากเรื่องราวต่าง ๆ เชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาจากทั่วทุกสารทิศ มาร่วมสร้างสรรค์ โดยใช้หลักพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

มูลนิธิถือจีในปัจจุบันดำเนินงานครอบคลุมทั้งด้านการรักษาพยาบาล การศึกษา ด้านจริยธรรม จนถึงการบรรเทาภัยสากล การบริจาคไขกระดูก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและอาสาสมัครชุมชน โดยยึดหลักพึ่งพาตนเอง การดำเนินงานของมูลนิธิจะอาศัยหลักแห่งความศรัทธาในการชักนำคนให้มาร่วมกันทำความดี โดยไม่ได้อาศัยแต่การบริจาค ยิ่งอยากบริจาคมากยิ่งต้องทำมากขึ้น นอกจากนี้มูลนิธิยังได้พัฒนานวัตกรรมและแนวทางการดำเนินงานใหม่ ๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มูลนิธิเป็นแบบอย่างของการอนุรักษ์ทรัพยากร การนำของที่เหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์ การลดขยะ มูลนิธิดำเนินงานด้านการแพทย์และการศึกษา ตัวอย่างนวัตกรรมที่มูลนิธิคิดค้นขึ้นมา เช่น การนำเอาขวดพลาสติกมาแปรรูปเพื่อผลิตเป็นเส้นใยสำหรับการทอผ้า ซึ่งสามารถทำให้เกิดเป็นเส้นผ้าที่พิเศษที่เกิดจากการแปรรูปและสามารถนำมาตัดเย็บและประดิษฐ์เป็นสิ่งของต่าง ๆ เป็นต้น ปัจจุบันมูลนิธิถือจีได้เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาพิเศษ ในสภาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งสหประชาชาติ เพื่อดำเนินงานด้านการพัฒนาและการแก้ปัญหา มูลนิธิมีการขยายกิจกรรมของตนเองออกไปยังประเทศต่าง ๆ กว่า 70 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย เพื่อที่จะช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสให้มากขึ้น

ปัจจัยที่ส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมใน ได้หวั่น (มูลนิธิอภัย)

ความสำเร็จของมูลนิธิอภัยนั้นเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่พอจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ตัวผู้นำและคณะทำงาน ผู้นำของมูลนิธินี้เป็นนักปฏิบัติที่กระทำตนเป็นแบบอย่าง นอกจากนี้ยังเป็นนักคิด นักค้นคว้า และนักทดลอง เห็นได้ชัดเจนว่าธรรมาจารย์เจิ้งเอี้ยนนั้นเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ชาญฉลาด สามารถคิดค้นวิธีการที่จะนำมาปลูกฝังให้คนที่เข้ามาร่วมโครงการเห็นประโยชน์และไม่รู้สึกว่าเป็นแนวทางที่ยากเกินไปในชีวิต แนวความคิดและการทำตนเองเป็นแบบอย่างส่งผลให้คนส่วนใหญ่สามารถสัมผัสสิ่งที่เป็นนามธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยดูจากตัวของธรรมาจารย์

2. การใช้หลักการทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ตามปกติหลักการทางพุทธศาสนานั้นมีความเป็นหลักและตรงตามอย่างกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การที่ผู้นำของมูลนิธิสามารถนำเอาหลักการมาดำเนินการ โดยการแสดงให้เห็นจริงส่งผลต่อความเชื่อถือผนวกกับการอาศัยความศรัทธานำมาซึ่งการปฏิบัติที่จริงจัง

3. นวัตกรรมทางความคิด มูลนิธิอภัยนั้นจัดได้ว่ามีนวัตกรรมทางสังคมจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูป การผลิต การแพทย์ ทำให้มูลนิธิสามารถนำเอานวัตกรรมเหล่านี้ไปแสวงหารายได้ได้อย่างง่ายดาย

4. การดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป ถึงแม้ปัจจุบันมูลนิธิจะเป็นองค์กรขนาดใหญ่ มีกิจกรรมมากมายตั้งแต่ช่วงโทรทัศน์เป็นของตนเอง โรงเรียน โรงพยาบาล ร้านค้า แต่ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนค่อย ๆ ก่อรูปขึ้นอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่แนวคิดแรกที่ให้คนร่วมกันออมทรัพย์เพื่อมาทำบุญเพียงวันละเล็กน้อย ทำให้ทุกคนที่ได้ยินเห็นอย่างไม่ยากเกินไปที่จะกระทำและมาเข้าร่วมได้ง่าย แต่การปลูกฝังให้ทำทุกวันวันละเล็กน้อยนั้นเป็นการสั่งสมจนกลายเป็นนิสัยได้เป็นอย่างดี และเป็นที่ยอมรับว่าความค่อยเป็นค่อยไปของแนวทางการดำเนินงานทำให้คนทั่วไปไม่อึดอัด และสามารถร่วมกิจกรรมจนก่อให้เกิดเป็นมูลนิธิขนาดใหญ่ได้

5. การสอดคล้องประสานกันของกิจกรรมที่ดำเนินการ จากการศึกษาพบว่า แนวทางการดำเนินงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ของมูลนิธิมีการสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ การตอบสนองความประสงค์ในการทำบุญตามความเชื่อของพุทธศาสนาร่วมกับการลงมือปฏิบัติ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์ และบุคคลเหล่านี้ก็นำมาซึ่งนวัตกรรมทางความคิด นวัตกรรมทางความคิดถูก

นำไปถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษา และการศึกษาที่มูลนิธิดำเนินการก็ผลิตทรัพยากรบุคคลจำนวนมากให้กับมูลนิธิ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ความสำเร็จของกิจการเพื่อสังคมในได้วันนี้้นมาจากตัวบุคคลที่ก่อตั้ง ดังนั้นการผูกปัจจัยความสำเร็จไว้ที่บุคคลอาจประสบกับปัญหาได้ ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลนั้นไม่สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งทางมูลนิธิเองก็ตระหนักถึงเรื่องนี้และได้เร่งพัฒนาให้เกิดระบบและเครือข่ายการทำงานที่สอดคล้องกันเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวที่จะเกิดขึ้น

### ตอนที่ 3 กิจการเพื่อสังคมในบริบทของประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมเข้ามาดำเนินการประมาณ พ.ศ. 2552 หลังจากสหรัฐอเมริกาเกิดปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้หลายภาคส่วนเริ่มมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากระบบทุนนิยมที่ใช้อยู่ในสังคมไทย และเริ่มแสวงหาทางออก กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในต่างประเทศและประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดนี้เข้ามาใช้ในการวางแผนการดำเนินการ โดยรัฐบาลในขณะนั้นได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้ริเริ่มให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน จากนั้นในวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้มีการประกาศแผนแม่บทกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557 ขึ้นภายใต้แผนแม่บทดังกล่าวมีเนื้อหาในการกำหนดยุทธศาสตร์และวิสัยทัศน์ในการดำเนินการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม จากนั้นในปี พ.ศ. 2554 ได้มีการตราระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 ขึ้น โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ภายใต้ระเบียบนี้ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ” (กกส.) โดยประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีผู้แทนจากทุกภาคส่วนร่วมเข้าเป็นกรรมการ ที่จะให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งเสนอกฎหมาย ให้คำปรึกษา และรายงานผลการดำเนินงานด้านกิจการเพื่อสังคมของประเทศไทยให้แก่ภาครัฐ

หากพิจารณากิจการเพื่อสังคมตามที่ได้ให้ความหมายไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 โดยเทียบเคียงแล้ว ประเทศไทยมีกิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการอยู่ก่อนหน้าที่จะรับเอาแนวคิดนี้มาใช้จำนวนมากมาย ทั้งกิจการเพื่อสังคมขนาดเล็กและกิจการเพื่อสังคมขนาดใหญ่ โดยกิจการเพื่อสังคมเหล่านั้นอาจมีอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ตั้งแต่หน่วยงานขนาดใหญ่ภายใต้มูลนิธิจนกระทั่งการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือแม้แต่กิจกรรมบางอย่างที่ดำเนินการโดยบุคคลเพียงคนเดียว และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพการณ์กิจการเพื่อสังคมในปัจจุบันของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงขอเสนอตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมที่มีอยู่ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เดิมชื่อ มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย ในพระราชูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในปี พ.ศ. 2515 เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวเขา โดยส่งเสริมและหาตลาดให้แก่อุตสาหกรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และดูแลไม่ให้ชาวเขาเหล่านั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง การดำเนินงานของมูลนิธิปฏิบัติตามพันธกิจการสืบสานและต่อยอดพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสนับสนุนกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น และมุ่งมั่นที่จะเป็นองค์กรชั้นนำของโลกในการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน และเป็นแหล่งเรียนรู้แนวทางดังกล่าว

หลักการพัฒนาของมูลนิธิเป็นไปตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางเลือกในการดำรงชีวิต แนวทางการพัฒนาดังกล่าวเป็นการสืบสานแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาเสพติด ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม และปัญหาโครงสร้างสังคมอ่อนแอ การพัฒนาทางเลือกดังกล่าวยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงบริบททางภูมิสังคม และดำเนินงานอย่างมีบูรณาการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดด้านคุณภาพชีวิต อันประกอบด้วยสุขภาพ การประกอบอาชีพ และการศึกษา รวมทั้งเป็นการฟื้นฟู และอนุรักษ์ ธรรมชาติ นอกจากนี้ยังดูแลปัญหาด้านสุขภาพ การประกอบอาชีพ และการศึกษา โดยจะเห็นว่า แนวทางการดำเนินงานของมูลนิธินั้นมุ่งเน้นการแก้ปัญหาพื้นฐานที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลก่อน โดยเฉพาะสุขภาพ เมื่อสุขภาพดีก็สามารถพัฒนาด้านอาชีพ เมื่อมีอาชีพก็จะมีรายได้ และเมื่อมีรายได้ความเป็นอยู่ย่อมดีขึ้น จากนั้นจึงพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อให้การศึกษาสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองต่อไปได้ การวางแนวทางแบบนี้จึงเป็นวงจรการพัฒนาที่มีระบบ มีความยั่งยืนหัวใจสำคัญของการพัฒนาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนคือความเป็นเจ้าของ ซึ่งเจ้าหน้าที่โครงการและชาวบ้าน ต้องวางแผนการพัฒนาร่วมกัน ชาวบ้านต้องเล็งเห็นประโยชน์ของโครงการและมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งในช่วงการวางแผนและรับช่วงโครงการต่อ

มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้นำแนวทางการพัฒนานี้ไปใช้ที่โครงการพัฒนาคอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย และขยายผลต่อไปยังหลายพื้นที่ทั้งในและนอกประเทศ โครงการพัฒนาในประเทศไทยประกอบด้วยโครงการปลูกป่าบ้านปางมะหันและปุ่นะ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน และจังหวัดอุดรธานี ส่วนในต่างประเทศ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ดำเนินโครงการพัฒนาที่รัฐฉาน สหภาพพม่า (คอยตุง II) จังหวัดบัลเกา สาธารณรัฐอิสลามอัฟกานิสถาน (คอยตุง III) จังหวัดอาเจะห์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (คอยตุง IV) และอำเภอเยนันทอง

เขตแมคเกว สาธารณรัฐสหภาพพม่า เห็นได้ว่าแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงนั้น เป็นแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมที่มีมาก่อนการรับเอาแนวคิดของต่างประเทศเข้ามาและเป็นกิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 40 ปี ได้ช่วยเหลือพัฒนาชุมชนชาวเขา ช่วยเปลี่ยนชีวิตจากการค้าฝิ่นให้กลายเป็นแหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญจำนวนมาก นอกจากนี้ในปัจจุบันยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

มูลนิธิและกิจการของคุณมิชชี วีระไวทยะ

มิชชี วีระไวทยะ เป็นนักพัฒนาที่มีรางวัลและผลงานการพัฒนาจำนวนมากมา รวมทั้งเคยดำรงตำแหน่งสำคัญในระบบการเมืองของไทยก่อนที่จะผันตัวเองเข้ามาเป็นนักพัฒนาอย่างเต็มตัว บทบาทของคุณมิชชีต่อกิจการเพื่อสังคมนั้นมีมานานก่อนที่จะแนวความคิดนี้จะเข้ามาสู่ระบบสังคมไทย ด้วยแนวคิดที่ว่าหากดำเนินกิจการใดแล้วไม่สามารถแสวงหารายได้หรือสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้ กิจการนั้นย่อมไม่ประสบความสำเร็จ การทำงานของคุณมิชชีนั้นได้ดำเนินงานมาทุกรูปแบบตั้งแต่รูปแบบมูลนิธิ สมาคม ศูนย์พัฒนา โรงเรียน วิทยาลัย ปัจจุบันคุณมิชชีได้ก่อตั้ง บริษัท ธุรกิจเพื่อพัฒนาการศึกษาและชนบท จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหารายได้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในชนบท โดยมีหน้าที่คัดสรรสินค้าที่มีคุณภาพออกมาทำการตลาดเพื่อจัดจำหน่าย นอกจากนี้ยังเปิดร้านอาหารที่ชื่อว่า “Cabbages & Condoms” ซึ่งใช้แนวทางการค้ามาผนวกกับการดำเนินงานเพื่อการรณรงค์เกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัยภายใต้แนวคิดร้านอาหารบรรยากาศดี อาหารรสอร่อย และการบริการที่ดี แต่แฝงไว้ด้วยความรู้และทำให้ถุงยางอนามัยกลายเป็นของใช้ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เปิดโรงเรียนมิชชีพัฒนาที่ดำเนินการรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาเพื่อให้นักเรียนเหล่านั้นสามารถเรียนรู้การเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม และดำเนินโครงการต่างๆ ที่สะท้อนภาพของการพัฒนาควบคู่ไปกับการแสวงหารายได้ เช่น โครงการปาท้องโก๋ ที่ให้ผู้ป่วยโรคเอดส์จับคู่กับคนที่เป็นปกติเสนอโครงการเพื่อทำการค้ามายังมูลนิธิเพื่อรับเงินกลับไปทำทุน โดยโครงการดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้คนยากจนมีงานทำแล้วยังช่วยให้ผู้ป่วยโรคเอดส์สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขด้วย

เห็นได้ว่าคุณมิชชี ดำเนินงานในลักษณะของกิจการเพื่อสังคมอย่างมากมาย โดยกิจการเพื่อสังคมของคุณมิชชีนั้นมีแนวความคิดที่ว่าหากรอพึ่งพารายได้จากการบริหารจัดการแต่เพียงอย่างเดียวกิจการที่สร้างขึ้นย่อมไม่ยั่งยืน ดังนั้นจึงได้ดำเนินวางแผนธุรกิจเพื่อให้อีกกิจการต่างๆ สามารถหารายได้เพียงแต่ผลกำไรที่ได้ก็นำมาซึ่งโครงการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไป

### วงษ์พาณิชย์

วงษ์พาณิชย์ ก่อตั้งโดย ดร.สมไทย วงษ์เจริญ เป็นธุรกิจด้านการคัดแยกขยะเพื่อการรีไซเคิลเชิงธุรกิจที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพิษณุโลก วงษ์พาณิชย์ดำเนินธุรกิจด้านการค้าขยะมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นเวลากว่า 40 ปีมาแล้วที่บริษัทได้ดำเนินการจัดการกับสิ่งที่คนอื่นไม่เห็นคุณค่านำมาคัดแยกและดำเนินการจัดการอย่างเป็นระบบจนสามารถสร้างธุรกิจให้มีมูลค่ามหาศาลได้ วงษ์พาณิชย์นั้นให้บริการด้านการจัดเก็บและคัดแยกขยะอย่างครบวงจร ภายใต้นโยบายการรักษาสิ่งแวดล้อม วงษ์พาณิชย์เองมีแนวความคิดในด้านการอนุรักษ์และจัดการเพิ่มมูลค่าให้กับขยะที่ตนเองรับมา ขยะส่วนไหนที่ควรทำลายก็จะนำไปทำไร ขยะส่วนไหนที่สามารถแปรรูปได้ก็จะนำเข้าสู่การแปรรูปหรือจัดจำหน่ายให้กับผู้ที่ต้องการ นอกจากนี้วงษ์พาณิชย์ยังให้บริการที่มีทั้งการบริการคัดแยกขยะในครัวเรือน ขยะอุตสาหกรรม และขยะจากหน่วยงานที่ต้องการให้เป็นความลับ วงษ์พาณิชย์มีระบบการดำเนินงานที่มีมาตรฐานสูง สามารถให้บริการได้หลากหลาย และในปัจจุบันยังเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการคัดแยกขยะ รวมทั้งมีการขยายสาขาแบบเฟรนไชส์ออกไปโดยไม่เก็บค่าเฟรนไชส์อีกด้วย

เห็นได้ว่าวงษ์พาณิชย์เป็นกิจการค้ากำไรที่สามารถสร้างประโยชน์และคุณค่ามหาศาลให้กับสังคม โดยการดำเนินงานที่รับผิดชอบต่อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม การรักษามาตรฐานและคุณภาพชีวิตของพนักงานและชุมชน โดยรอบ การสร้างงานให้กับชุมชน ร่วมทั้งการพัฒนาตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการคัดแยกและจัดการขยะอย่างถูกวิธี ส่งผลให้กิจการค้าของวงษ์พาณิชย์สามารถจัดเป็นกิจการเพื่อสังคมประเภทหนึ่งได้

### ร้านเลมอนฟาร์ม

ร้านเลมอนฟาร์ม เป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของสังคม โดยเป็นองค์กรของสมาชิกและผู้บริโภคที่ร่วมกันสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกเชื่อมโยงผู้บริโภค และเกษตรกรผู้ผลิตในชนบทถึงกัน และช่วยเหลือกันในการสร้างสุขภาพเสริมชุมชน การสืบสานวัฒนธรรม ด้วยต้องการมีส่วนร่วมเอื้อให้เกิดสุขภาพดีทั้งของบุคคลและสังคมมากยิ่งขึ้น เลมอนฟาร์มเป็นตลาดทางเลือกในการให้บริการ และกระตุ้นการผลิตอาหาร และผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยจากสารเคมีเป็นพิษ โดยเฉพาะเกษตรกรธรรมชาติ เพื่อสร้างสุขภาพผู้บริโภค และเกษตรกรผู้ผลิตที่มีชีวิตที่ปลอดภัยและดีต่อสิ่งแวดล้อม ร้านเลมอนฟาร์มมีความมุ่งหมายในการดำเนินงาน 3 ประการ คือ

1. เป็นองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม ที่ใช้กิจกรรมทางการตลาดเป็นปัจจัยขับเคลื่อนงานด้านส่งเสริมสุขภาพผู้บริโภคและผู้ผลิตในชนบท และการร่วมดูแลสิ่งแวดล้อม
2. พัฒนาสร้างสรรค์อาหารเกษตรอินทรีย์ และอาหารธรรมชาติให้เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้บริโภคได้มีอาหารที่ดีเพียงพอต่อสุขภาพ



3. ชักชวนและเชื่อมโยงเกษตรกรขนาดเล็กให้เปลี่ยนวิธีการผลิตจากเกษตรเคมีที่อันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ผู้เกษตรอินทรีย์และเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้างปัจจัยตลาดรองรับผลผลิตที่เกิดขึ้นและรับซื้อในราคาเป็นธรรม (Fair Trade) อย่างต่อเนื่อง

4. สนับสนุนให้ผู้บริโภคมีสุขภาพดีด้วยการเปลี่ยนวิถีบริโภค และปรับการใช้ชีวิตสู่วิถีธรรมชาติ โดยการส่งเสริมองค์ความรู้ การฝึกอบรม ด้านการบริโภค ในแนวทางธรรมชาติบำบัด เกษตรธรรมชาติ การบริหารจัดการและกายที่สมดุล

ร้านเลมอนฟาร์มจัดเป็นธุรกิจสร้างสรรค์สังคมและเป็นกิจการเพื่อสังคมเนื่องจากมีแนวคิดในการอนุรักษ์และดำเนินการเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยตรง โดยเฉพาะแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ แม้ว่าร้านจะดูเหมือนร้านค้าปกติ แต่ภายใต้ภาพลักษณ์ของร้านที่ชาวสะอาดและผลิตพันธ์ที่คัดสรรส่งผลให้ร้านเลมอนฟาร์มเป็นที่ยอมรับของตลาดในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

#### บริษัทสวนเงินมีมา

บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด ดำเนินธุรกิจด้านการผลิตหนังสือแนว กระบวนทัศน์ใหม่ ทั้งทางด้านการศึกษา ศิลปะ เศรษฐกิจ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งหนังสือเหล่านี้จัดเป็นหนังสือที่ไม่ใช่กระแสหลักของสังคม จึงทำให้เป็นตลาดที่แคบ สามารถขายได้เฉพาะกลุ่ม แต่ก็มีข้อดีคือมีคู่แข่งไม่มากนัก บริษัทก่อตั้งภายใต้การนำของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ซึ่งเป็นอาจารย์และนักเขียน บริษัทก่อตั้งขึ้นในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2544 เพื่อดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจไปพร้อมกับ กิจกรรมทางสังคม อันประกอบไปด้วยผู้ถือหุ้นทั้งจากองค์กรด้านสังคมและนักธุรกิจ ที่ใส่ใจในปัญหาสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม และศักยภาพด้านในของมนุษย์ บริษัทมีวิสัยทัศน์ ในการเป็นองค์กรผู้ประกอบการสังคมที่เป็นองค์กรธุรกิจอย่างใหม่ ประกอบด้วยองค์กรพัฒนาสังคมและนักธุรกิจที่ตระหนักถึงปัญหาสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมและศักยภาพด้านในของมนุษย์ ตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานทั้งด้านธุรกิจและสังคมไปพร้อมกัน ด้วยค่านิยมอย่างใหม่ที่มีได้มุ่งหวังกำไรเป็นที่ตั้ง และผลกำไรที่มีขึ้นจะนำกลับไปส่งเสริมสนับสนุนองค์กรพัฒนาสังคมและชุมชนเป็นหลักบริษัทมีนโยบายและแนวคิดความ เป็นการตลาดเพื่อสังคม ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ผลิต ผู้ประกอบการและผู้บริโภค เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงคุณค่าอย่างใหม่ในการดำเนินชีวิต โดยเชื่อว่าพลังของผู้บริโภคและจิตสำนึกเพื่อรับผิดชอบต่อของผู้ผลิต สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อสังคมได้

รูปแบบการดำเนินงานของบริษัทมีทั้งสำนักพิมพ์ที่เน้นการทำงานด้านสังคมและแนวคิดอย่างใหม่ในการแสวงหาองค์ความรู้ นำเสนอสาระผ่านหนังสือควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับสมาชิก เครือข่าย บุคคลทั่วไป สถาบันการศึกษา รวมทั้งสื่อต่างๆ

ภายใต้แนวคิดการจัดพิมพ์หนังสือที่มีคุณประโยชน์สูง และพยายามสร้างการรับรู้เรื่องราวในหนังสือที่พิมพ์อย่างต่อเนื่อง ร้านสวนเงินมีมา ร้านกรีนเล็ก ๆ บนย่านเมืองเก่า ที่นำเสนอความหลากหลายของชีวิต ทั้งวิถีการกิน การอยู่ และคุณค่าด้านจิตใจ ให้ผู้คนสัมผัสซึมซับผ่าน อาหารใจ ที่นำเสนองานหัตถกรรมพื้นบ้านผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติที่โดดเด่นด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน และเครื่องศาสนพิธีจากชุมชนชาวชิเบตและประเทศภูฐาน ผ่าน อาหาร สมอ จากหนังสือหลากหลายประเภท ที่เสริมสร้างความรู้และสร้างสรรค์แรงบันดาลใจ เพื่อสนับสนุนการวางรากฐานด้านวัฒนธรรมการอ่านผ่าน อาหารกาย ที่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคด้วยมุมนิสินค้าสีเขียว ที่คัดสรรจากผู้ผลิตรายย่อยและชุมชน พร้อมนำเสนอเมนูสุขภาพที่พิถีพิถันกับการคัดสรรวัตถุดิบที่สะอาดปลอดภัย เครือข่ายตลาดสีเขียวเครือข่ายที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยง และขยายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคทั้งยังทำหน้าที่กระตุ้นจิตสำนึกและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ต่อการบริโภคที่ยั่งยืน มีการจัดตลาดนัดสีเขียวในพื้นที่โรงพยาบาล อาทิ โรงพยาบาลปทุมธานี, โรงพยาบาลมิชชั่น, โรงพยาบาลบางโพ, ศูนย์สุขภาพศาสตร์โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ รังสิต, โรงพยาบาลกรุงธน 1 และจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ ทัศนศึกษาเกษตรอินทรีย์ พร้อมประชุมกรรมการและสมาชิกเครือข่ายตลาดสีเขียว การเยี่ยมชมฟาร์มผู้ผลิต วารสารตลาดสีเขียว และงานกรีนแฟร์ในช่วงปลายปี เป็นต้น สำนักอิสระเพื่อศึกษาและวิจัยเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี (School for wellbeing Studies and Research) มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ขบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ยั่งยืน

บริษัทสวนเงินมีมาได้กำหนดโครงสร้างและหลักการ ดังนี้ ผู้ถือหุ้นบริษัทสวนเงินมีมา จำแนกเป็น 2 ประเภท ประเภทที่ 1 ผู้ถือหุ้นที่ไม่หวังรับเงินปันผล คือ ผู้ถือหุ้นที่ได้รับเงินปันผลและนำเงินปันผลที่ได้รับนั้นบริจาคให้แก่องค์กรพัฒนาสังคม องค์กรสาธารณกุศล หรือมูลนิธิที่ดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และ ประเภทที่ 2 ผู้ถือหุ้นที่รับเงินปันผล คือ ผู้ถือหุ้นที่รับผลเงินปันผลโดยตรง ได้แก่ ผู้บริหารและหรือผู้ถือหุ้นที่ได้มีส่วนช่วยสนับสนุนกิจการบริษัทฯ ไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ทั้งนี้ จำนวนหุ้นของผู้ถือหุ้นประเภทที่ 1 จะต้องมีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ถือหุ้นประเภทที่ 2 นโยบายการปันผลกำไร จะหักกำไรจำนวน 10 % มอบให้แก่มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ในฐานะที่ได้สนับสนุนและร่วมก่อตั้งองค์กรผู้ประกอบการสังคมแห่งนี้ และหักกำไรจำนวน 30 % เพื่อใช้เป็นเงินทุนสำรองกิจการ ส่วนที่เหลือ 60 % จะนำมาปันผลกำไรตามสัดส่วนและจำนวนของผู้ถือหุ้นทั้งสองประเภท คือผู้ถือหุ้นที่ไม่หวังเงินปันผล และผู้ถือหุ้นที่รับเงินปันผล เห็นได้ว่าบริษัทสวนเงินมีมาเป็นธุรกิจเต็มรูปแบบที่มีการดำเนินงานเพื่อสังคมเป็นฐาน จึงสามารถจัดให้บริษัทเป็นกิจการเพื่อสังคมประเภทหนึ่งได้

จากตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมที่น่าเสนอในส่วนต้นนั้น เห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินอยู่แล้วในประเทศไทยมีอยู่หลากหลายแบบทั้งในรูปแบบมูลนิธิในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิส่วนบุคคล กิจการส่วนบุคคล กิจการที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันของชุมชนหรือกลุ่มคน ทั้งนี้ กิจการเพื่อสังคมเหล่านี้มีวัตถุประสงค์หลักในการดำเนินงานส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อการพัฒนาหรือช่วยเหลือสังคม กิจการทั้งหมดมีแนวทางในการแสวงหารายได้จากการดำเนินงานกิจการที่ชัดเจน และมีการพัฒนาวัตกรรมทางสังคมที่เป็นของตนเอง จากผลการดำเนินงานดังกล่าวทำให้กิจการเพื่อสังคมเหล่านั้นสามารถดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องยั่งยืน โดยปัจจัยแห่งความสำเร็จของกิจการเพื่อสังคมเหล่านี้มีแตกต่างกันออกไป แต่สิ่งหนึ่งที่มีเหมือนกันและเห็นได้ชัดเจนก็คือกิจการเพื่อสังคมเหล่านี้ล้วนมีแนวทางและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กิจการเพื่อสังคมที่นำมาเป็นตัวอย่างนั้นยังเป็นกิจการเพื่อสังคมที่ส่วนใหญ่มีการดำเนินการมายาวนาน เป็นกิจการเพื่อสังคมที่เริ่มจากจุดเล็ก ๆ และค่อย ๆ ขยายขยายต่อเนื่องไปทั้งสิ้นถึงแม้จะเป็นมูลนิธิในพระบรมราชูปถัมภ์ก็ตาม ก็ไม่ได้เป็นกิจการที่เริ่มต้นโครงการอย่างใหญ่โตอย่างเช่นทุกวันนี้ หากที่ค่อย ๆ ก่อร่างสร้างผลงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

#### ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคม

ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในระบบของกิจการเพื่อสังคม การวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคมจึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่และขอบข่ายของผู้ประกอบการเพื่อสังคม Dees (1998) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยจำแนกบทบาทหน้าที่ของผู้ประกอบการเพื่อสังคมไว้ 5 ด้าน คือ 1) การเป็นผู้นำในการกิจการสร้างและรักษาค่านิยมทางสังคม 2) ตระหนักและมุ่งมั่นใฝ่หาโอกาสใหม่ ๆ ที่จะปฏิบัติตามภารกิจ 3) การมีส่วนร่วมในกระบวนการของนวัตกรรม การปรับตัว และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 4) ทำอย่างเต็มที่โดยไม่ถูกจำกัดด้วยทรัพยากรในปัจจุบันที่มีอยู่ในมือ 5) การแสดงความรับผิดชอบต่อเพิ่มเติมที่ต่อพื้นที่ที่ดำเนินการและผลลัพธ์ที่สร้างขึ้น นอกจากนี้ จากแนวคิดของ Schumpeter (อ้างถึงใน Dees, 1998) ที่มีต่อการเป็นผู้ประกอบการที่เข้ามาสู่การทำงานเพื่อสังคมนั้น ผู้ประกอบการเพื่อสังคมยังจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกด้วย

สาเหตุที่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะต้องเป็นผู้ที่เห็นปัญหา และมีความต้องการจะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาทางสังคมที่มีอยู่ โดยหลีกเลี่ยงจากวิธีการเดิม ๆ ที่มีการดำเนินการอยู่แล้วจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่มีอยู่ การก้าวขึ้นมาเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะเป็นผู้ที่มีแนวคิดอย่างสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนวิธีการและมุ่งหวังผลลัพธ์ที่ดีกว่า มองเห็นว่าวิธีการเดิมๆ นั้นเป็นวิธีการที่ไม่ได้ผล

ดังนั้นจึงต้องแสวงหาการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับกิจการของตนเอง รวมทั้งต้องไม่ลืมว่ากิจการเพื่อสังคมเป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างสรรค์อย่างมีนวัตกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Certo & Miller, 2008) คุณลักษณะสำคัญของการเป็นผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมทั้งหมดที่ Dees กล่าวไว้ มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

### 1. การเป็นผู้นำในภารกิจสร้างและรักษาค่านิยมทางสังคม

ความเป็นผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมนั้นแตกต่างจากองค์กรที่แสวงหากำไร และการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในรูปแบบของ CSR แต่ทั้งนี้ในความเป็นผู้ประกอบการสิ่งหนึ่งที่ยังคงต้องตระหนักคือการแสวงหา ดังนั้นการเป็นผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจึงไม่ใช่การต้องทำธุรกิจขาดทุน แต่เป็นการแสวงหากำไร ซึ่งกำไรนั้นแตกต่างจากแง่มุมในทางธุรกิจ กำไรของผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมคือการขยายเครือข่ายและการดำรงรักษาจุดยืนเดิมที่วางไว้ การเป็นผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจึงไม่ใช่การเข้าไปเปลี่ยนแปลงสังคมแบบจับพลัด แต่เป็นการเข้าไปปรับปรุงระบบโครงสร้างที่มีปัญหาและทำในสิ่งที่ดีกว่า Thake & Zadek (1997) มีข้อเสนอแนะให้ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมศึกษาสภาพและบริบทดั้งเดิมของสังคม ศึกษาความต้องการที่แท้จริงก่อนที่จะดำเนินการใด ๆ กับสังคม

### 2. ตระหนักและมุ่งมั่นค้นหาโอกาสใหม่ ๆ ที่จะปฏิบัติตามภารกิจ

Dees (1998) กล่าวว่า “สำหรับผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมแล้วเมื่อคนอื่นมองเห็นว่าเป็นปัญหา ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจะมองเห็นว่าเป็นโอกาส” ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจะไม่ใช่ผู้ที่ขับเคลื่อนโดยความต้องการของสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจะเป็นผู้ที่แสวงหาโอกาสอย่างเป็นรูปธรรมในการปรับปรุงและพัฒนาสังคม วิสัยทัศน์เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมมี พวกเขาจะนำเสนอโมเดลในการดำเนินการ มีการดำเนินการค้นคว้าทดลอง และประยุกต์สิ่งที่เกิดขึ้นให้เข้ากับสิ่งที่มีพวกเขาจะไม่ใช่ผู้ที่หยุดนิ่งและยอมรับแค่ความสำเร็จเพียงเล็กน้อย หากแต่พวกเขาจะคิดค้นและแสวงหาสิ่งใหม่ มีการปรับปรุงระบบการทำงานของตนเอง เข้ามาศึกษาและแสวงหาแนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามพวกเขาไม่เคยล้มเลิกภารกิจที่วางไว้ใน การช่วยกันพัฒนาสังคม

### 3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการของนวัตกรรม การปรับตัว และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจะเป็นนักนวัตกรรม หรือที่เรียกว่าเป็นนวัตกรรม คือมีความคิดอ่านใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอยู่เสมอ ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมจะเป็นผู้ที่ก้าวข้ามกฎเกณฑ์แบบเดิม ๆ เพื่อสร้างวิถีทางใหม่ในการบริหารจัดการกับกิจการของตน Schumpeter (อ้างถึงใน Dees, 1998) กล่าวเตือนในเรื่องนี้ว่าการเป็นนักนวัตกรรมของผู้ประกอบการเพื่อสังคม

นั้น ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะต้องมุ่งแสวงหาแต่สิ่งใหม่ ที่ไม่เคยมีใครพบเห็นมาก่อน แต่การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ การปรับเปลี่ยนการใช้งาน หรือการปรับปรุงที่นำไปสู่แนวทางใหม่ที่สามารถให้คุณค่าได้มากกว่าเดิมก็ถือว่าเป็นนวัตกรรมด้วย Sodhi & Tang (2011) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้ประกอบการเพื่อสังคมว่าปัจจัยส่วนหนึ่งต้องมาจากความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัว เนื่องจากปัญหาของการประกอบการเพื่อสังคมนั้นซับซ้อนกว่าการประกอบธุรกิจธรรมดา การดำเนินการแก้ไขจึงอาจต้องอาศัยระยะเวลาและความสามารถที่มากขึ้น

#### 4. ทำอย่างเต็มที่โดยไม่ถูกจำกัดด้วยทรัพยากรในปัจจุบันที่มีอยู่ในมือ

ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะไม่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร เนื่องจากการใช้พลังอำนาจของเครือข่ายในการดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญมากกว่าทรัพยากรภายในองค์กรที่มีอยู่จำกัด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้ประกอบการเพื่อสังคมแท้จะปราศจากข้อจำกัดด้านทรัพยากร เนื่องจากพวกเขาสามารถหยุ่รอนจนกว่าจะมีเครือข่ายที่เหมาะสมมาทำให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การกล่าวเช่นนี้เป็นกรณีศึกษาให้เห็นว่าผู้ประกอบการเพื่อสังคมก้าวข้ามเส้นแบ่งของการแข่งขันทางธุรกิจไปสู่การร่วมมือเพื่อสร้างสิ่งที่ดีกว่าโดยปราศจากเงื่อนไข เนื่องจากเป้าหมายของผู้ประกอบการเพื่อสังคมไม่ใช่ผลกำไรที่จะทำให้ผู้มีส่วนได้เสียเกิดความพึงพอใจ แต่เป้าหมายของพวกเขาคือการพัฒนา ความเสี่ยงและการคุ้มครองความเสี่ยงไม่ใช่สิ่งที่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจำเป็นต้องกลัว พวกเขาทราบดีว่าการทำธุรกิจมีความเสี่ยงแต่สำหรับผู้ประกอบการเพื่อสังคมแล้วความเสี่ยงนั้นมีความสำคัญน้อยกว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น

#### 5. การแสดงความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ต่อพื้นที่ที่ดำเนินการและผลลัพธ์ที่สร้างขึ้น

ผู้ประกอบการเพื่อสังคมเป็นผู้ที่ค้นหาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงที่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมดำเนินการ ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว แต่ต้องมีความต่อเนื่องยั่งยืน จุดนี้เป็นอีกจุดหนึ่งที่แตกต่างจากรูปแบบการช่วยเหลือสังคมแบบ CSR ที่เมื่อหยุดดำเนินการก็มีแนวโน้มที่จะย้อนกลับมาเป็นแบบเดิม การประกอบการเพื่อสังคมนั้นมีเป้าหมายที่มากกว่า มีความยั่งยืนกว่า ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ขั้นตอนและกระบวนการสร้างคุณค่าที่พึงประสงค์สำหรับสังคมนั้นอาจเป็นไปได้ซ้ำและไม่ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะไม่ละทิ้งงานของตนเอง เนื่องจากพวกเขาจะเข้าใจดีถึงหลักการและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงที่อาจต้องใช้เวลา ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะเข้าใจความคาดหวังของกลุ่มคนที่มีส่วนได้เสียในงานที่ทำ ดังนั้นพวกเขาจะไม่หยุดนิ่งหรือละทิ้งงานที่ได้ริเริ่มไปแล้วจนกว่าจะเห็นว่าวิธีการเดิมไม่สามารถนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อีกต่อไป (Martina & Novicevic, 2010) ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะศึกษากระบวนการพัฒนาของ

ระบบสังคม การลงทุน การบริหารผลกระทบ โดยเขาไม่ได้คำนึงถึงขนาดและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น แต่เขาสนใจในกระบวนการ วิธี และสิ่งที่ดำเนินการอยู่ว่ามีความสัมพันธ์กับความต้องการที่แท้จริงของสังคมหรือไม่ ผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะพร้อมรับผิดชอบ และดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การแบ่งรูปแบบกิจการเพื่อสังคม

นักวิชาการจากหลายสถาบันได้พยายามที่จะจัดแบ่งรูปแบบกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้มีความครอบคลุมถึงรูปแบบต่างๆ ของกิจการเพื่อสังคม ดังนี้

1. แนวคิดของ Dees แบ่งรูปแบบกิจการเพื่อสังคม

- 1.1 องค์กรภาคสังคมที่ไม่แสวงหากำไร
- 1.2 องค์กรภาคธุรกิจที่แสวงหากำไรเพื่อนำมาช่วยสังคม
- 1.3 องค์กรภาคสังคมที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม
- 1.4 องค์กรภาคธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม

2. แนวคิดของ Cheng&Ludlow แบ่งกิจการเพื่อสังคมเป็น 3 ลักษณะ อันประกอบด้วย

- 2.1 กิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการค้าขายโดยไม่มีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง
- 2.2 กิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการค้าขายที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง
- 2.3 กิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการค้าขายโดยมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง และแบ่งกำไรไปมีผลกระทบต่อสังคมด้วย

3. แนวคิดของทีมงานนิคยสาร Inc ก็ได้แบ่งกิจการเพื่อสังคมออกเป็น 6 ลักษณะด้วยกัน

สรุปรูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคม

จากแนวคิดรูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมและผลการวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันพบว่า กิจการเพื่อสังคม เป็นแนวคิดที่มีมานานแล้ว แต่มีการรวบรวมเพื่อความชัดเจนของการดำเนินการและการส่งเสริมเมื่อไม่นานมานี้ เนื่องจากสภาพปัญหาของสังคมในปัจจุบันทวีความรุนแรงมากขึ้นจนหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่ดำเนินงานเฉพาะด้านไม่สามารถรับมือกับปัญหาเหล่านี้ได้แต่เพียงลำพังอีกต่อไป ประกอบกับรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่แสวงหากำไรนั้นมีความหลากหลาย มีกลยุทธ์ที่สามารถดำเนินการได้หลากหลายมากขึ้น สามารถครองใจผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นกิจการเพื่อสังคมจึงได้ถือกำเนิดขึ้นภายใต้แนวคิดของภาคส่วนที่สามที่เข้ามามีบทบาทระหว่าง

หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่มุ่งแสวงหากำไรจากการประกอบกิจการ ส่วนรูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมนั้น หากแบ่งตามผู้รับผิดชอบและรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแล้วพบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ องค์กรภาคสังคม ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อไม่แสวงหากำไร องค์กรภาคธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแสวงหากำไรแต่นำกลับมาช่วยสังคม องค์กรภาคสังคมที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม และ องค์กรภาคธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งทั้งสี่รูปแบบมีความแตกต่างกันในลักษณะของการจัดตั้ง แนวทางการดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบ รวมทั้งการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อดำเนินกิจกรรม แต่ทั้ง 4 รูปแบบมีสิ่งที่ทับซ้อนกันจนยุ่งยากต่อการแบ่งแยก รูปแบบ ส่วนการแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบนั้นแบ่งตามการสร้างผลกระทบทางสังคมของรูปแบบการดำเนินกิจการ การแบ่งแบบนี้จะง่ายต่อความเข้าใจมากกว่าแบบอื่น ส่วนการแบ่งตามแบบนิคยสาร Inc นั้นยังคงประสบปัญหาเรื่องความทับซ้อนเหมือนการแบ่งเป็น 4 แบบ

อย่างไรก็ดีความเห็นของผู้วิจัยและความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเอง เห็นสอดคล้องกันว่าการผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมเกิดการพัฒนารับและขยายตัวดำเนินการได้อย่างยั่งยืนนั้น ไม่มีความจำเป็นแต่ประการใดที่จะต้องจัดแบ่งรูปแบบกิจการเพื่อสังคม ประเภทต่างๆ เพราะกิจการเพื่อสังคมทุกรูปแบบที่นักวิชาการพยายามจัดแบ่งนั้นมีสิ่งๆ เหมือนกันคือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่จะทำให้สังคมส่วนรวมดีขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมลง โดยดำเนินการด้วยประสิทธิภาพประสิทธิผลที่สูงของวิธีการธุรกิจของภาคเอกชน เป็นการใช้จ่ายเงินเรื่องเป้าหมายของภาคส่วนที่สองหรือภาครัฐ ผสมผสานกับจุดเด่นเรื่องประสิทธิภาพประสิทธิผลของวิธีดำเนินการของภาคส่วนที่หนึ่งหรือภาคธุรกิจเอกชน ดังนั้นกิจการเพื่อสังคมจึงไม่มีความจำเป็นในการแบ่งรูปแบบแต่ประการใด และมีความเห็นว่า รูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยควรเป็นลักษณะที่มีความชัดเจนของนโยบายจากภาครัฐ มีการจัดโครงสร้างสนับสนุนที่เป็นระบบและมีการสอดรับของแต่ละภาคส่วน ในลักษณะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งผู้วิจัยจะได้เสนอแนวทางการดำเนินงานตามข้อสรุปและแนวคิดจากการศึกษานี้ในบทต่อไป

## บทที่ 4

# ยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ

## รูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย

จากการศึกษาแนวคิดและรูปแบบกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) นั้น แม้ว่ากิจการเพื่อสังคมจะมีความหลากหลายในด้านรูปแบบ แนวคิด วิธีการ รวมทั้งแนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมในแต่ละประเทศก็มีความแตกต่างกันออกไป ทั้งมาตรการการส่งเสริม การก่อกำเนิด และแนวทางการดำเนินงาน ในสหราชอาณาจักร ระบบการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมมีความชัดเจนตั้งแต่ระดับนโยบาย มีกฎหมาย ระเบียบ และแนวทางการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ มีการสนับสนุนการจัดตั้งจากหน่วยงานภาครัฐ มีการเอื้อประโยชน์เพื่อเปิดโอกาสให้กิจการเพื่อสังคมบางกลุ่มเต็มโต หรืออาจเรียกว่ามีการดำเนินงานตั้งแต่ระดับบนลงสู่ล่างทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยต้นน้ำมีการระดมกองทุน การเอื้อประโยชน์ การกำหนดนโยบาย ระดับกลางน้ำมีกองทุนจากภาคเอกชน มีการจัดการศึกษาและพัฒนาความรู้ที่จำเป็นเช่น ความเป็นผู้ประกอบการ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ แนวทางการทำธุรกิจ ระดับปลายน้ำคือมีกิจการเพื่อสังคมจำนวนมาก มีการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายที่ชัดเจนและเอื้อประโยชน์ต่อกัน ส่วนในบังคลาเทศกิจการเพื่อสังคมในประเทศได้รับการยอมรับเนื่องจากต่างชาติให้การยอมรับและกิจการเพื่อสังคมส่วนใหญ่เกิดจากภาคเอกชนหรือตัวบุคคลที่มีความคิดมีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาและให้การช่วยเหลือดำเนินการกิจการเพื่อสังคม ทำให้กิจการเพื่อสังคมเติบโตและขยายผลออกไปจากความคิดของภาคเอกชนเป็นหลัก ส่วนในฮ่องกงนั้นกิจการเพื่อสังคมเต็ม โตด้วยแรงหนุนจากหน่วยงานภาคเอกชนที่มีกำลังทรัพย์และความเข้มแข็ง ผนวกกับการได้รับการยอมรับจากภาคการศึกษาที่ช่วยกันปลูกฝังและสอดแทรกลงในเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกำลังหลักของประเทศในอนาคต ทำให้กิจการเพื่อสังคมได้รับการยอมรับและแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว ส่วนไต้หวันกิจการเพื่อสังคมเกิดจากหลักการทางศาสนาผนวกกับการบริหารจัดการและความสามารถของตัวผู้ดำเนินงานที่มีความมานะอดทน เป็นแบบอย่างการดำเนินงานที่ดี มีนวัตกรรมใหม่สำหรับการดำเนินการกิจการและใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในการดำเนินงานอย่างรู้ค่า จึงเห็นได้ว่ากิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศนั้นมีปัจจัยแห่งการประสบความสำเร็จที่แตกต่างกันออกไป ส่วนรูปแบบกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยนั้น กิจการที่ดำเนินอยู่แล้วส่วนใหญ่เกิดจากผู้นำทางความคิดที่มีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินงานในการช่วยเหลือสังคมอย่างเต็มที่ โดยไม่ได้คิดว่ากิจการของตนเองเป็นกิจการเพื่อสังคมหรือไม่



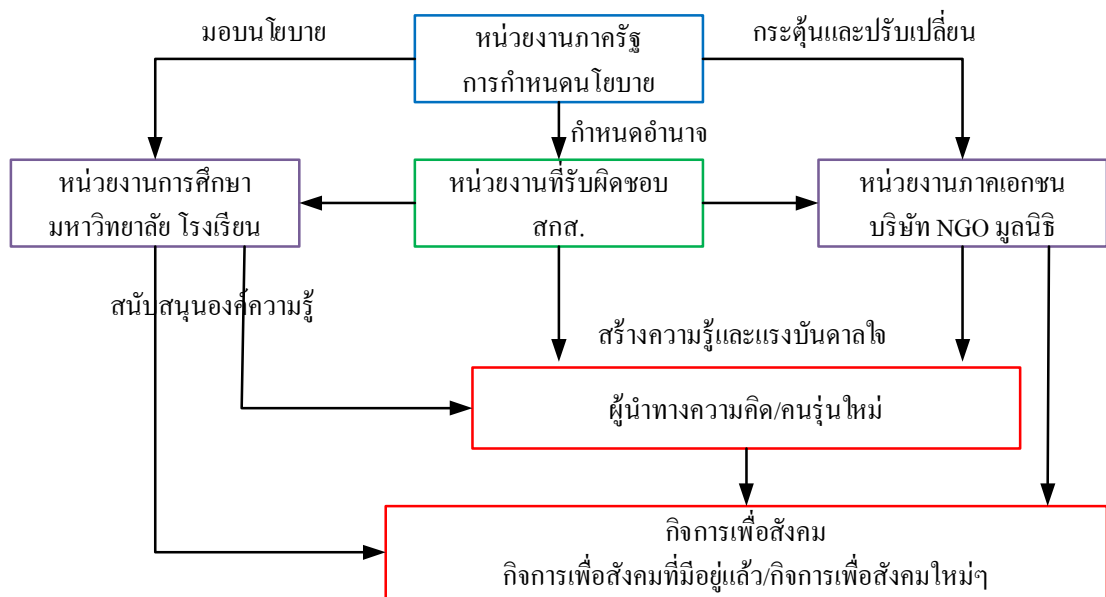
อย่างไร บุคคลเหล่านี้แม้จะมีความแตกต่างกันในสถานภาพแต่สิ่งที่เหมือนกันคือความมุ่งมั่นตั้งใจ ในการดำเนินกิจการเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนและสามารถแก้ปัญหาได้จริงในสิ่งที่ตนเอง มุ่งมั่น

อย่างไรก็ตาม กิจการเพื่อสังคมที่จะเกิดขึ้นต่อไป หรือแนวทางที่จะดำเนินการส่งเสริม ผลักดันกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นและมีพัฒนาการที่เข้มแข็งสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการ แก้ปัญหาสังคมและช่วยทำให้ประเทศชาติเกิดความมั่นคงได้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศไทยควรมี รูปแบบการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมที่ผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน กิจการเพื่อสังคม ควรได้รับการสนับสนุนทั้งระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หรืออาจกล่าวได้ว่ากิจการเพื่อสังคม ของไทยนั้นจำเป็นต้องดำเนินนโยบายทั้งจากบนลงสู่ล่าง (Top-Down) และจากล่างสู่บน (Bottom – Up) ไปพร้อมกันหากมีการดำเนินการเพียงด้านใดด้านหนึ่งอาจไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมนั้นจะต้องดำเนินการขับเคลื่อนในระดับนโยบายอย่างชัดเจนจากภาครัฐ เพื่อให้สังคมเกิดความตื่นตัว และการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมในไทยจะไม่ต้องประสบปัญหา มากนักโดยภาครัฐจะต้องดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานที่สนับสนุนที่มีอำนาจในการบริหารจัดการที่ ชัดเจน สามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีอำนาจในการ ติดต่อสื่อสารและขอความร่วมมือได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากในปัจจุบันการดำเนินงานตาม นโยบายของรัฐต้องพึ่งพาระบบการเมืองในการตอบสนองต่อการเรียกร้องหรือการดำเนินงาน ซึ่ง แนวทางแบบนี้ทำให้องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมีปัญหาในการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือ และมัก ได้รับความร่วมมือตามหน้าที่เท่านั้น ดังนั้นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นจะต้องมีอำนาจและได้รับการ สนับสนุนจากภาครัฐพอสมควร ส่วนในระดับล่างสู่บนนั้น กิจการเพื่อสังคมจำเป็นต้องได้รับการ ส่งเสริมผลักดันและเปิด โอกาสให้ผู้ที่มีความคิดหรือกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสทดลองดำเนินงาน เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นกิจการที่มีอยู่แล้วก่อนแนวคิดนี้จะเข้ามา แต่การจะให้กิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นและขยายตัวจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมจากหลายฝ่ายทั้งจาก หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง หน่วยงานด้านการศึกษา นอกจากนี้องค์กรภาคเอกชน หรือ NGO ตลอดจนมูลนิธิที่ดำเนินงานด้านสังคมอยู่แล้วก็ควรได้รับการกระตุ้นให้ปรับเปลี่ยนหรือมีบทบาท ลงไปสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม เพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาสังคมด้วย

รูปแบบกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมในบริบทของไทยจึงไม่ใช่รูปแบบที่ตายตัว ปัญหาสังคมจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยผ่านความร่วมมือจากหลายด้าน อาจจำเป็นที่ภาครัฐ จะต้องสนับสนุนมากกว่าปล่อยให้ไปเอง ส่วนปัญหาสังคมบางอย่างภาครัฐไม่มีความสามารถ มากพอก็ควรปล่อยให้องค์กรภาคเอกชน (NGO) ที่มีความสามารถในการดำเนินการเป็น ผู้ดำเนินการ โดยรัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก จากประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์

และเสนอแนวคิดเพื่อจัดทำเป็นยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมในการที่จะส่งเสริมความมั่นคงของประเทศ เพื่อให้เห็นแนวทางที่ควรดำเนินการ ตลอดจนวิธีการแนวคิดที่ควรดำเนินการเพื่อผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมกลายเป็นวาระของชาติ และนำเอาความคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมไปลดทอนความเหลื่อมล้ำทางสังคม เพื่อให้ประชาชนในชาติเกิดความผาสุกส่งผลให้เกิดความมั่นคงต่อไป

แผนภาพ 4-1 แนวทางการส่งเสริมให้กิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในสังคมไทย



## แนวคิดและวิธีการกำหนดยุทธศาสตร์

การนำแนวคิดของกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) มาผลักดันให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาและช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดและการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากแหล่งข้อมูลเอกสาร การศึกษาดูงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมทั้งไทยและต่างประเทศ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบและปัจจัยของกิจการเพื่อสังคม นำมาเปรียบเทียบกับบริบททางสังคมของไทย และมีการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาจากหลากหลายสาขาวิชา และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการทำแผนยุทธศาสตร์มาร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมของกิจการเพื่อสังคมภายใต้บริบทของประเทศตามหลักการวิเคราะห์

สถานการณ์ หรือ SWOT Analysis เพื่อดำเนินการกำหนดจุดแข็ง (S-Strengths) จุดอ่อน (W-Weakness) โอกาส (O-Opportunity) และภาวะคุกคาม (T-Threat) ผลจากการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าวได้ข้อสรุปดังนี้

#### จุดแข็ง (S-Strengths)

1. กิจกรรมเพื่อสังคม (SE) เป็นเครื่องมือที่มีพลังที่สังคมสนใจ คาดหวังและเชื่อว่าหลักการของกิจกรรมเพื่อสังคมจะสามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมได้
2. กิจกรรมเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพทางธุรกิจ และผลการดำเนินงานมีผลกระทบทางบวกต่อสังคม
3. ผู้ประกอบการกิจกรรมเพื่อสังคมของไทยมีแรงบันดาลใจที่จะสร้างนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมเพื่อสังคมประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน
4. ผู้ประกอบการกิจกรรมเพื่อสังคมมีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีอุดมการณ์ที่จะสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงมีศักยภาพสูงที่จะเป็นผู้ประกอบการกิจกรรมเพื่อสังคม
5. กิจกรรมเพื่อสังคมของไทยได้นำความรู้มาจัดการเรียนการสอนและประยุกต์ใช้บ้างแล้วในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทย
6. ลักษณะการดำเนินงานของกิจกรรมเพื่อสังคมยืดหยุ่น มีเครือข่ายเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชุมชน สามารถสร้างตลาดใหม่ได้
7. กิจกรรมเพื่อสังคมได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วน
8. กิจกรรมเพื่อสังคมในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก และกิจกรรมเหล่านี้มีข้อมูลปัญหาสังคมในเชิงลึก
9. กิจกรรมเพื่อสังคมมีศักยภาพในการสร้างพันธมิตรทั้งจากองค์กรภาครัฐ และเอกชน

#### จุดอ่อน (W-Weakness)

1. ผู้ประกอบการกิจกรรมเพื่อสังคมมีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการและดำเนินธุรกิจไม่มากพอ ไม่มีลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ
2. ผู้ประกอบการกิจกรรมเพื่อสังคมขาดแหล่งทุนในระยะเริ่มต้นและข้อมูลในการเข้าถึงแหล่งทุน
3. ผู้ประกอบการกิจกรรมเพื่อสังคมของไทยขาดความรู้และวิธีการเข้าถึงแหล่งความรู้เรื่องกิจกรรมเพื่อสังคม
4. เครือข่ายกิจกรรมเพื่อสังคมอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังขาดความเข้มแข็งและองค์กรกิจกรรมเพื่อสังคมที่มีอยู่แล้ว ยังไม่สามารถเข้าถึงเครือข่ายได้
5. กิจกรรมเพื่อสังคมมีคำจำกัดความที่หลากหลาย

6. กิจการเพื่อสังคมของไทยส่วนใหญ่ผู้ประกอบการพึงพอใจที่จะไม่ขยายกิจการ จึงทำให้มีอัตราการเติบโตหรือขยายตัวของกิจการเพื่อสังคม ไม่รวดเร็วหรือไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร

#### โอกาส (O-Opportunities)

1. ประเทศไทยมีปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมค่อนข้างมาก จึงเป็นโอกาสให้กิจการเพื่อสังคมเข้าไปแก้ปัญหาดังกล่าวได้

2. สังคมไทยประสบปัญหาเรื่องผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจอันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นอย่างมาก กิจการเพื่อสังคมจึงเป็นเครื่องมือใหม่ที่จะนำมาแก้ปัญหาดังกล่าวได้

3. คนรุ่นใหม่จำนวนมากอยากเป็นผู้ประกอบการและเจ้าของกิจการ จึงทำให้กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยเกิดหรือพัฒนาได้ง่ายขึ้น

4. มหาวิทยาลัยมีพันธกิจที่สามารถทำให้เกิดกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยได้

5. คนไทยมีจิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นช่องทางการระดมทุนสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม

6. การศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย มีหลักสูตรที่ยืดหยุ่น สามารถปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรับรู้ เรียนรู้ และตระหนักในกิจการเพื่อสังคมได้

7. ภาคธุรกิจไทยมีศักยภาพสูงในการสนับสนุนให้เกิดกิจการเพื่อสังคมได้

8. สังคมไทยมีความสนใจและตื่นตัวในเรื่องกิจการเพื่อสังคมมากขึ้น

9. มีระบบสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้ที่สนใจเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10. มีเครือข่ายผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศที่มีความร่วมมืออย่างใกล้ชิด พร้อมให้การสนับสนุน ประกอบกับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะเป็นการสร้างเครือข่ายที่เป็นแนวร่วมในการพัฒนากิจการเพื่อสังคมให้เจริญก้าวหน้า และเป็นการเพิ่มช่องทางสำหรับการค้าอีกทางหนึ่งด้วย

11. สังคมไทยมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นฐานความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมได้ง่ายขึ้น

12. เหตุการณ์ทางการเมือง ทำให้คนในสังคมตื่นตัวในการปฏิรูปประเทศ และเห็นว่าการกิจการเพื่อสังคมจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้

13. ประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) จึงเป็นช่องทางให้ผู้ประกอบการใหม่เข้าสู่กิจการเพื่อสังคมได้

14. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะการมีทีวีดีจิตอล จะเป็นช่องทางสำหรับการสร้างการรับรู้ การเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม กับบุคคลทั่วไปและผู้สนใจในสังคมได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

#### ภาวะคุกคาม (T-Threats)

1. ประเทศไทยยังไม่มีกฎระเบียบที่สมบูรณ์เพียงพอที่จะสนับสนุนให้เกิดกิจการเพื่อสังคม ถึงแม้ว่าจะมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 ก็ตามแต่ก็ยังไม่มีความหมายอื่นเกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมอย่างจริงจัง รวมทั้งกฎระเบียบดังกล่าวไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้ระบบกฎหมายของไทยยังขาดความสมบูรณ์ครบถ้วนที่จะมีส่วนช่วยผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมเกิดผลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

2. ภาครัฐกิจเอกชนที่ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องกิจการเพื่อสังคมอาจใช้กิจการเพื่อสังคมในการสร้างภาพลักษณ์ และเพื่อประโยชน์ในการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี

3. เศรษฐกิจมีแนวโน้มอ่อนแอลง ทำให้การระดมทุนของกิจการเพื่อสังคมเป็นไปได้ยาก

4. ความไม่แน่นอนทางการเมือง มีผลต่อการดำเนินนโยบายและการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งอาจกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคมด้วย

5. สังคมไทยเป็นสังคมที่ตื่นไปกับกระแสชั่วคราว

6. การแข่งขันสูงจากธุรกิจทุนนิยมเดิมที่ดำเนินการอยู่ อาจเป็นอุปสรรคในการสร้างผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม รายใหม่ในระยะเริ่มต้น

7. ปัญหาคอร์รัปชันที่มีอยู่ในสังคม ทุกองค์กรตั้งแต่ระดับประเทศ จนถึงระดับชุมชน

8. กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย อยู่ในระยะเริ่มต้นที่มีการผลักดันอย่างจริงจัง จึงมีข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม และการเข้าถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าว

#### แนวทางการออกแบบและจัดทำยุทธศาสตร์

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมตามหลักการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) จึงนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาใช้ในการกำหนดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ โดยใช้ TOWS Matrix ซึ่งเป็นเทคนิคการสร้างแผนยุทธศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับด้วยการนำเอาปัจจัยทั้ง 4 ด้านทั้งจากจุดแข็ง (S-Strengths) จุดอ่อน (W-Weakness) โอกาส (O-Opportunity) และภาวะคุกคาม (T-Threat) มาจับคู่กันตามหลักการของ TOWS Matrix นำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ภายใต้แนวคิดดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์เชิงรุก (SO Strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกิจการเพื่อสังคมในบริบทของไทยในส่วนที่เป็นจุดแข็งและโอกาสมาพิจารณาร่วมกัน

ยุทธศาสตร์เชิงป้องกัน (ST Strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกิจการเพื่อสังคมในบริบทของไทยในส่วนที่เป็นจุดแข็งและข้อจำกัดมาพิจารณาร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมมีจุดแข็งและในขณะเดียวกันก็เจอกับสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดจากภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ แต่ก็สามารถใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในการป้องกันข้อจำกัดที่เกิดขึ้นได้

ยุทธศาสตร์เชิงแก้ไข (WO Strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกิจการเพื่อสังคมในบริบทของไทยในส่วนที่เป็นจุดอ่อนและโอกาสมาพิจารณาร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมมีโอกาสนำแนวคิดหรือวิธีใหม่ๆ มาใช้ในการแก้ไขจุดอ่อนที่มีอยู่ได้

ยุทธศาสตร์เชิงรับ (WT Strategy) เป็นยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกิจการเพื่อสังคมในบริบทของไทยในส่วนที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดมาพิจารณาร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมเผชิญกับทั้งจุดอ่อนและข้อจำกัดภายนอกทำให้จำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรับเพื่อรองรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามสำหรับยุทธศาสตร์เชิงรับนั้นบางครั้งอาจไม่จำเป็นต้องกำหนดก็ได้ เนื่องจากสามารถหาแนวทางแก้ไขได้จากยุทธศาสตร์อื่น หรือไม่สามารแก้ไขได้อย่างแน่นอนเนื่องจากปัจจัยบางประการ

ผลการจากการดำเนินการวิเคราะห์และกำหนดยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยขอนำเสนอยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศจำนวน 4 แนวทางเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวางกรอบนโยบายและดำเนินการสนับสนุนให้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมสามารถแสดงประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการพัฒนาประเทศ โดยทำให้สามารถช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคม และช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้กับประเทศโดยยุทธศาสตร์ทั้ง 4 เกิดขึ้นจากการดำเนินการตามวิธีการของ TOWS Matrix ดังนี้

ตาราง 4-1 แสดงการวิเคราะห์เพื่อกำหนดกลยุทธ์สำหรับกิจการเพื่อสังคมด้วยเทคนิค TOWS Matrix

	โอกาส (O-Opportunity)	ภาวะคุกคาม (T-Threat)
จุดแข็ง (S-Strengths)	<p><u>ยุทธศาสตร์เชิงรุก</u> (SO Strategy)</p> <p>ยุทธศาสตร์ 1: การส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม</p>	<p><u>ยุทธศาสตร์เชิงป้องกัน</u> (ST Strategy)</p> <p>ยุทธศาสตร์ 2: การสร้างทัศนคติและการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม</p>
จุดอ่อน (W-Weakness)	<p><u>ยุทธศาสตร์เชิงแก้ไข</u> (WO Strategy)</p> <p>ยุทธศาสตร์ 3: การพัฒนาขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม</p>	<p><u>ยุทธศาสตร์เชิงรับ</u> (WT Strategy)</p> <p>ยุทธศาสตร์ 4: การผลักดันและกลไกการสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อสังคม</p>

### ข้อเสนอยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ

ยุทธศาสตร์ 1: การส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม

แนวคิดพื้นฐาน: กิจการเพื่อสังคมยังคงเป็นเรื่องใหม่ในบริบททางสังคมของไทย และเป็นแนวคิดที่ยังสามารถเติบโตขึ้นได้อีกมาก รวมทั้งเป็นกระแสที่ได้รับการตอบรับจากทั่วโลก สำหรับบริบททางสังคมไทยเองก็ได้รับการยอมรับและคาดหวังว่าจะเป็นแนวทางที่สามารถใช้ในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างมากในสภาพของสังคมปัจจุบัน และทำให้ความมั่นคงของประเทศเกิดผลกระทบเป็นอย่างมาก สำหรับกิจการเพื่อสังคมที่เป็นการผสมผสานข้อดีของการดำเนินกิจการแบบธุรกิจที่มีความคล่องตัวและสามารถดำเนินกิจการหรือดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แตกต่างจากการบริหารงานในระบบราชการที่ยังคงขาดความคล่องตัวและมีกฎระเบียบขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตาม ทำให้กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวทางที่จะช่วยให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สังคมไทยยังเป็นสังคมที่มีความเมตตา คนไทยส่วนใหญ่เป็นคนมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือเป็นฐานทำให้การส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคมมีความก้าวหน้าขึ้นได้ เมื่อแนวคิดกิจการเพื่อสังคมได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นลำดับในบริบทของไทย โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาที่ได้มีการ

ริเริ่มและดำเนินการ รวมทั้งหน่วยงาน องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่ให้ความสนใจในการใช้แนวคิดนี้เพื่อแก้ปัญหาทางสังคม ทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายในการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมในบริบทของไทยได้เป็นอย่างดี และเมื่อประเทศกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เกิดปัญหาความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางสังคมที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงภายในของประเทศ ประกอบกับกระแสทุนนิยมที่ปลูกฝังมานานในสังคมไทย ทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งอยากเป็นผู้ประกอบการ เพื่อจะได้ไม่ต้องเป็นลูกจ้างหรือทำงานรับราชการ ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่มั่นคงเหมือนในอดีต บุคคลเหล่านั้นมองเห็นช่องทางในการทำการค้ามากขึ้น จากทิศทางที่แตกต่างกัน รวมทั้งกระแสใหม่ที่เกิดขึ้นในการประกอบกิจการ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเขตการค้าเสรี การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการดำเนินงานอื่นๆ ทำให้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมสามารถผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวทำให้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมเป็นที่ยอมรับและเริ่มมีการขยายตัวในสังคมไทย

ด้วยเหตุปัจจัยที่หลากหลายเกี่ยวเนื่องกัน อันเป็นเหตุสนับสนุนกระแสของกิจการเพื่อสังคม ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ทำให้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมมีแนวโน้มที่ดี และมีจำนวนของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยส่งเสริมผลักดันการดำเนินกิจการเพื่อสังคม ตลอดจนการสร้างเครือข่ายที่จะทำให้อุตสาหกรรมเพื่อสังคมเกิดความยั่งยืน และเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดอันนำมาซึ่งปัญหาของความมั่นคงภายในประเทศ ผู้วิจัยจึงเสนอกกลยุทธ์/มาตรการ ในการดำเนินการสำหรับการส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม ดังนี้

#### แผนกลยุทธ์/มาตรการ

กลยุทธ์ที่ 1.1	การส่งเสริมให้เกิดกิจการเพื่อสังคม
เป้าประสงค์	เพื่อผลักดันให้มีการนำแนวคิดกิจการเพื่อสังคมไปใช้อย่างแพร่หลายและเป็นรูปธรรม
มาตรการ 1.1.1	การสร้างแรงบันดาลใจในการทำความดีเพื่อสังคม เพื่อเป็นการชักนำให้คนในสังคมเห็นความสำคัญของการทำความดีเพื่อประโยชน์ทางสังคม โดยผู้ที่ทำความดีนั้นยังสามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมีความสุข และไม่ต้องประสบกับปัญหาด้านรายได้ในระยะยาว แตกต่างจากการดำเนินการในรูปแบบมูลนิธิที่ต้องพึ่งพารายได้จากการบริหาร
มาตรการ 1.1.2	การกำหนดนโยบายเรื่องกิจการเพื่อสังคม และเร่งส่งเสริมผลักดันให้แนวคิดนี้เกิดการรับรู้อย่างแพร่หลาย โดยการกำหนดแนวทางและจัดทำแผนนำทาง (Roadmap) ที่ชัดเจนในการส่งเสริม/ผลักดันกิจการเพื่อสังคม



- มาตรการ 1.1.3 การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์แนวคิดกิจการเพื่อสังคมให้เกิดความแพร่หลาย เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ
- มาตรการ 1.1.4 การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากแนวคิดกิจการเพื่อสังคมยังคงต้องการองค์ความรู้ทางวิชาการที่จะมาส่งเสริมผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมสามารถพัฒนาต่อไป
- มาตรการ 1.1.5 การสร้างต้นแบบและผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง (change agent) ในสังคม ตลอดจนต้นแบบกิจการเพื่อสังคมในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดแรงบันดาลใจในการประกอบกิจการเพื่อสังคมหรือเข้าร่วม/สนับสนุนหน่วยงานที่ประกอบกิจการเพื่อสังคม
- มาตรการ 1.1.6 การสร้างผู้ประกอบการเพื่อสังคมหน้าใหม่ เพื่อเพิ่มจำนวนผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้กับประเทศ
- กลยุทธ์ที่ 1.2  
เป้าประสงค์ การพัฒนาผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้สามารถประกอบกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแข่งขันได้อย่างเป็นรูปธรรมตามกลไกตลาด
- มาตรการ 1.2.1 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้กิจการเพื่อสังคม เพื่อให้ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมสามารถแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองได้
- มาตรการ 1.2.2 การแสวงหาแหล่งทุนและทรัพยากรสนับสนุนผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม และเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันทางธุรกิจ
- มาตรการ 1.2.3 การเสริมและสร้างองค์ความรู้ทางด้านธุรกิจและการประกอบการแก่ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เพื่อสร้างศักยภาพในด้านองค์ความรู้เพื่อการประกอบการ ทำให้กิจการเพื่อสังคมมีความเข้มแข็ง
- มาตรการ 1.2.4 การส่งเสริมและผลักดันนวัตกรรมทางสังคม เพื่อสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อสังคมและเป็นแนวทางในการสนับสนุนนักคิด นักประดิษฐ์ให้เข้ามาร่วมกันพัฒนานวัตกรรมทางสังคมให้มีจำนวนมากขึ้น

กลยุทธ์ที่ 1.3 เป้าประสงค์	การเสริมสร้างเครือข่ายกิจการเพื่อสังคม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมโดยใช้เครือข่ายการดำเนินการและเครือข่ายของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ในการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกัน
มาตรการ 1.3.1	การจัดตั้งศูนย์กลางของการเชื่อมประสาน (Hub) ทางด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้ผู้ที่ประกอบกิจการเพื่อสังคมและผู้ที่สนใจสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเข้าถึงเครือข่ายความรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม
มาตรการ 1.3.2	การจัดตั้งกลุ่มผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบกิจการเพื่อสังคมนรวมตัวกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้ประโยชน์เกื้อกูลกันและกันอย่างเป็นระบบ
มาตรการ 1.3.3	การแสวงหาพันธมิตรในการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้กิจการเพื่อสังคมมีความเข้มแข็งทั้งในด้านความรู้ สำหรับการแก้ปัญหาสังคม ความรู้สำหรับการประกอบกิจการเพื่อสังคม แหล่งทุน ตลาด และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ

#### ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors: KSF)

จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคมพบว่าสามารถกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมได้ 5 ด้านคือ

1. ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
2. ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประกอบกิจการเพื่อสังคม
3. นวัตกรรมทางสังคม
4. ความต่อเนื่องของทุนและงบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุน
5. การสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ

#### ยุทธศาสตร์ 2: การสร้างทัศนคติและการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม

แนวคิดพื้นฐาน: แนวคิดกิจการเพื่อสังคมสำหรับประเทศไทยนั้นเป็นแนวคิดที่เพิ่งเข้ามา มีบทบาทต่อการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมในประเทศไทย ส่งผลให้แนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมนี้ยังขาดองค์ความรู้ที่ชัดเจนและยังคงต้องการการพัฒนา ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐยังไม่ได้เข้ามา มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการส่งเสริมหรือผลักดันแนวคิดนี้ ทำให้ภาคธุรกิจจำนวนหนึ่งได้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและได้นำแนวคิดนี้ไปผนวกกับการดำเนินกิจการด้วย

ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ CSR ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างกัน เนื่องจากเป็นการประกอบธุรกิจของตนเอง โดยหวังใช้ประโยชน์จากวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่มีความเอื้อเอื้อเพื่อแผ่เป็นพื้นฐานสร้างความน่าเชื่อถือหรือนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการตลาด แนวคิดกิจการเพื่อสังคมนี้จึงยังอยู่ในภาวะที่ต้องเร่งรัดส่งเสริมผลักดันและเสริมสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวอีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามก็ดียังนับได้ว่าประเทศไทยมีจุดที่สามารถส่งเสริมผลักดันแนวคิดนี้ให้เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมได้ โดยสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้มีการตื่นตัวในการนำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการทำวิจัยเพื่อเสริมสร้างความรู้ และเห็นว่าแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มีคุณค่าต่อการแก้ไขปัญหาทางสังคม และสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งประกอบกับเมื่อนำแนวคิดนี้ออกไปเผยแพร่ในวงกว้าง ก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากหลายภาคส่วนและเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นแนวคิดที่ดี สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอันจะส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งหากเทียบเคียงแนวคิดนี้กับผู้ประกอบการหรือกิจการที่ดำเนินอยู่แล้ว พบว่าได้มีผู้ประกอบการและผู้นำทางสังคมในประเทศหลายภาคส่วนได้ดำเนินกิจการเพื่อสังคมอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว จึงทำให้แนวคิดนี้สามารถส่งเสริมผลักดันให้เกิดได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามก็ดีเพื่อให้การดำเนินการตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคมนี้สามารถต่อสู้กับภัยที่เกิดขึ้นจากภาวะทางเศรษฐกิจและกระแสนิยมที่ส่งผลอย่างรุนแรงต่อระบบสังคมของไทยในปัจจุบัน รวมทั้งความเหลื่อมล้ำที่นำมาซึ่งสภาพปัญหาทางด้านความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ การเผยแพร่และการสร้างความเข้มแข็งทางด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมจึงเป็นแนวทางที่สามารถใช้ได้ในการผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นและเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศเจริญก้าวหน้าต่อไปได้

#### แผนกลยุทธ์/มาตรการ

กลยุทธ์ที่ 2.1	การสร้างเสริมทัศนคติที่ถูกต้องต่อกิจการเพื่อสังคม
เป้าประสงค์	เพื่อเสริมสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ หลักการ และแนวคิดพื้นฐานของกิจการเพื่อสังคมต่อสาธารณะ และช่วยให้แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างถูกต้องและไม่เกิดความสับสนกับแนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม (CSR)
มาตรการ 2.1.1	การเผยแพร่แนวคิดกิจการเพื่อสังคมแก่ภาคธุรกิจและสาธารณะ เพื่อให้องค์กรภาคธุรกิจและสาธารณะเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หรืออย่างน้อยไม่นำแนวคิดนี้ไปใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน

- มาตรการ 2.1.2 การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้องค์ความรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคมเกิดการพัฒนาต่อยอด
- มาตรการ 2.1.3 การสนับสนุนให้เกิดองค์กรต้นแบบกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นการเสริมสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งผู้ที่มีแนวคิดที่จะเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมสามารถเรียนรู้แนวคิดวิธีการดำเนินการของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมที่เป็นแบบอย่างที่ดี
- มาตรการ 2.1.4 การมอบรางวัลด้านคุณภาพแก่กิจการเพื่อสังคมต้นแบบ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเกิดการพัฒนาและแข่งขันกันเพื่อให้กิจการเพื่อสังคมเกิดการพัฒนาก้าวหน้า
- มาตรการ 2.1.5 การกำหนดแผนการเผยแพร่องค์ความรู้ (RoadShow) ด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นการเผยแพร่และสร้างแรงบันดาลใจ รวมทั้งเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมแก่สังคมโดยกว้าง
- กลยุทธ์ที่ 2.2  
เป้าประสงค์
- การสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้กิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีความต่อเนื่องยั่งยืนในสังคมไทย
- มาตรการ 2.2.1 การผลักดันแนวคิดกิจการเพื่อสังคมลงสู่หลักสูตรทุกระดับ ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นผู้ประกอบการนั้นมีความจำเป็นที่ต้องสร้างเสริม และถ้าจะให้มีความมีประสิทธิภาพมากต้องเกิดการบ่มเพาะความรู้มาเป็นเวลานาน รวมทั้งการสร้างความรู้ที่จับต้องได้และการทำเพื่อสังคมจำเป็นต้องปลูกฝังลงในเด็กและเยาวชน ดังนั้นแนวคิดกิจการเพื่อสังคมจึงควรผลักดันให้เด็กและเยาวชนทุกระดับได้มีโอกาสเรียนรู้และได้รับการปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง
- มาตรการ 2.2.2 การส่งเสริมการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้ความรู้และความคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมสามารถเผยแพร่สู่สังคมทุกระดับ ทั้งนี้สื่อที่สร้างสรรค์ขึ้นมีความจำเป็นต้องหลากหลายและคำนึงถึงผู้รับสื่อทั้งทางด้านอายุ ความรู้ และการเข้าถึงข้อมูล

- มาตรการ 2.2.3 การให้ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แนวคิดด้านกิจการเพื่อสังคมเกิดความต่อเนื่อง ยั่งยืน ไม่ใช่แนวคิดที่เกิดขึ้นมาในระยะสั้นและหายไป แต่ต้องร่วมส่งเสริมผลักดันให้แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- มาตรการ 2.2.4 การสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้เรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคมและได้มีโอกาสทดลองปฏิบัติหรือมีส่วนร่วม เพื่อให้ นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้มีโอกาสทดลอง หรือฝึกฝนจากผู้ที่มีความรู้และมีความมุ่งมั่นในการทำกิจการเพื่อสังคม
- มาตรการ 2.2.5 การบูรณาการองค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคมกับทุกสาขาวิชา เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมไม่ใช่แนวคิดที่จะส่งเสริมเฉพาะในสาขาวิชาทางด้านธุรกิจหรือสังคม แต่กิจการเพื่อสังคมมีความจำเป็นต้องใช้ความหลากหลายทางด้านองค์ความรู้
- มาตรการ 2.2.6 การรวบรวมและเผยแพร่ตัวอย่างกิจการเพื่อสังคมออกสู่สาธารณะ เพื่อให้สาธารณะรับรู้และเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสังคม
- กลยุทธ์ที่ 2.3  
เป้าประสงค์
- การจัดตั้งเครือข่ายกิจการเพื่อสังคมระดับพื้นที่ เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมผลักดันให้องค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นจริงในระดับพื้นที่ เนื่องจากสภาพและปัญหาของสังคมไทย โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางสังคมเกิดขึ้นจากความแตกต่างกันของพื้นที่ การแก้ปัญหาที่ระดับพื้นที่จึงมีความจำเป็นและเป็นจุดสำคัญที่จะทำให้กิจการเพื่อสังคมสามารถแก้ปัญหาคความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้
- มาตรการ 2.3.1 การจัดตั้งหน่วยงานระดับพื้นที่และหน่วยกลางเพื่อสนับสนุนการสร้างเครือข่ายกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้เข้ามาดูแลส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้น
- มาตรการ 2.3.2 การเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปได้มีโอกาสเข้าถึงและเป็นแนวร่วมกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นการสร้างกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นจากกลุ่มเป้าหมายคือบุคคลที่ขาดโอกาสหรือประสบกับปัญหาได้มีโอกาสในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากับการเมืองมากดังเช่นในปัจจุบัน

มาตรการ 2.3.3	การส่งเสริมคนในพื้นที่ให้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม และได้มีโอกาสนำไปทดลองทำในพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และได้ร่วมกันคิดหาวิธีการและดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนเองอย่างเป็นระบบ
กลยุทธ์ที่ 2.4 เป้าประสงค์	การสร้างระบบจัดการความรู้และงานวิจัยด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดการองค์ความรู้และการวิจัยด้านกิจการเพื่อสังคม อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งเป็นการส่งเสริมผลักดันให้มีการทำการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น
มาตรการ 2.4.1	การสร้างเสริมแหล่งข้อมูลด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้เกิดการรวบรวมแหล่งเรียนรู้กิจการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ
มาตรการ 2.4.2	การจัดตั้งศูนย์หรือฐานข้อมูลด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้องค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคมเกิดการรวบรวมและสะดวกต่อการเผยแพร่หรือค้นหาข้อมูล
มาตรการ 2.4.3	การจัดตั้งกองทุนวิจัยด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมให้มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
มาตรการ 2.4.4	การจัดประกวดแผนงานและการวิจัยด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้แนวคิดและการดำเนินกิจการเพื่อสังคมเกิดการพัฒนา รวมทั้งเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการหน้าใหม่หรือนักเรียน นิสิต นักศึกษาได้มีโอกาสเสนอความคิดในการดำเนินการกิจการเพื่อสังคม

#### ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors: KSF)

จากการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ทัศนคติและการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคมพบว่าสามารถกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมได้ 3 ด้านคือ

1. การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน
2. ความร่วมมือกันของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมทั้งเก่าและใหม่
3. ความร่วมมือจากนักวิชาการและหน่วยงานทางด้านธุรกิจ

### ยุทธศาสตร์ 3: การพัฒนาขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม

แนวคิดพื้นฐาน: เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมและผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมยังคงต้องการการส่งเสริมสนับสนุนอีกหลายอย่าง โดยเฉพาะความรู้เรื่องการเป็นผู้ประกอบการที่เป็นจุดอ่อนที่สำคัญของสังคมไทย และเป็นประเด็นสำคัญที่อาจทำให้กิจการเพื่อสังคมของไทยไม่ก้าวหน้า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการหรืออาจกล่าวได้ว่าความเป็นพ่อค้า แม้คำเป็นทักษะที่คนไทยส่วนใหญ่ขาด ซึ่งการขาดทักษะด้านนี้นั้นอาจเกิดจากปัจจัยพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็นนิสัยที่โอบอ้อมอารี ความรักพวกพ้อง ความผูกพันกันในลักษณะความสัมพันธ์อันเครือญาติ การมีพื้นฐานมาจากสังคมนเกษตรกรรมที่เน้นการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยและแบ่งปันมากกว่าการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันอย่างที่ผู้ประกอบการควรกระทำ พื้นฐานความเป็นอยู่และวัฒนธรรมเหล่านี้ส่งผลให้คนไทยส่วนใหญ่ขาดพื้นฐานความรู้และทักษะของการเป็นผู้ประกอบการ นอกจากนี้พื้นฐานคนไทยนิสัยที่รักในการแบ่งปันและความรู้สึกผูกพันกันกับผู้อื่นเสมือนด้วยญาติของตนเองยังทำให้การคิดกลยุทธ์หรือวิธีการในการค้าขายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรเป็นเรื่องที่ดูจะเข้าใจยากสำหรับคนที่ไม่มีความรู้ความคิดของการเป็นผู้ประกอบการ เมื่อแนวคิดกิจการเพื่อสังคมได้เข้ามายังประเทศไทย จึงเป็นเรื่องยากที่จะให้คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจว่าควรทำอย่างไรเพื่อให้สามารถตอบสนองพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมและการเป็นผู้ประกอบการได้ นอกจากนี้ยังปรากฏความไม่ชัดเจนในด้านความหมาย ขอบเขต และลักษณะของกิจการเพื่อสังคม ส่งผลให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมมีความผิดเพี้ยนไปจนมีการนำความรู้เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมไปใช้ในทางแสวงหาผลประโยชน์ อย่างไรก็ตามปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่กำลังเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในสังคมไทย กลายเป็นแรงผลักดันที่ดีที่ทำให้กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่คนให้ความสนใจ เนื่องจากปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในปัจจุบันนั้นทวีความรุนแรงขึ้นอย่างเป็นลำดับจนมาถึงจุดที่ทุกคนเห็นปัญหาร่วมกัน และแนวคิดกิจการเพื่อสังคมที่ดำเนินการและได้รับการยอมรับในต่างประเทศเป็นแนวคิดที่ชัดเจนที่จะทำให้ทุกคนยอมรับและร่วมกันส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป คนส่วนใหญ่มีความตื่นตัวและเริ่มมองเห็นว่าการเป็นลูกจ้างนั้นยากที่จะเจริญเติบโตไปได้อย่างที่ตนเองมุ่งหวัง คนจำนวนมากจึงอยากที่จะเป็นเจ้าของกิจการและผู้ประกอบการ ความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่สังคมไทยมักมองว่า “สิบพ่อค้า ไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้อย” จึงกลับกลายเป็นว่าเป็นพ่อค้าดีกว่าเป็นพระยาหรือการเป็นลูกจ้างเขา ทำให้คนส่วนใหญ่ตลอดจนเด็กและเยาวชนมีความต้องการที่จะเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น ด้วยความคิดที่อยากจะเป็นผู้ประกอบการดังกล่าวจึงทำให้คนกลุ่มนี้มุ่งแสวงหาองค์ความรู้และแนวทางที่จะส่งเสริมตัวเองให้เป็นผู้ประกอบการมากขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณา

ปัจจัยด้านอื่น ยังพบว่ามีโอกาสอีกจำนวนมากที่จะส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางการตลาดใหม่ ๆ และสามารถชักนำกิจกรรมทางการตลาดเหล่านั้นเข้ามาเป็นกิจการเพื่อสังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นโอกาสที่เกิดขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การเปิดเขตการค้าเสรี หรือการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จากจุดอ่อนและโอกาสของกิจการเพื่อสังคมดังกล่าวทำให้สามารถพัฒนาเป็นกลยุทธ์และมาตรการได้ดังนี้

#### แผนกลยุทธ์/มาตรการ

กลยุทธ์ที่ 3.1	การสร้างผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม
เป้าประสงค์	เพื่อสร้างผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมหน้าใหม่ที่จะสามารถเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมที่ดีและประสบความสำเร็จ สามารถทำให้อกิจการเพื่อสังคมเข้ามาช่วยแก้ปัญหาทางสังคมได้
มาตรการ 3.1.1	การสร้างและพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการให้กับผู้ที่มีความประสงค์จะเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้มองเห็นปัญหาสังคมสามารถแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมได้
มาตรการ 3.1.2	การสอดแทรกเนื้อหาด้านกิจการเพื่อสังคมลงสู่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นการปลูกฝังและสอดแทรกความรู้ความคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งการทำงานเพื่อสังคม ให้กับเด็กและเยาวชน
มาตรการ 3.1.3	การเสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการในเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้และทดลองการเป็นผู้ประกอบการ
มาตรการ 3.1.4	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในเด็กและเยาวชน ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดกิจการเพื่อสังคมนั้น นอกจากความรู้ความสามารถในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสังคม ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมแล้ว คุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้กิจการเพื่อสังคมขึ้นได้ และคุณธรรมจริยธรรมนี้ไม่สามารถสร้างได้ภายใต้เวลาที่จำกัด การปลูกฝังตั้งแต่เล็กจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ



กลยุทธ์ที่ 3.2 เป้าประสงค์	การสนับสนุนและพัฒนาผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เพื่อสนับสนุนและพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจการสำหรับผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่จะสามารถเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมที่ดีและประสบความสำเร็จ
มาตรการ 3.2.1	การสร้างและพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมอาจมีความแตกต่างหลากหลายในความต้องการการสนับสนุนส่งเสริม การสร้างและพัฒนาหลักสูตรที่จะสามารถตอบสนองความต้องการที่ตรงจุดสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง
มาตรการ 3.2.2	การสนับสนุนแหล่งทุนสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่จะเป็นอุปสรรคสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมคือการเข้าถึงแหล่งทุน ดังนั้นการสนับสนุนแหล่งทุนจึงมีความจำเป็น
มาตรการ 3.2.3	การส่งเสริมสภาพคล่องสำหรับกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้ประกอบการคือสถานภาพทางการเงิน ดังนั้นการสร้างมาตรการสำหรับสนับสนุนส่งเสริมสภาพคล่องจึงมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมเงินกู้ระยะสั้นที่จะช่วยเสริมสภาพคล่องให้แก่ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางการค้าที่อาจเกิดขึ้นได้
มาตรการ 3.2.4	การสร้างเครือข่ายทางการตลาด พลังจากเครือข่ายเป็นที่ยอมรับกันในระดับสากลว่ามีความสำคัญและเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญทางการค้า การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับเครือข่ายเป็นอย่างมาก กิจการเพื่อสังคมก็เป็นเช่นเดียวกัน การส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายจะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมเกิดการรวมตัวกันและส่งเสริมช่วยเหลือกันได้อย่างดี

- กลยุทธ์ที่ 3.3  
เป้าประสงค์
- การสร้างศูนย์และเครือข่ายกิจการเพื่อสังคม  
เพื่อสร้างศูนย์และเครือข่ายกิจการเพื่อสังคมที่จะเป็นแหล่งรวบรวมและ  
เผยแพร่องค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคม
- มาตรการ 3.3.1
- การสนับสนุนส่งเสริมการรวมตัวและการจัดตั้งศูนย์กิจการเพื่อสังคมใน  
พื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของกิจการเพื่อสังคมมีความจำเป็นต้องผลักดัน  
ให้เกิดการรวมตัว โดยการรวมตัวกันที่จะประสบความสำเร็จจะต้องเกิด  
จากการรวมตัวกันในระดับพื้นที่หรือหน่วยย่อยที่อยู่ใกล้ชิดกันก่อน  
จากนั้นจึงค่อยขยายออกไปสู่วงที่กว้างขึ้น การรวมตัวกันของกิจการเพื่อ  
สังคมที่อยู่ใกล้กันหรืออยู่ในพื้นที่เดียวกันจึงมีความสำคัญอย่างมาก  
เนื่องจากจะสามารถช่วยเหลือและสนับสนุนกันได้ นอกจากนี้เพื่อให้การ  
เชื่อมโยงกันมีประสิทธิภาพสมควรผลักดันให้เกิดศูนย์กิจการเพื่อสังคม  
ในระดับพื้นที่ ศูนย์ดังกล่าวจะทำหน้าที่สนับสนุนกิจการเพื่อสังคมใน  
ระดับพื้นที่และประสานงานกับศูนย์อื่น รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง  
ต่อไป
- มาตรการ 3.3.2
- การจัดตั้งศูนย์กิจการเพื่อสังคมในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ การ  
ส่งเสริมให้เกิดศูนย์กิจการเพื่อสังคมจะเป็นแหล่งรวบรวมผู้ประกอบการ  
เพื่อสังคม ทำให้สามารถรวบรวมแนวคิด วิธีการ สภาพ ปัญหา และปัจจัย  
ที่จะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมในแต่ละพื้นที่เจริญก้าวหน้าได้ และเมื่อ  
รวมตัวกันในระดับภูมิภาคได้แล้วการเชื่อมโยงกันระหว่างภูมิภาคด้วย  
ศูนย์กิจการเพื่อสังคมระดับประเทศจะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมเกิดกำลังที่  
จะทำให้เกิดกิจการเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้นได้
- มาตรการ 3.3.3
- การใช้กระบวนการสมัชชาในการผลักดันกิจการเพื่อสังคม การใช้  
กระบวนการสมัชชาเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมเกิดการ  
พัฒนา กระบวนการสมัชชาจะทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มี  
ความเห็นแบบเดียวกันเพื่อหาข้อสรุปและแนวทางในการทำงานร่วมกัน  
แตกต่างจากการจัดประชุม กระบวนการสมัชชาจะทำให้เกิดการตื่นตัว  
ของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในการช่วยกันสนับสนุนแนวทางการ  
ดำเนินงานของตนออกไปสู่สังคมและทำให้สังคมยอมรับ กระบวนการนี้  
จะก่อให้เกิดพลังในการผลักดันทั้งภาคสังคมและภาครัฐ

มาตรการ 3.3.4 การจัดการประกวดศูนย์และเครือข่ายกิจการเพื่อสังคม การจัดการประกวดเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทั้งที่เกิดจากการกระตุ้นจากการแข่งขัน และเกิดที่เกิดจากการรวบรวมแนวปฏิบัติที่ดีที่ได้จากผู้ชนะการประกวด

#### ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors: KSF)

จากการวิเคราะห์การพัฒนาขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคมพบว่าสามารถกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมได้ 3 ด้านคือ

1. การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน
2. การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงเพื่อดำเนินการด้านกิจการเพื่อสังคม
3. ความร่วมมือจากนักวิชาการและหน่วยงานทางด้านธุรกิจ

#### ยุทธศาสตร์ 4: การผลักดันและกลไกการสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อสังคม

แนวคิดพื้นฐาน: กิจการเพื่อสังคมแม้ว่าจะได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีในปัจจุบัน แต่กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยนั้นยังคงต้องการการสนับสนุนส่งเสริมอีกมาก เนื่องจากยังคงเป็นเรื่องที่ใหม่และอาจมีแนวโน้มที่จะเป็นไปตามกระแสหากไม่ได้รับการส่งเสริมที่ถูกที่ควร ทั้งนี้ กิจการเพื่อสังคมและผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมในปัจจุบันยังต้องเผชิญกับปัญหาจากการประกอบกิจการโดยไม่มีกฎหมายหรือระเบียบกฎเกณฑ์รองรับว่ากิจการของตนเองเป็นกิจการเพื่อสังคมส่งผลให้สภาพภาพของกิจการที่ดำเนินอยู่ไม่แตกต่างจากกิจการหรือองค์กรธุรกิจที่แสวงหากำไรโดยทั่วไป ทำให้การทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของกิจการเพื่อสังคมต้องเผชิญกับการแข่งขันทางธุรกิจและระเบียบกฎเกณฑ์ตามปกติ ซึ่งอาจทำให้การเข้าถึงและแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นประสบกับปัญหาและอุปสรรคแทนที่จะได้รับความสะดวกหรือการเอื้ออำนวยให้สามารถแข่งขันหรือเข้าช่วยเหลือสังคมได้อย่างเต็มที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการเพื่อสังคมที่เกิดใหม่หรือยังไม่มี ความเข้มแข็งมากพอที่จะแข่งขันกับธุรกิจขนาดใหญ่ได้ ซึ่งประเด็นนี้อาจทำให้ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมเกิดปัญหาและอุปสรรคจนท้อถอยและล้มเลิกความตั้งใจในการประกอบกิจการเพื่อสังคม นอกจากนี้กิจการเพื่อสังคมนั้นแม้ว่าจะได้รับการตอบรับและสร้างกระแสได้เป็นอย่างดีแต่ในปัจจุบันยังคงได้รับการสนับสนุนและเป็นแนวคิดที่แพร่หลายอยู่ในภาคเอกชนบางส่วน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มูลนิธิ หรือหน่วยงานทางด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาเท่านั้น ในภาคส่วนราชการนั้นยังไม่ได้รับการตอบรับอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก

ความไม่ชัดเจนของขอบเขตและความหมายของกิจการเพื่อสังคมเป็นอีกปัญหาและอุปสรรคหนึ่งที่จะทำให้เกิดความยากลำบากในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างจากภาครัฐ รวมทั้งการสร้าง ความเข้าใจกับสังคมในวงกว้าง ซึ่งประเด็นนี้ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและนำไปปะปนกับการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจที่แสวงหากำไรตามแนวคิดของ CSR หรือกลายเป็นส่วนหนึ่งของการทำการตลาดเพื่อโฆษณาบริษัทของตนเอง ปัจจัยเหล่านี้อาจส่งผลให้ภาพลักษณ์ของกิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นในเชิงลบและทำให้กิจการเพื่อสังคมไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยที่ยังคงประสบปัญหาอย่างต่อเนื่อง การแตกความสามัคคีและปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากลึกจนทำให้คนในสังคมเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกทำให้การผลักดันกิจการเพื่อสังคมในทางการเมืองไม่สามารถดำเนินการได้อย่างชัดเจน รวมทั้งความไม่แน่นอนทางการเมือง ตลอดจนระบบเศรษฐกิจและนโยบายประชานิยมที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในสังคมไทย ก่อให้เกิดความเคยชินในการบริโภคและการรอรับความช่วยเหลือจากนโยบายภาครัฐ ซึ่งกลายเป็นปัญหาใหญ่สำหรับสังคมไทยที่ส่งผลต่อการผลักดันให้เกิดผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ปัญหาอุปสรรคที่มีอยู่ในสังคมอีกทั้งความสามารถในการประกอบกิจการของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมที่ขาดทักษะ เนื่องจากการเป็นผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ความสามารถพื้นฐานของสังคมไทย การขาดแหล่งทุน การเข้าถึงแหล่งทุน ตลอดจนเครือข่ายที่จะรวมตัวกันช่วยเหลือให้กิจการเพื่อสังคมสามารถประกอบประกอบกันไปได้ ประเด็นปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมจำนวนหนึ่งท้อถอย หรือไม่ต้องการขยายกิจการเพื่อสังคมของตนเองออกไป ส่งผลให้กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยมีอัตราการเติบโตที่ต่ำ ทั้งที่แนวคิดนี้สามารถช่วยเหลือประเทศไทยและปัญหาความมั่นคงภายในประเทศได้เป็นอย่างดี จุดด้อยและอุปสรรคของกิจการเพื่อสังคมเหล่านี้ทำให้การส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมต้องการการส่งเสริมและผลักดัน ผู้วิจัยจึงได้เสนอแผนกลยุทธ์และมาตรการเพื่อรองรับกับปัญหาและอุปสรรคดังนี้

#### แผนกลยุทธ์/มาตรการ

กลยุทธ์ที่ 4.1	การรองรับและการกำหนดมาตรการที่เอื้อต่อกิจการเพื่อสังคม
เป้าประสงค์	เพื่อส่งเสริมและผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมสามารถเกิดขึ้นและดำเนินการไปได้อย่างเป็นรูปธรรมภายใต้มาตรการและกฎหมายรองรับ
มาตรการ 4.1.1	การสนับสนุนองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านกิจการเพื่อสังคม ให้ทำการศึกษาวิจัยหรือสนับสนุนการวิจัยในการกำหนดนโยบายด้านกิจการเพื่อสังคม เพื่อให้กิจการเพื่อสังคมมีหน่วยงานที่รองรับอย่างเป็นทางการ

- มีขอบเขตการทำงานและสามารถเป็นหน่วยงานที่จะให้ข้อมูลต่อภาครัฐ และเป็นหน่วยงานกลางในการผลักดันกิจการเพื่อสังคมในทางกฎหมาย ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสังคมไทย
- มาตรการ 4.1.2 การตั้งทีมศึกษาข้อเด่นข้อจำกัดของกิจการเพื่อสังคมด้านกฎระเบียบและการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมยังคงเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย การจะออกกฎหมายหรือระเบียบเพื่อการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในประเทศจำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลถึงผลดีผลเสีย ข้อเด่นข้อด้อยของกฎระเบียบต่าง ๆ ที่จะมีการกำหนดขึ้นเป็นอย่างดี ในต่างประเทศนั้นการออกกฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมยังต้องมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประเทศไทยเองก็คงไม่แตกต่างกัน
- มาตรการ 4.1.3 การออกกฎหมายเพื่อรองรับประเภทของกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมอาจมีความหลากหลายในรูปแบบการดำเนินการกิจการเพื่อสังคม ดังนั้นการออกกฎหมายเพื่อรองรับความหลากหลายเหล่านี้จะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่เหมาะสมกับประเทศได้
- มาตรการ 4.1.4 การออกแนวทางหรือมาตรการสนับสนุนแหล่งทุนในการเริ่มต้นกิจการเพื่อสังคม การสนับสนุนด้านเงินทุนจะเป็นทั้งแรงสนับสนุนและแรงจูงใจให้มีผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมมากขึ้น และทำให้กิจการเพื่อสังคมสามารถแข่งขันกับธุรกิจที่แสวงหากำไรตามปกติได้ เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมที่เกิดขึ้นใหม่มักมีปัญหาในการดำเนินงานหรือขยายงานเนื่องจากขาดแหล่งทุนสนับสนุน การจัดตั้งกองทุน หรือการออกกฎหมายพิเศษเพื่อช่วยสนับสนุนแหล่งทุนให้กิจการเพื่อสังคมจึงมีความสำคัญ โดยการให้ทุนดังกล่าวนี้ไม่ใช่การให้เปล่า แต่มีมาตรการที่จะกระตุ้นเพื่อให้กิจการเพื่อสังคมเข้าสู่การแข่งขันทางการตลาดได้จริง
- กลยุทธ์ที่ 4.2 เป้าประสงค์ การกำหนดองค์กรตามกฎหมายที่ทำหน้าที่พัฒนากิจการเพื่อสังคม เพื่อกำหนดองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านกิจการเพื่อสังคมในระดับประเทศอย่างจริงจังและมีกฎหมายรองรับ

- มาตรการ 4.2.1 การพัฒนากฎหมายด้านกิจการเพื่อสังคม สำหรับกิจการเพื่อสังคมแล้ว การมีกฎหมายรองรับย่อมสามารถช่วยให้กิจการเพื่อสังคมสามารถเข้ามา มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมและส่งเสริมด้านความมั่นคงได้
- มาตรการ 4.2.2 การจัดตั้งองค์กรหลักสำหรับประสานงานด้านนโยบายกิจการเพื่อสังคม การมีหน่วยงานหลักเพื่อประสานงานด้านกิจการเพื่อสังคมมีความสำคัญ มาก เนื่องจากองค์กรเหล่านี้จะเป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสาน ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สังคม และตัวกิจการเพื่อสังคม
- มาตรการ 4.2.3 การสร้างศูนย์ประสานงานด้านกิจการเพื่อสังคมทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมจำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ช่วยเหลือ และร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ การตั้งศูนย์ประสานงานจะสามารถช่วยให้ กิจการเพื่อสังคมสามารถดำเนินการไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ในต่างประเทศยังคงมีกิจการเพื่อสังคม และหน่วยงานที่ทำหน้าที่ สนับสนุนกิจการเพื่อสังคมที่ประสงค์จะให้การสนับสนุนกิจการเพื่อ สังคมในประเทศไทยด้วย ทั้งนี้เนื่องจากทุกภาคส่วนที่เริ่มมีความเข้าใจ กิจการเพื่อสังคมจะเห็นพ้องกันว่า กิจการเพื่อสังคมนั้นสามารถเข้ามาช่วย แก้ปัญหาและเสริมสร้างความมั่นคงได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศทั่วโลกมี ความต้องการ
- มาตรการ 4.2.4 การแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วนเข้ามาดำเนินการบริหาร องค์กรที่จัดตั้งขึ้น เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การตั้งคณะกรรมการร่วมที่มีความ หลากหลายจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปได้ดีและได้รับความร่วมมือ จากสังคมโดยรวม ตลอดจนการป้องกันปัญหาอุปสรรคที่มีอยู่ในสังคมได้ เป็นอย่างดี
- กลยุทธ์ที่ 4.3  
เป้าประสงค์ การสร้างระบบประเมินและรับรองมาตรฐานกิจการเพื่อสังคม เพื่อกำหนดรูปแบบแนวทางที่จะรับรองผู้ประกอบการและกิจการเพื่อ สังคมอย่างเป็นระบบ
- มาตรการ 4.3.1 การพัฒนามาตรฐานด้านการประกอบกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากกิจการ เพื่อสังคมมีความหลากหลายทั้งในด้านแนวคิดและรูปแบบ การสร้าง

- มาตรฐานจะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมได้รับการส่งเสริมไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่เกิดการนำแนวคิดไปใช้ในทางที่แสวงหาประโยชน์
- มาตรการ 4.3.2 การส่งเสริมการดำเนินงานตามมาตรฐานกิจการเพื่อสังคม นอกจากการสร้างมาตรฐานกิจการเพื่อสังคมแล้ว การกำหนดมาตรการส่งเสริมให้มีการดำเนินการตามมาตรฐานก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่าการสร้างมาตรฐาน เนื่องจากหากต้องการให้กิจการเพื่อสังคมสามารถดำเนินการไปได้เป็นอย่างดีและเหมาะสมก็ควรที่จะมีการกำหนดการดูแลกิจการเพื่อสังคมให้เป็นไปในแนวทางที่ได้วางไว้ เพื่อให้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมมีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อการเสริมสร้างความมั่นคง
- มาตรการ 4.3.3 การพัฒนาองค์กรอิสระเพื่อกำกับดูแลการประกอบกิจการเพื่อสังคม การจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อดูแลกิจการเพื่อสังคม โดยมีกฎหมายรองรับจะช่วยให้มีผู้กำกับดูแลที่ปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองและช่วยให้กิจการเพื่อสังคมมีประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างแท้จริง

#### ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors: KSF)

จากการวิเคราะห์การผลักดันและกลไกการสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อสังคมพบว่าสามารถกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมได้ 4 ด้านคือ

1. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้มีส่วนได้เสียในแต่ละขั้นตอน
2. การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบอย่างจริงจัง
3. คณะกรรมการดำเนินงานต้องมาจากทุกภาคส่วนและไม่ผูกขาด
4. กฎระเบียบต้องได้มาตรฐานและเชื่อถือได้ในระดับสากล

## บทที่ 5

### สรุปและข้อเสนอแนะ

#### สรุป

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมจากแนวคิด ทฤษฎี และการดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม และ เพื่อเสนอแนะแนวทางและรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ สารสนเทศและแหล่งข้อมูลที่ใช้เป็นหลักในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม ครอบคลุมถึงเอกสารทางวิชาการ แนวทางการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีจากต่างประเทศจำนวน 4 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร (United Kingdom) สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ (People's Republic of Bangladesh) เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China) และ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) (Republic of China (Taiwan)) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม ครอบคลุมถึงเอกสารทางวิชาการ แนวทางการดำเนินงาน รูปแบบการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จจากองค์กรในประเทศไทยที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีไม่น้อยกว่า 5 องค์กร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคม จากทั้งในและต่างประเทศไม่น้อยกว่า 5 ราย ในประเด็นคำจำกัดความของกิจการเพื่อสังคม แนวทางการดำเนินงาน ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งข้อมูลจากการประชุมหารือในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร วิจัยกรณีศึกษา ด้วยกระบวนการศึกษาเอกสาร การศึกษาฐาน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีประสบการณ์จากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อใช้เสนอรูปแบบและแนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับบริบทต่างๆ ในสังคมไทย จากนั้นจึงมีการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อสรุปและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการผลักดันกิจการเพื่อสังคมที่จะเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติต่อไป ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การให้ความหมายเรื่องความมั่นคงของประเทศนั้น ไม่ได้มีคำจำกัดความอยู่แค่เพียงความมั่นคงทางด้านทหาร แต่หมายรวมถึงทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง



เมื่อความหมายของความมั่นคงครอบคลุมไปยังทุกเรื่องจึงพบว่า ความแตกต่างเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมกันในด้านโอกาสและปัญหาทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงเนื่องจากความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันนี้ทำให้คนส่วนหนึ่งลุกขึ้นมาต่อต้าน รวมทั้งไม่ให้ความสำคัญกับกฎหมาย เนื่องจากคิดว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคมนี้จึงเป็นปัญหาสำคัญที่จะทำให้ประเทศชาติขาดความมั่นคง เนื่องจากประชาชนในชาติเกิดความคับข้องใจ และมักก่อปัญหาจากความรู้สึกที่ไม่เท่าเทียมกัน เมื่อศึกษาแนวคิดของกิจการเพื่อสังคมจะพบว่า แนวทางการดำเนินงานแบบกิจการเพื่อสังคมสามารถใช้แก้ปัญหาในด้านต่างๆ ได้อย่างยั่งยืนกว่าแนวทางอื่น เนื่องจากกิจการเพื่อสังคมมีความคล่องตัวในรูปแบบธุรกิจและมีความเสียสละทำเพื่อส่วนรวมมาเป็นฐานประกอบ จึงทำให้กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวทางที่สามารถใช้ลดทอนความเหลื่อมล้ำได้ และส่งผลถึงความมั่นคงที่จะเกิดเพิ่มมากขึ้นได้

2. กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาของสังคมและปัญหาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภค ส่งผลให้ภาคธุรกิจมุ่งเน้นการแสวงหากำไรจนละเลยผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กับความไม่คล่องตัวของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการดูแลและสร้างความสุขมั่นคงให้กับประชาชน เมื่อหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้หน่วยงานภาคเอกชนส่วนหนึ่งหันมาให้ความสนใจกับการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือสังคม แต่การช่วยเหลือในรูปแบบที่ใช้เงินบริจาคหรือทุนทรัพย์ส่วนตัวนั้นไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างยั่งยืน จึงเกิดแนวคิดกิจการเพื่อสังคมขึ้นเพื่อสนองความต้องการในฐานะภาคส่วนที่สามที่สามารถแสวงหารายได้และกำไรจากการประกอบธุรกิจได้แต่นำรายได้หรือกำไรเหล่านั้นมาช่วยเหลือสังคม รวมทั้งการทำธุรกิจหรือกิจการนั้นจะไม่สร้างผลกระทบในด้านอื่น โดยความหมายของกิจการเพื่อสังคมที่มีการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายนั้น สามารถสรุปได้ว่าเป็นกิจการทั่วไปที่ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์เฉพาะในการช่วยเหลือสังคมในด้านใดด้านหนึ่งแต่มีรูปแบบการดำเนินการ การบริหารจัดการ และการแสวงหารายได้ตามแบบธุรกิจ

3. ผลจากการศึกษากิจการเพื่อสังคมในบริบทของต่างประเทศ พบว่า กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเกิดจากการส่งเสริมผลักดันจากหน่วยงานของรัฐ และรัฐได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ด้วยการตั้งหน่วยงานทั้งที่เป็นอิสระจากรัฐและเป็นหน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลและส่งเสริมผลักดัน กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรได้รับการส่งเสริมและมีการขยายตัวอย่างมากในปัจจุบัน ส่วนกิจการเพื่อสังคมในบังคลาเทศ พบว่า เป็นกิจการที่เกิดจากความมุ่งมั่นของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความพร้อมแต่ประสงค์จะช่วยเหลือบุคคลอื่นให้ได้มีโอกาสในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น จึงได้พยายามคิดค้นนวัตกรรมทางสังคมที่จะสามารถเข้ามาช่วยแก้ปัญหาทางสังคมได้ จากตัวอย่าง

การดำเนินการในบังคลาเทศพบว่า ในช่วงเริ่มต้น กิจกรรมเพื่อสังคมส่วนใหญ่จะยังพึ่งพารายได้จาก การบริจาคบ้างแต่ส่วนใหญ่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้หัน้อยลงและแสวงหารายได้เพื่อเลี้ยงตัวเองมากขึ้น ส่วนกิจกรรมเพื่อสังคมในฮ่องกงพบว่า มีกิจกรรมเพื่อสังคมเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยการสนับสนุนของ หน่วยงานภาคเอกชน ในการส่งเสริมผลักดันให้กิจกรรมเพื่อสังคมเข้ามามีส่วนในการแก้ปัญหา และ กิจกรรมเพื่อสังคมในไต้หวัน พบว่า มูลนิธิถือเป็นกิจกรรมเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จสูงใน ไต้หวันและทั่วโลก โดยเกิดจากการใช้ความศรัทธามุ่งมั่นและแนวทางทางพุทธศาสนา บวกกับ นวัตกรรมสามารถนำมาใช้ในการแสวงหารายได้และวิธีการที่จะช่วยเหลือสังคมไปควบคู่กัน

4. ผลจากการศึกษากิจกรรมเพื่อสังคมในบริบทของประเทศไทย พบว่ากิจกรรมเพื่อสังคม ในประเทศไทยนั้นมิมามาก่อนที่จะมีการรับแนวคิดกิจกรรมเพื่อสังคมในต่างประเทศ โดยกิจกรรมเพื่อ สังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากบุคคลหรือคณะบุคคลที่มองเห็นปัญหาและต้องการเข้ามามี ส่วนในการแก้ไข แต่หากจะหวังพึ่งพาเงินบริจาคแต่เพียงอย่างเดียว นั้น จะทำให้การดำเนินการไม่ สามารถเกิดความยั่งยืนได้ จึงมีความจำเป็นต้องแสวงหารายได้และนำรายได้หรือผลตอบแทน ส่วนหนึ่งกลับไปเพื่อแก้ปัญหาทางสังคม

5. ผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมเพื่อสังคมพบว่า นักวิชาการได้แบ่งรูปแบบกิจกรรม เพื่อสังคมไว้หลากหลาย ทั้งที่แบ่งตามจุดกำเนิดคือเกิดจากภาครัฐหรือเอกชน แบ่งตามลักษณะของ กิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อปัญหา หรือแบ่งตามลักษณะของการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา หรือแบ่ง ตามลักษณะของการสร้างผลกระทบต่อสังคมตามรูปแบบธุรกิจ แต่เมื่อศึกษาเชิงลึกลงไปพบว่า การ แบ่งแยกประเภทของกิจกรรมเพื่อสังคมนั้นมีความจำเป็นก็ต่อเมื่อมีปัจจัยอื่นเข้ามา เช่น จำเป็นต้อง แบ่งประเภทเพื่อใช้ในการตรากฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว กิจกรรมเพื่อสังคมยึดถือที่วัตถุประสงค์ ของการดำเนินงาน ว่าเป็นการดำเนินงานเพื่อสังคมมากน้อยเพียงใด

6. ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า รูปแบบกิจกรรมเพื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับ บริบทของสังคมไทยนั้น กิจกรรมเพื่อสังคมนั้นจะต้องสะท้อนภาพของการแก้ปัญหาสังคมที่ชัดเจน โดยปัจจัยที่จะกำหนดให้กิจกรรมเพื่อสังคมในระดับประเทศประสบความสำเร็จคือการดำเนินการ สอดรับกันทั้งจากหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องสนับสนุนส่งเสริมทั้งด้านแหล่งทุน องค์ความรู้ และ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ส่วนในระดับปฏิบัตินั้น กิจกรรมเพื่อสังคมที่เหมาะสมจะต้องมีความ ชัดเจนและเกิดจากความรู้อย่างเข้าใจที่แท้จริงของผู้ที่จะประกอบกิจกรรมเพื่อสังคมต่อสภาพและ ปัญหาในเรื่องนั้น ๆ

7. ผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของกิจกรรมเพื่อสังคมพบว่า จุดแข็งที่สำคัญคือ ความเชื่อมั่นต่อแนวทางกิจกรรมเพื่อสังคมและเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่ดีที่สามารถช่วยแก้ไข ปัญหาความมั่นคงของประเทศได้ รวมทั้งปัจจุบันได้เกิดมีวิกฤตการณ์ที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำ

ส่งผลให้กิจการเพื่อสังคมมีความโดดเด่นในการที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาสังคม ส่วนจุดอ่อนนั้นพบว่า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการรวมทั้งแหล่งทุนในการริเริ่มทำกิจการยังคงเป็นข้อจำกัดในการทำ กิจการเพื่อสังคมของประชาชนชาวไทย ส่วนโอกาสนั้นพบว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน ปัจจุบันมีอยู่มาก จึงเป็นช่องทางที่จะให้ผู้ประกอบการรุ่นใหม่สามารถนำมาเป็นประเด็นที่จะคิดค้น พัฒนากิจการเพื่อสังคมได้ ส่วนภาวะคุกคามนั้นพบว่า แนวคิดนี้ในทางกฎหมายยังคงไม่สมบูรณ์ ต่อเนื่องทำให้แนวทางการพัฒนายังไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่ามีผู้นำแนวคิดนี้ไปใช้ในทางการ สร้างความรับผิดชอบต่อสังคมหรือการตลาด ประกอบกับภาวะสังคมไทยเป็นคนลึ้มง่าย ดังนั้นการ ส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคมจึงสมควรเร่งดำเนินการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

## ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ส่งผลให้เกิดรูปแบบและแนวทางการพัฒนากิจการเพื่อสังคม ตลอดจนสามารถพัฒนาขึ้นเป็นแนวคิดการจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนากิจการเพื่อสังคมให้เกิดผล อย่างเต็มที่ ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทำให้ได้ประเด็นในการเสนอแนะดังนี้

### 1. ข้อเสนอแนะสำหรับการส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม

1.1 รูปแบบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยนั้นสมควรมี รูปแบบผสมผสาน โดยผสมผสานแนวทางที่มีระบบมีขั้นตอนการดำเนินงานจากสหราชอาณาจักรที่มี การกำหนดกฎหมาย และมีการจัดตั้งหน่วยงานรองรับ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยเฉพาะ การแสวงหาแหล่งทุนที่จะเข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม โดยทุนดังกล่าวจะต้องเป็น ทุนกู้ยืมเพื่อให้กิจการเพื่อสังคมสามารถเติบโตได้ตามสภาพจริง นอกจากนี้ยังต้องสนับสนุนให้มี หน่วยงาน องค์กรภาคเอกชน ตลอดจนสถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและ ผลักดันกิจการเพื่อสังคม โดยเข้ามาเป็นตัวกลางในการสร้างเครือข่าย สนับสนุนองค์ความรู้ และ คอยให้คำปรึกษา รวมทั้งการผลิตองค์ความรู้เกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม สำหรับระดับปฏิบัตินั้นเห็น ว่าแนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมที่เกิดจากบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจทั้งสภาพปัญหาและ บริบท มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนากิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย การส่งเสริมให้คนใน พื้นที่เป็นผู้สร้างสรรค์กิจการเพื่อสังคมขึ้นมาแก้ปัญหาของตนเองจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสม นอกจากนี้การสร้างแรงบันดาลใจในการชักจูงให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบ กิจการเพื่อสังคมก็มีความสำคัญ เนื่องจากสภาพปัญหาในสังคมไทยยังมีอีกมากและต้องการ ความคิดและบุคคลอีกจำนวนมากที่จะเข้าร่วมประกอบกิจการเพื่อสังคม

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมที่มีอยู่ควรเร่งมือในการสร้างเครือข่าย และองค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากอยู่ในช่วงที่กระแสสังคมกำลังให้การตอบรับและ ประกอบกับปัญหาทางด้านการเมืองของประเทศที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้แนวคิดกิจการเพื่อ สังคมเป็นที่ยอมรับทั้งในกลุ่มคนที่รู้และเข้าใจกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งในต่างประเทศดังนั้นการเร่ง ส่งเสริมผลักดันและเร่งสร้างเครือข่ายกิจการเพื่อสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

1.3 ควรริเริ่มทบทวนความเหลื่อมล้ำและการด้อยโอกาสของกลุ่มคนในสังคมไทย ทั้งนี้จากการศึกษาในครั้งนี้ยังพบว่า กิจการเพื่อสังคมส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นไปที่คนยากจน แต่ใน ความเป็นจริงกลุ่มคนด้อยโอกาสมีความสำคัญมากกว่า เนื่องจากความด้อยโอกาสก่อให้เกิดความ เหลื่อมล้ำ ความยากจนในบางครั้งไม่ได้เกิดจากการด้อยโอกาสแต่เกิดจากตนเองหรือการแก้ปัญหา ไม่ถูกต้อง แต่คนที่ด้อยโอกาสกลับพบว่ามีผลต่อความเหลื่อมล้ำมากและจำเป็นที่จะต้องนำแนวคิด กิจการเพื่อสังคมเข้าไปแก้ไข กลุ่มคนด้อยโอกาสนั้นยังพบว่าสามารถแบ่งได้มากมาย ซึ่งแต่ละกลุ่ม ก็น่าที่จะมีแนวทางการใช้กิจการเพื่อสังคมในการเข้าแก้ปัญหาได้แตกต่างกัน เช่น กลุ่มคนที่ เจ็บป่วยด้วยโรคที่สังคมรังเกียจ กิจการเพื่อสังคมอย่างของคุณมีชัยกลับสามารถสร้างโอกาสและ ความเท่าเทียมให้กับคนกลุ่มนี้ได้ จึงเป็นที่ประจักษ์ว่ากิจการเพื่อสังคมสามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้น จึงควรริเริ่มสำรวจ จำแนกแยกแยะ กลุ่มคนด้อยโอกาสและแสวงหาแนวทางในการสนับสนุน กิจการเพื่อสังคมให้กับคนกลุ่มนี้

1.4 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมสมควรแสวงหาแนวทางในการสร้าง แรงบันดาลใจในการช่วยเหลือสังคมให้กับคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ควรเร่งผลิตสื่อที่ เหมาะสมในการปลูกฝังและสร้างแรงบันดาลใจในการที่จะให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้สามารถ เติบโตและมีแนวคิดที่จะพัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม โดยสื่อที่ผลิตขึ้นควรมี ความเหมาะสมกับเพศ วัย สถานที่ และวัตถุประสงค์

1.5 ควรมีการส่งเสริมให้สร้างภาพยนตร์ หรือละครที่สะท้อนถึงแนวทางของกิจการ เพื่อสังคมเพื่อเป็นแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าประโยชน์ของกิจการเพื่อสังคมทั้งในด้านการ ช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากคนส่วน ใหญ่มักคิดว่าเมื่อประกอบกิจการเพื่อสังคมจะไม่สามารถร่ำรวยหรือได้ผลตอบแทนที่สูงเหมือน การทำธุรกิจ แต่ในความเป็นจริงผู้ประกอบการเพื่อสังคมสามารถจัดสรรปันส่วนให้เหมาะสมได้ ดังนั้นการส่งเสริมเรื่องกิจการเพื่อสังคมผ่านสื่อต่างๆ จึงเป็นวิธีที่ดีและเหมาะสมที่จะสร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ รวมทั้งเป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคม ด้วย

1.6 ควรเร่งสร้างและเผยแพร่ต้นแบบกิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จให้เป็นที่ประจักษ์ โดยสมควรมีโครงการและแนวทางในการรวบรวมและนำเสนอคุณูปการของผู้ที่ประกอบกิจการเพื่อสังคมจนประสบความสำเร็จ

1.7 ควรมีกฎเกณฑ์และมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้มีขีดความสามารถมากขึ้นในทุกด้าน และควรสร้างแนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจนต่อกิจการเพื่อสังคม

1.8 ควรมีการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านกิจการเพื่อสังคมที่มีความหลากหลาย และสามารถเข้าถึงได้ง่าย รวมทั้งควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำไปแสดงหรือให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ เข้าถึงแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ได้ง่ายขึ้น เช่น มีการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ การสร้างแหล่งเรียนรู้เสมือน เป็นต้น

1.9 ควรจัดให้มีหน่วยงานในการนิเทศและติดตามผลการพัฒนาผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยอาจมีทีมงานด้านกรนิเทศที่จะคอยติดตามและเข้าไปช่วยเหลือผู้ประกอบการเพื่อสังคมหน้าใหม่ รวมทั้งช่วยสอดส่องดูแลผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

1.10 ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งทุนที่เป็นระบบสำหรับสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม โดยเฉพาะรูปแบบขั้นบันไดที่กิจการเพื่อสังคมจะได้รับทุนสนับสนุนเพิ่มขึ้นทีละขั้น หากผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องไม่ให้เป็นภาระให้เปล่า แต่ต้องหาทางช่วยเหลือให้สามารถแข่งขันได้

1.11 ควรเร่งสร้างเครือข่ายของกิจการเพื่อสังคม และสนับสนุนให้มีทั้งเครือข่ายขนาดเล็กในระดับชุมชนและเครือข่ายขนาดใหญ่ และให้เครือข่ายเหล่านั้นสามารถเชื่อมโยงช่วยเหลือตลอดจนให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันในการดำเนินงานได้

1.12 ควรเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้เกิดขึ้นในทุกระดับทุกสาขาวิชาชีพ โดยสมควรส่งเสริมผลิตภัณฑ์และปลูกฝังตั้งแต่เด็ก เพื่อให้เกิดการซึมซับและเติบโตเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่มีคุณภาพได้

1.13 สมควรมีการสอดแทรกเนื้อหาและแนวคิดกิจการเพื่อสังคมลงในหลักสูตรสำหรับนักเรียนนักศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้แนวความคิดนี้ค่อยๆ ถ่ายโอนไปยังประชาชน

1.14 จัดหาแหล่งทุนเริ่มต้นขนาดใหญ่ในระดับประเทศ เพื่อผลักดันให้เกิดกิจการเพื่อสังคม โดยพิจารณาแหล่งเงินที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ที่มีค้างอยู่ในระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินกองสลากที่ผู้ถูกรางวัลไม่ได้มารับรางวัลสมควรนำเงินเหล่านั้นมาลงทุนในกิจการเพื่อสังคม และให้กิจการเพื่อสังคมได้กู้ยืม โดยคิดดอกเบี้ยต่ำ

1.15 สมควรส่งเสริมผลักดันให้มีการจัดการมอบรางวัลเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แนวทางของกิจการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ

1.16 สมควรส่งเสริมผลักดันให้นำกระบวนการสมัชชามาใช้ในการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม เนื่องจากการจัดสมัชชาเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นให้กิจการเพื่อสังคมเกิดความน่าสนใจ โดยเฉพาะการจัดประชุมสมัชชาใหญ่จะสามารถเป็นพลังผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมมีความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งยังสามารถใช้กระบวนการสมัชชาทำให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ และสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคมได้ด้วย

1.17 สมควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาทบทวนแนวทางต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรวบรวมแนวปฏิบัติที่เด่นและที่ด้อย พร้อมทั้งแสวงหาแนวทางในการปฏิบัติใหม่ๆ ตลอดจนการปรับปรุงกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อกระตุ้นกิจการเพื่อสังคมในประเทศให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น

## 2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงแนวคิดทฤษฎีที่นำไปสู่นโยบายในการส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม แต่จากการศึกษาพบว่า การวิจัยค้นคว้าและรวบรวมแนวทางในการประกอบกิจการเพื่อสังคมในสังคมไทยยังขาดอยู่มาก ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการทำวิจัยในด้านนี้มากขึ้นเพื่อที่จะได้นำองค์ความรู้ที่ได้มาเป็นแบบอย่างให้กับผู้ประกอบการเพื่อสังคมต่อไป

2.2 จากการศึกษาพบว่า การวิจัยในรูปแบบกรณีศึกษาเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากการประกอบกิจการเพื่อสังคมในสภาพจริงของประเทศไทยมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเพียงแค่การนำเสนอลักษณะของกิจการเพื่อสังคมในเชิงสารคดีเท่านั้น ดังนั้นจึงสมควรส่งเสริมให้มีการทำการวิจัยเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากกิจการเพื่อสังคมเหล่านั้นในเชิงวิชาการต่อไป

2.3 จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ในต่างประเทศมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการประเมินผลกระทบทางสังคมของกิจการเพื่อสังคม แต่แนวทางการพัฒนาและวิธีการประเมินผลประเภทนี้มีอยู่น้อยและไม่ปรากฏชัดเจนในบริบทของไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการประเมินผลกระทบให้มากขึ้น

## บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

โกศล ดิสิลธรรม. องค์กรทำดีเพื่อสังคม. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์, 2554.

คณะผู้จัดทำรวมกิจการเพื่อสังคมในไทย. SE Catalog รวมกิจการเพื่อสังคมในไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ชิล ชิล แคปิตอล จำกัด, 2555.

คณะวิจัย โครงการ SE 50 สถาบันเซ็นจีฟิวชัน. กิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, 2553.

โจเซฟ อี สติกลิตส์. ราคาของความเหลื่อมล้ำ. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ openworlds, 2556.

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, บรรณาธิการ. บันทึกกลับ NGOs: กำเนิดและพัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ. เชียงใหม่ : คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ, 2543.

เดวิด บอร์นสไตน์. ผู้ประกอบการสังคม: พลังความคิดใหม่เพื่อการเปลี่ยนแปลง. แปลโดย เจริญเกียรติ ชนสุขถาวร และวิไล ตระกูลสิน. กรุงเทพฯ : บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด, 2556.

พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช. การตลาดเพื่อสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขปรับปรุง). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

มีชัย วีระไวทยะ และ เฮเช่น, โจนาธาน. องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์กับกลยุทธ์เชิงธุรกิจ. กรุงเทพฯ : สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ร่วมกับ โครงการโรคเอดส์แห่งสหประชาชาติ. 2544.

สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุชาสินี. ความรับผิดชอบต่อสังคม. กรุงเทพฯ : บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด, 2556.

วารสารและหนังสือพิมพ์

วารสาร สามโกเศศ. “Social Enterprise คือ นวัตกรรมแห่งการให้”, มติชนรายวัน, 25 มิถุนายน 2552. หน้า 6.

รัตติกาล พูลสวัสดิ์ (บรรณาธิการ). “BRAC Extend a Hand to Around the World”, นิตยสารกิจการเพื่อสังคม. 1 (4) , มกราคม-มีนาคม. หน้า 42-43.

### สัมภาษณ์

James Wu, อาสาสมัคร มูลนิธิอู๋ ประเทศไต้หวัน. สัมภาษณ์. 27 พฤศจิกายน 2556.

Simon Denny, Professor Dr., ผู้อำนวยการ Enterprise, Development and Social Impact มหาวิทยาลัย Northampton ประเทศอังกฤษ. สัมภาษณ์. 27 พฤศจิกายน 2556.

Snigdha Ali, หัวหน้าฝ่าย Communications and Advocacy for Social Change, BRAC ประเทศไทย. สัมภาษณ์. 27 พฤศจิกายน 2556.

ดิศพนัดดา ดิศกุล, หม่อมหลวง. รองประธานเจ้าหน้าที่บริหารฝ่ายการพัฒนา โครงการพัฒนา ดอยตุง. สัมภาษณ์. 31 มีนาคม 2557.

มีชัย วีระไวทยะ, ผู้ก่อตั้งและนายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน. สัมภาษณ์. 29 มกราคม 2557.

### เอกสารไม่ตีพิมพ์

ไนส์คอร์ด เอ.เอส.อี. “รายงานสรุปโครงการศึกษาดูงาน โครงสร้างของการพัฒนาภาคส่วนที่สาม (Third Sector) ในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 25-29 มิถุนายน 2555 จัดโดย บริติช เคาน์ซิลและกิจการเพื่อสังคมไนส์คอร์ด”. 2555.

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. “คู่มือ ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาตามหลักสูตร ของวิทยาลัย ป้องกันราชอาณาจักร” เอกสารประกอบหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) และ หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน (ปรอ.) ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2552-2553 เอกสาร วปอ. หมายเลข 008 คู่มือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ. 2552.

สำนักงานสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. “แผนแม่บทสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมพ.ศ. 2553-2557”. 13 กันยายน 2553.



## ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

สถาบันอนาคตไทยศึกษา. “8 ข้อเท็จจริง ความเหลื่อมล้ำในไทย” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

[http://www.thailandfuturefoundation.org/upload/reports/8%20ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย\\_full\\_report.pdf](http://www.thailandfuturefoundation.org/upload/reports/8%20ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย_full_report.pdf), 2557.

สถิติน อักษรนันท์กุล. “ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<http://www.goodreads.com/ebooks/download/20655687>, 2554.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2554” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

[http://social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/8456\\_164.pdf](http://social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/8456_164.pdf), 2556.

สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. “กิจการเพื่อสังคม คืออะไร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้

จาก : <http://www.tseo.or.th/faq/1152>, 2556.

## ภาษาต่างประเทศ

### Books

Bornstein, David. How to Change the World: Social Entrepreneurs and The Power of New Ideas. New York: Oxford University Press, 2004.

Denny, S. & Seddon, F. Eds. Social Enterprise: Accountability and Evaluation Around the World. London : Routledge, 2014.

Leadbeater, C. The Rise of the Social Entrepreneur. London :Demos. 1997.

Mair, J., Robinson, J. & Hockerts, K. Eds. Social Entrepreneurship. New York :Palgrave Macmillan, 2006.

Pearce, J. Social Enterprise in Anytown. London :Calouste Gulbenkian Foundation, 2003.

Prahalad, C.K. & Hammond, Allen. Eds. Harvard Business Review on Corporate Responsibility. MA. : Harvard Business School Publishing Corporation, 2003.

Ridley-Duff, R. & Bull, M. Understanding Social Enterprise. London : SAGE Publications Ltd., 2011.

Rogers, Everett M. & Burdige, Rabel J. Social change in rural societies. London :Appleton-Century-Crofts, 1972.

- Thake, S. & Zadek, S. Practical People, Noble Causes. How to Support Community Based Social Entrepreneurs. New Economic Fundation, 1997
- Vago Steven. Social Change, (5<sup>th</sup> Edition). New Jersey : Pearson Prentice Hall, 2004.
- Weinreich, N.K. Hands-on Social Marketing. Thousand Oaks :Sage Publications, 1999.

### Journals and Newspapers

- Dees, J.G. "Enterprising Nonprofits." Harvard Business Review, Vol. 76 (1), pp. 55-66.
- Dees, j.G., Anderson, B.B., & Wei-Skillern, j., 2004. "Scaling social impact" Stanford Social Innovation Review Vol. 1, pp. 24-32.
- Haugh, H., & Tracey. P. "The Role of Social Enterprise in Regional Development" Paper presented at The Social Enterprise and Regional Development Conference, Cambridge-MIT Institute, University of Cambridge. 2004.
- Kaynak, E. & Hundanah, B. I. "Operationalising the Relationship between Marketing and Development: Some Insights from Less-Developed Countries" European Journal of Marketing, Vol. 21 (1), pp. 48-65.
- Kotler, P. & Zaltman, G. "Social Marketing: An Approach to Planned Social Change" Journal of Marketing, Vol. 35 (July), pp. 3-12.
- Kotler, P. "A Generic Concept of Marketing" Journal of Marketing, Vol. 36 (April), pp. 46-54.
- Mentzer, J.T. & Samli, A.C. "A Model for Marketing in Economic Development" Columbia Journal of World Business, Vol. 16, pp. 91-100.
- Mort, G., Weerawardena, J., & Carnegie, K. "Social Entrepreneurship: Towards Conceptualization" International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, Vol. 8 (Winter, 2003), pp.79-88.
- Mort, G., Weerawardena, J., & Carnegie, K. "Social Entrepreneurship: Towards Conceptualization and Measurement." American Marketing Association Conference Proceedings 13, pp. 5-10.
- Pam Seanor, Mike Bull, Sue Baines, & Rory Ridley-Duff, (2013) "Narratives of transition from social to enterprise: you can't get there from here!", International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, Vol. 19 (3), pp.324 – 343.

- Rory Ridley-Duff & Cliff, Southcombe, "The Social Enterprise Mark: a critical review of its conceptual dimensions", *Social Enterprise Journal*, Vol. 8 (3), pp.178 – 200.
- Shaw, Eleanor. "Marketing in the social enterprise context: is it entrepreneurial?" *Qualitative Market Research: An International Journal*, Vol. 7 (3), pp.194 - 205.
- Sodhi, ManMohan S. & Tang, Christopher S. "Social enterprises as supply-chain enablers for the poor" *Socio-Economic Planning Sciences*, Vol. 45 (Winter-2011) pp.146-153.
- Westley, B.H. "Community and Social Change" *American Behavioral Scientist*, Vol. 14 (5), pp. 719-741.
- Wiebe, Gerhard .D. "Merchandising Commodities and Citizenship on Television" *Public Opinion Quarterly*, Vol. 15 (Winter, 1951-1952), pp. 679-691.

#### Electronic Database

- Alter Kim. "Social Enterprise Typology". (Online). Available : [https://www.globalcube.net/clients/philippson/content/medias/download/SE\\_typology.pdf](https://www.globalcube.net/clients/philippson/content/medias/download/SE_typology.pdf), 2007.
- Austin, James., Stevenson, Howard., Wei-Skillern, Jane. "Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both?". (Online). Available : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x/full>, 2006.
- Cajaiba-Santana, Giovany., "Social innovation: Moving the field forward. A conceptual framework" (Online). Available : <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162513001236>, 2014.
- Certo, S. Trevis., Miller, Toyah. "Social entrepreneurship: Key issues and concepts". (Online). Available : [http://www.academia.edu/5102265/Social\\_entrepreneurship\\_Key\\_issues\\_and\\_concepts](http://www.academia.edu/5102265/Social_entrepreneurship_Key_issues_and_concepts), 2008.
- Chell, Elizabeth . "Social Enterprise and Entrepreneurship: Towards a Convergent Theory of the Entrepreneurial Process". (Online). Available : [http://www.uk.sagepub.com/ridleyduff/Student%20resources/Online%20journal%20readings/Chapter%2010/Article%20%20Chell,%20E.%20\(2007\)%20Social%20Enterprise%20and%20Entrepreneurship.pdf](http://www.uk.sagepub.com/ridleyduff/Student%20resources/Online%20journal%20readings/Chapter%2010/Article%20%20Chell,%20E.%20(2007)%20Social%20Enterprise%20and%20Entrepreneurship.pdf), 2007.

- Cheng, Paul & Ludlow, Joe. "The Three Models of Social Enterprises" (Online). Available :<http://evpa.eu.com/wp-content/uploads/2010/11/CAF-Ventursome-3-Models-Of-Social-Enterprise-Part-1.pdf>, 2008.
- Choi, Nia & Majumdar, Satyajit. "Social entrepreneurship as an essentially contested concept: Opening a new avenue for systematic future research" (Online). Available :<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883902613000487>, 2013.
- Christie, Michael J. "Social entrepreneurship: New research findings". (Online). Available : <http://people.few.eur.nl/thurik/Research/Articles/What%20do%20we%20know%20about%20SE%20Hoogendoornetal.pdf>, 2006.
- Dart, Raymond. "The Legitimacy of Social Enterprise". (Online). Available : [http://c.ymcdn.com/sites/www.istr.org/resource/resmgr/abstracts\\_-\\_barcelona2/grant.suzanne.pdf](http://c.ymcdn.com/sites/www.istr.org/resource/resmgr/abstracts_-_barcelona2/grant.suzanne.pdf), 2004.
- Dees, Gregory J. "The Meaning of Social Entrepreneurship". (Online). Available : [www.caseatduke.org/documents/dees\\_sedef.pdf](http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf), 1998.
- Dees, Gregory J. "The Meaning of Social Entrepreneurship". (Online). Available : [http://www.caseatduke.org/documents/dees\\_sedef.pdf](http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf), 2001.
- Gardner, R.J. "The Brunn-Minkoski Inequality." (Online). Available :<http://www.math.tau.ac.il/~shiri/teaching/gard.pdf>, 2001.
- Germak J Andrew. and Singh K Karun . "Social Entrepreneurship: Changing the Way Social Workers Do Business". (Online). Available : <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03643100903432974#.U3sRKcY5MdU>, 2010.
- Glenane-Antoniadis, Alicia., Whitwell, Gregory., Bell, Simon J. and Menguc, Bulent. "Extending the vision of social marketing through social capital theory: Marketing in the context of intricate exchange and market failure". (Online). Available : <http://mtq.sagepub.com/content/3/3/323.full.pdf+html>, 2003.
- Kerlin, Janelle A. "Social Enterprise in the United State and Europe: Understanding and Learning from the Differences". (Online). Available : [http://www.inovum.si/social/public/files/social\\_enterprise\\_in\\_the\\_united\\_states\\_and\\_europe.pdf](http://www.inovum.si/social/public/files/social_enterprise_in_the_united_states_and_europe.pdf), 2006.

- Kotler, Philip., Zaltman, Gerald., "Social Marketing: An Approach to Planned Social Change". (Online). Available : <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1249783?uid=3739136&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21104189850163>, 1971.
- Mair, Johanna., Marti, Ignasi. "Social entrepreneurship research: A source explanation, prediction, and delight". (Online). Available : <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1090951605000544>, 2006.
- Martin, Roger L, Osberg Sally. "Social Entrepreneurship: The Case for Definition". (Online). Available : [http://www.caseatduke.org/documents/dees\\_sedef.pdf](http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf), 2007.
- Neck, Heidi., Brush, Candida., & Allen, Elaine. "The landscape of social entrepreneurship" (Online). Available : <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0007681308001328>, 2009.
- Peredo, Ana Maria. & McLean, Murdith. "Social Entrepreneurship: A Critical Review of the Concept" (Online). Available : [http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1197663](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1197663), 2005.
- Russell, Lynne., Scott, Duncan. Social Enterprise in Practice: Developmental Stories from the Voluntary and Community Sectors. (Online). Available : <https://www.cafonline.org/pdf/SocialEnterpriseInPractice.pdf>, 2007.
- Seelos, Christian & Mair, Johanna "Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor." (Online). Available : [http://2008.sofimun.org/SOFIMUN2008-CM-UNECOSOC-Topic-A-extra\\_info-2.pdf](http://2008.sofimun.org/SOFIMUN2008-CM-UNECOSOC-Topic-A-extra_info-2.pdf), 2005.
- Social enterprise: A powerful engine for economic and social development. (Online). Available : <http://www.sageglobal.org/files/pdf/social-enterprise-white-paper.pdf>, 1999.
- The World Economic Forum. "Global Risks 2011: Sixth Edition." (Online). Available : <http://reports.weforum.org/global-risks-2011/> , 2011.
- The World Economic Forum. "Global Risks 2013: Eighth Edition." (Online). Available : [http://www3.weforum.org/docs/WEF\\_GlobalRisks\\_Report\\_2013.pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2013.pdf), 2013.
- Thompson, John., Doherty, Bob. The diverse world of social enterprise: A collection of social enterprise stories. (Online). Available : [http://www.researchgate.net/publication/23954448\\_The\\_diverse\\_world\\_of\\_social\\_enterprise\\_A\\_collection\\_of\\_social\\_enterprise\\_stories](http://www.researchgate.net/publication/23954448_The_diverse_world_of_social_enterprise_A_collection_of_social_enterprise_stories), 2007.

Warwick, Mal. "Who are you calling a "Social Enterprise?". (Online). Available :

<https://www.txnp.org/article/print.asp?ArticleID=7209>, 2007.

Yunus, Muhammad., Moingeon, Bertrand., Lehmann-Ortega, Laurence. Building Social Business

Models: Lessons from the Grameen Experience. (Online). Available :

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0024630109001290>, 2010.

Zahra, Shaker. A, Gedajlovic, Eric., Neubaum, Donald, O. & Shulman, Joel M. "Typology of

Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges." (Online).

Available :<http://www.sfu.ca/~erg/research/jbv.pdf>, 2009.

ภาคผนวก

## ผนวก ก

## รายชื่อองค์กรในการศึกษาดูงานบางส่วน

ลำดับที่	ชื่อองค์กร	เว็บไซต์
1	Cabinet Office (Office of Civil Society)	<a href="http://www.cabinetoffice.gov.uk/big-society">http://www.cabinetoffice.gov.uk/big-society</a>
2	British Council London	<a href="http://www.britishcouncil.org/">http://www.britishcouncil.org/</a>
3	Social Enterprise UK	<a href="http://www.socialenterprise.org.uk">http://www.socialenterprise.org.uk</a>
4	School for Social Entrepreneurs	<a href="http://www.sse.org.uk">www.sse.org.uk</a>
5	CAN	<a href="http://www.can-online.org.uk">www.can-online.org.uk</a> for more
6	UnLtd	<a href="http://www.unltd.org.uk">www.unltd.org.uk</a>
7	Big Society Capital	<a href="http://www.bigsocietycapital.com/">http://www.bigsocietycapital.com/</a>
8	Social Finance Ltd.	<a href="http://www.socialfinance.org.uk">http://www.socialfinance.org.uk</a>
9	Big Issue Invest	<a href="http://www.bigissueinvest.com/">http://www.bigissueinvest.com/</a>
10	Bikeworks	<a href="http://www.bikeworks.org.uk/">http://www.bikeworks.org.uk/</a>
11	HCT group	<a href="http://www.hctgroup.org">http://www.hctgroup.org</a>
12	Brigade	<a href="http://www.thebrigade.co.uk">http://www.thebrigade.co.uk</a>
13	People's Supermarket	<a href="http://www.thepeoplesupermarket.org">http://www.thepeoplesupermarket.org</a>
14	Ebico	<a href="http://www.ebico.org.uk">www.ebico.org.uk</a>
15	Finca International	<a href="http://www.fincauk.org/">http://www.fincauk.org/</a>
16	Nesta	<a href="http://www.nesta.org.uk/">http://www.nesta.org.uk/</a>
17	Business in the community	<a href="http://www.bitc.org.uk/">http://www.bitc.org.uk/</a>
18	Impact Hub	<a href="http://www.impacthub.net/">http://www.impacthub.net/</a>
19	The International Social Marketing Centre	<a href="http://www.thensmc.com/">http://www.thensmc.com/</a>
20	The Social Stock Exchange	<a href="http://www.socialstockexchange.com/">http://www.socialstockexchange.com/</a>
21	The Royal Bank of Scotland	<a href="http://www.rbs.co.uk/personal.ashx">http://www.rbs.co.uk/personal.ashx</a>
22	Bridge Ventures	<a href="http://www.bridgesventures.com/">http://www.bridgesventures.com/</a>
23	Divine Chocolate	<a href="http://www.divinechocolate.com/uk/">http://www.divinechocolate.com/uk/</a>
24	Fifteen Restaurant	<a href="http://www.fifteen.net/">http://www.fifteen.net/</a>



ผนวก ข

ประมวลภาพนำเสนอผลงานวิจัย



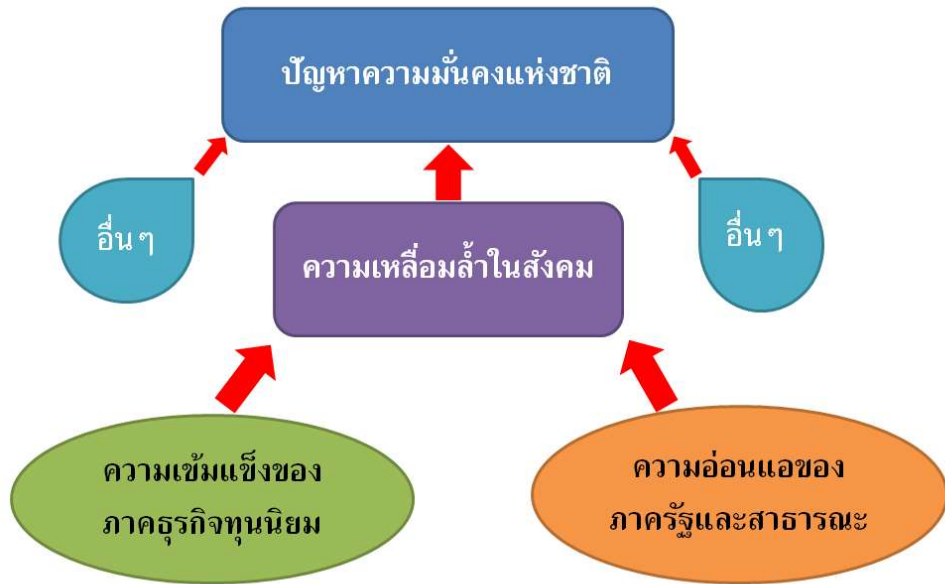
# กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ  
อธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร  
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 26  
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556-2557

# ความเป็นมาและความสำคัญ

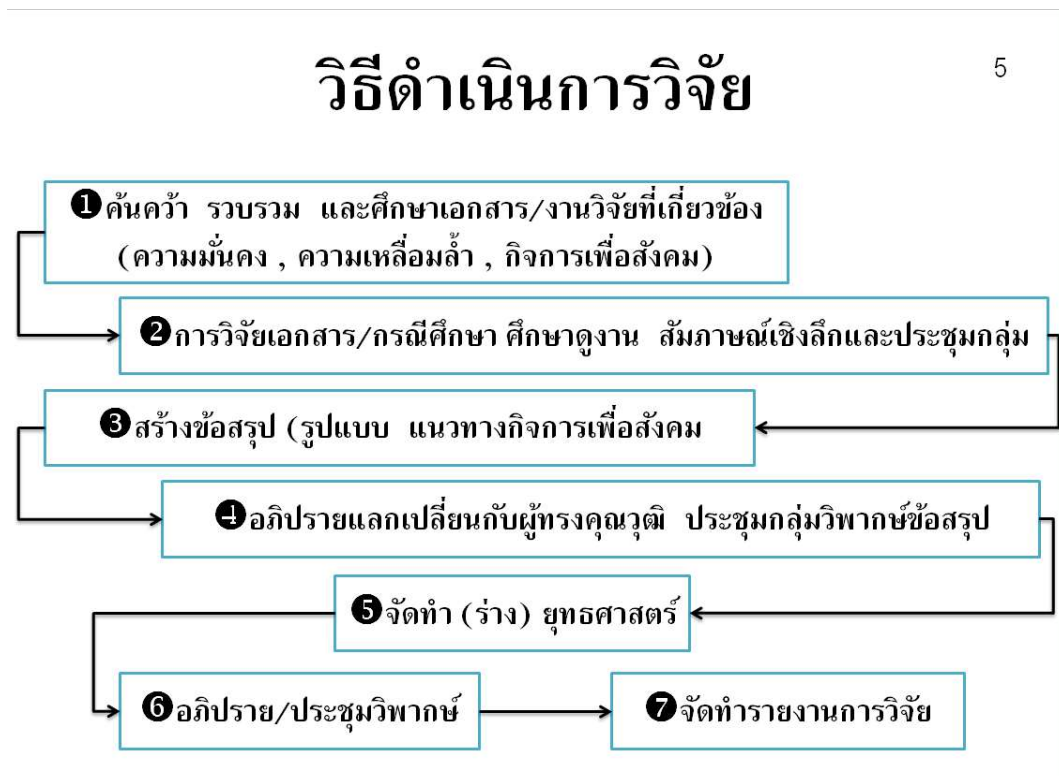
2

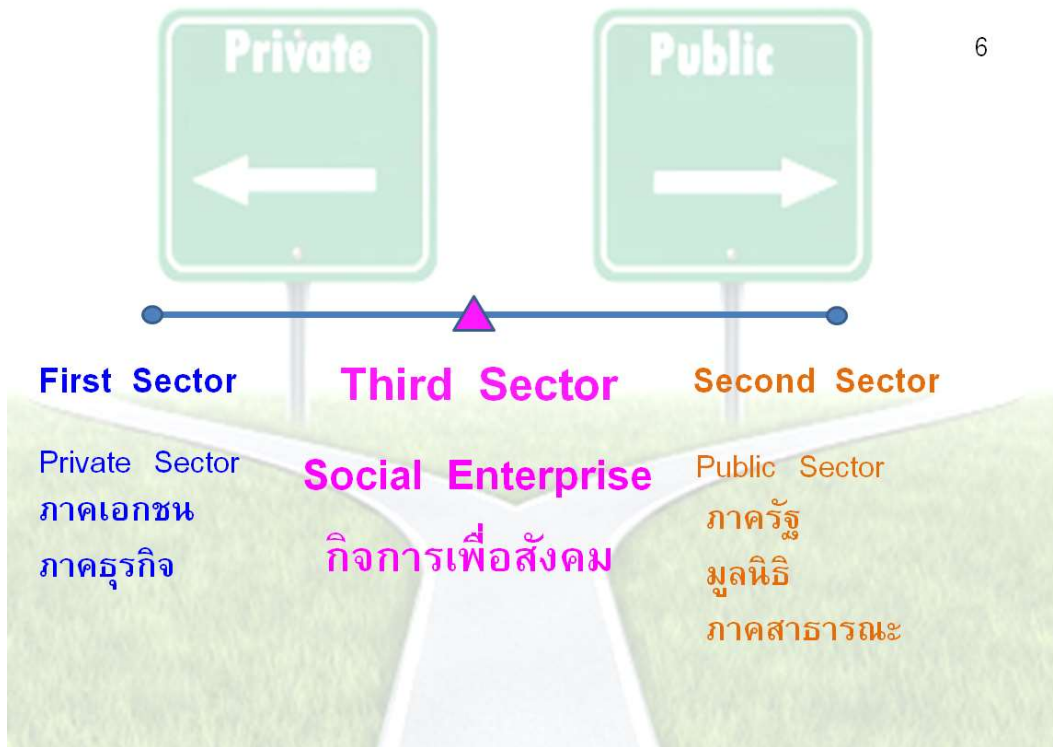


3

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย 4

- เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินการกิจการเพื่อสังคมจากแนวคิด ทฤษฎี และการดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม
- เพื่อเสนอแนะแนวทางและรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ





6

## ความหมาย

**ยังไม่มี** คำจำกัดความที่ชัดเจนในรายละเอียด

**แต่** มีความหมายของวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนตรงกัน

“ กิจการหรือการดำเนินการใดใด  
ที่มีเป้าหมายก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมเป็นหลัก  
ด้วยการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลสูง  
เพื่อให้กิจการนั้นมีความยั่งยืนในการทำดีเพื่อส่วนรวม”

7



## ข้อมูลสำคัญ จาก

8

- สหราชอาณาจักร
- บังกลาเทศ
- ฮองกง
- ไต้หวัน
- ไทย



## วิธีการสำคัญที่ใช้

9

- ศึกษาเอกสาร
- ศึกษาดูงาน
- สัมภาษณ์เชิงลึก
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ทรงคุณวุฒิ
- ประชุมกลุ่ม

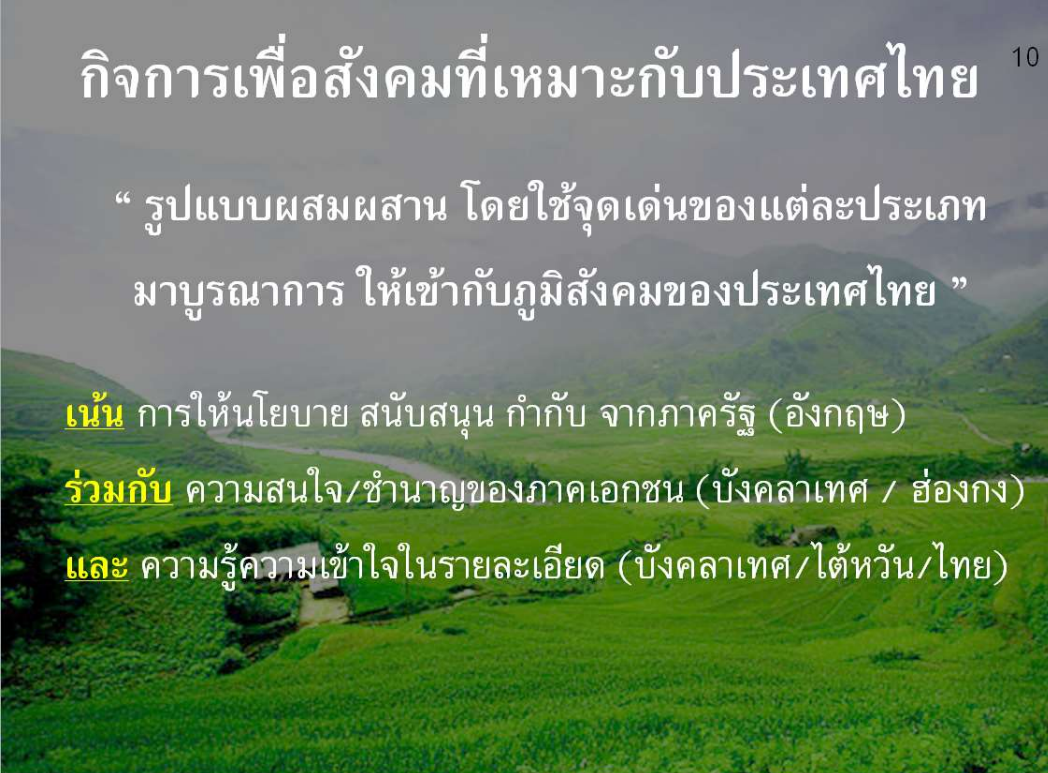
# กิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย 10

“ รูปแบบผสมผสาน โดยใช้จุดเด่นของแต่ละประเภท  
มาบูรณาการ ให้เข้ากับภูมิสังคมของประเทศไทย ”

**เน้น** การให้นโยบาย สนับสนุน กำกับ จากภาครัฐ (อังกฤษ)

**ร่วมกับ** ความสนใจ/ชำนาญของภาคเอกชน (บังคลาเทศ / ฮ็องกง)

**และ** ความรู้ความเข้าใจในรายละเอียด (บังคลาเทศ/ไต้หวัน/ไทย)



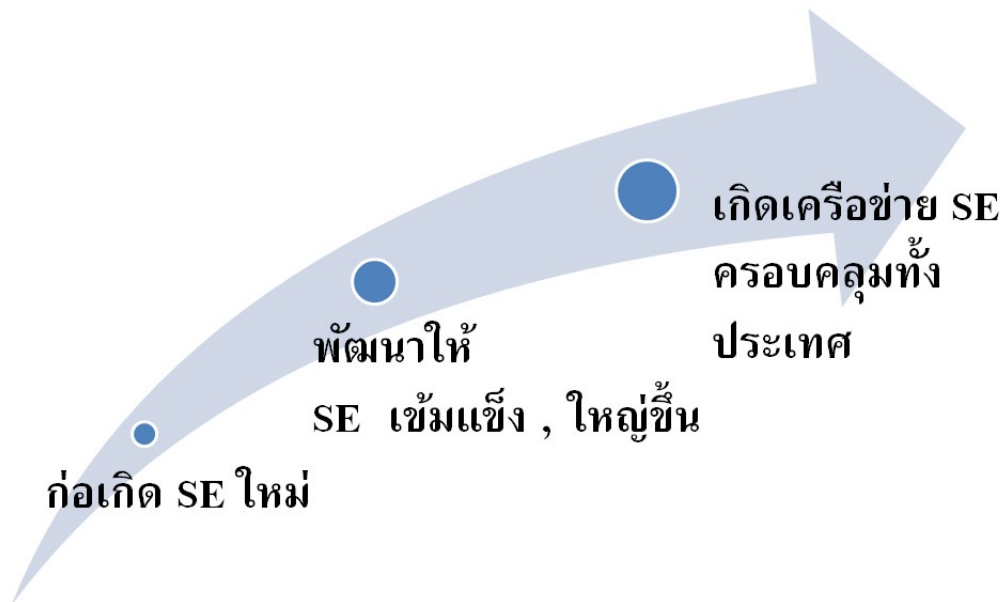
## ข้อเสนอยุทธศาสตร์กิจการเพื่อสังคมกับความมั่นคงของประเทศ

11





ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การส่งเสริมผลักดันกิจการเพื่อสังคม 13

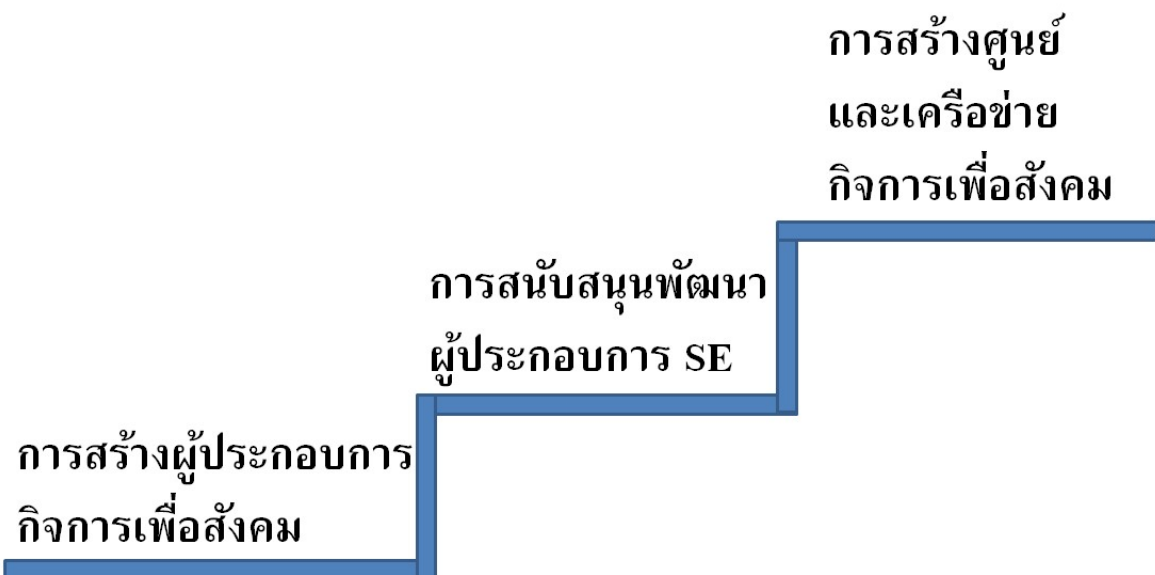


## ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การสร้างทัศนคติและการเรียนรู้เรื่อง กิจการเพื่อสังคม 14



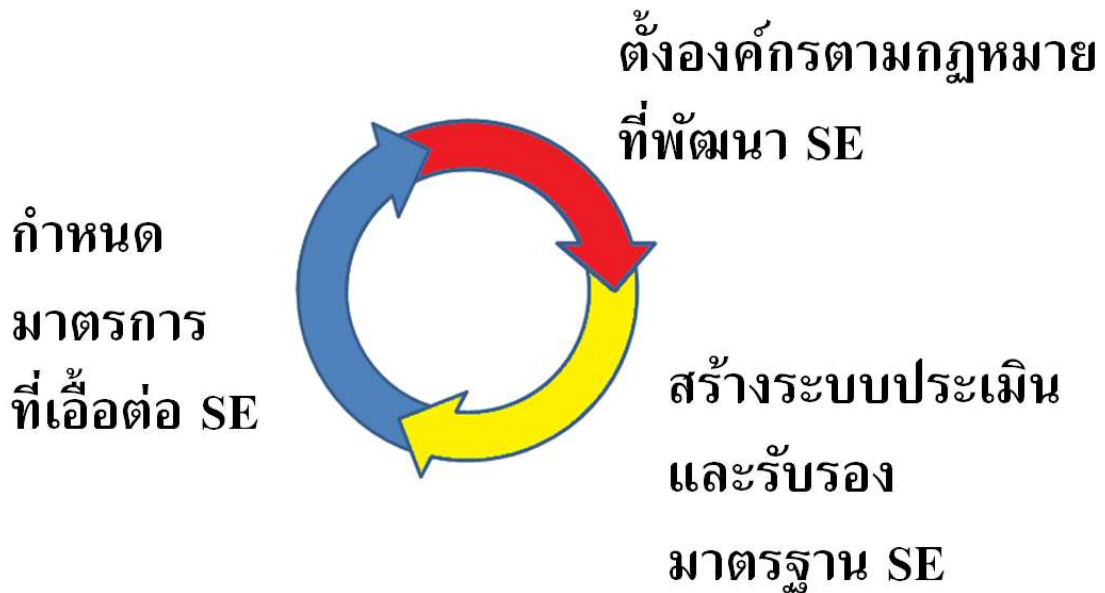
จัดตั้งเครือข่ายระดับพื้นที่

## ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม 15





## ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การสร้างกลไกสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม



## สรุปและข้อเสนอแนะ

### สรุป

1. ความมั่นคงมีความหมายกว้างกว่าเดิม
2. ความเหลื่อมล้ำในสังคมมีผลสำคัญยิ่งต่อความมั่นคง
3. กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวทางที่จะลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
4. ผลการศึกษาในต่างประเทศ
5. ผลการศึกษาในประเทศไทย
6. รูปแบบกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย

## สรุปและข้อเสนอแนะ

18

### ข้อเสนอแนะ

1. รูปแบบที่เหมาะสมในประเทศไทยควรได้รับการสนับสนุนพัฒนา
2. หน่วยงานที่มีอยู่บ้างแล้วควรเร่งดำเนินการ
3. การดำเนินการควรเน้นไปที่สร้างแรงบันดาลใจ ตามด้วยการสร้างความสามารถในการประกอบการ
4. ควรมีมาตรการสร้างผู้ประกอบการรายใหม่ พัฒนาผู้ประกอบการเดิมและขยายเครือข่ายให้ผู้ประกอบการทุกประเภท

## สรุปและข้อเสนอแนะ

19

### ข้อเสนอแนะ (ต่อ)

5. ควรมีการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุน แหล่งความรู้และเครือข่าย
6. จัดตั้งแหล่งทุนขนาดใหญ่ในระดับประเทศเป็นต้นน้ำ
7. สร้างระบบติดตาม ประเมิน และให้คำปรึกษาแนะนำ
8. ปรับปรุงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
9. ใช้กระบวนการสมัชชา เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม

## ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป <sup>20</sup>

ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมหรือต่อยอดดังนี้

1. แนวทางการดำเนินการของกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย โดยเฉพาะในกรณีศึกษาต่าง ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างต่อไป
2. การพัฒนารูปแบบและวิธีการประเมินผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากกิจการเพื่อ อ.สังคม

“ **ทางสายกลาง** (ที่ไม่จำเป็นต้องกึ่งกลาง) <sup>21</sup>

โดยการ**บูรณาการจุดเด่น**ของภาครัฐและภาคเอกชน

ก่อให้เกิดเป็นกิจการเพื่อสังคม

จะเป็นนวัตกรรมที่**ลดความเหลื่อมล้ำ**ในสังคม

โดยไม่ต้องชลอการเติบโตของระบบเศรษฐกิจ

แต่จะทำให้สังคมมี**ความมั่นคงที่ยั่งยืน**ต่อไป ”

**ขอบพระคุณเป็นอย่างสูง**

**และ**

**สวัสดิ์ครับ**



## ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ

วัน เดือน ปีเกิด

วันที่ 10 ธันวาคม 2502

การศึกษา

2556 หลักสูตร Director Certification Program (DCP) Thai Residential Program จาก Thai Institute of Directors Association

2554 หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง (ปปร.15) สถาบันพระปกเกล้า

2553 ประกาศนียบัตรผู้บริหารระดับสูงหลักสูตรธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษาสถาบันคลังสมอง

2549 ประกาศนียบัตรนักบริหารระดับสูงวิทยาการตลาดทุน (วตท. 3) สถาบันวิทยาการตลาดทุน

2548 ประกาศนียบัตรนักบริหารระดับสูงมหาวิทยาลัย (นบม.รุ่น14)

2539 Certificate Fellowship in Allergy and Clinical Immunology University of Tennessee U.S.A.

2535 วุฒิบัตรแพทย์ผู้เชี่ยวชาญกุมารเวชศาสตร์ แพทยสภา

2526 แพทยศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

2557 สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

2557 ที่ปรึกษาฝ่ายสังคมจิตวิทยา คณะรักษาความสงบแห่งชาติ

2556 - ปัจจุบัน กรรมการบริหารสถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ

2556 - ปัจจุบัน ประธานสมาคมสถาบันการศึกษาชั้นอุดมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประจำประเทศไทย (สออ.)

2555 รองประธานคนที่ 1 ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.)

2554 – ปัจจุบัน อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

- 2553 กรรมการผู้ก่อตั้งสมาคมสภามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย  
(สสมท.)
- 2550 กรรมการยุทธศาสตร์รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายสังคม (๗พณฯ  
ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม)
- 2550 กรรมการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว  
อย่างยั่งยืน (อพท)
- 2550 คณะทำงานส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม  
ของบริษัทจดทะเบียน สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์  
และตลาดหลักทรัพย์ (กลต)
- 2550 กรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของ  
ประชาชน สภาร่างรัฐธรรมนูญ
- 2549 สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ
- 2549 กรรมการประเมินผลการเคหะแห่งชาติ
- 2548 กรรมการและเลขานุการสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2547 รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2542 รองคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา คณะแพทยศาสตร์  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2542 กรรมการสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ  
ประเภทผู้แทนคณาจารย์
- 2541 ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา คณะแพทยศาสตร์
- 2535 อาจารย์ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 2528 แพทย์ใช้ทุนแผนกกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลชัยภูมิ  
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตำแหน่งปัจจุบัน

รางวัล

1. รางวัลผู้บริหารแห่งปี 2556 (CEO Thailand Award 2013)
2. รางวัลนักบริหารดีเด่นแห่งปี สาขาบริหารการศึกษา ประจำปี 2556
3. รางวัลผู้บริหารและนักพัฒนาองค์กรดีเด่นแห่งปี 2556 รางวัลธรรมาภิบาล  
“สิ่งทอง”

4. รางวัลพระกนิฐี “คนดี คิดดี สังคมดี ตามรอยพระยุคลบาท” ประจำปี 2556
5. รางวัลบุคคลตัวอย่างแห่งปี สาขา ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติด้าน  
การศึกษา ประจำปี 2555
6. The Mead Johnson Award of Achievement, The University of  
Tennessee USA
7. Certificate of Merit for outstanding academic performance and cultural  
Contributions, The University of Tennessee, Knoxville, English  
Language Institute USA

# สรุปย่อ

ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์

เรื่อง กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์เฉลิมชัย บุญยะลีพรรณ หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ 26

ตำแหน่ง อธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

## ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน โลกเจริญก้าวหน้าอย่างมากด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สร้างการแข่งขันและการบริโภค ความเจริญรุดหน้าที่มีอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหามากมายทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมเริ่มส่งผลกระทบต่อและขยายวงกว้างขึ้นจนหน่วยงานภาครัฐที่มีอยู่ไม่สามารถควบคุมดูแลบริหารจัดการกับปัญหาได้อย่างเพียงพอในขณะที่ภาคธุรกิจก็ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาเพราะต่างมุ่งเน้นการแข่งขันและสร้างผลตอบแทนให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร สภาพดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคง ปัญหาดังกล่าวทวีความรุนแรงและชัดเจนมากขึ้น หน่วยงานที่เคยเข้ามาช่วยเหลือดูแลร่วมกับภาครัฐ อาทิเช่น องค์กรภาคเอกชนที่รู้จักกันในนาม NGO และมูลนิธิ ก็ไม่สามารถช่วยเหลือภาครัฐได้เนื่องจากต้องพึ่งพารายได้จากการบริจาค จากสภาพดังกล่าวก่อให้เกิดแนวคิดหนึ่งที่สามารถเข้ามาแก้ปัญหาและช่วยเหลือเยียวยาสังคมได้โดยไม่ต้องใช้แนวทางเดิมที่ปล่อยให้เป็นที่ของภาครัฐหรือหน่วยงานที่พึ่งพารายได้จากการบริจาค หรือจะหวังให้ภาคธุรกิจเข้ามามีส่วนแก้ไขก็เป็นไปไม่ได้ แนวคิดรูปแบบใหม่ที่ก่อตัวขึ้นโดยอาศัยการผสมผสานความต้องการช่วยเหลือเยียวยาสังคม เข้ากับการแสวงหารายได้หรือผลกำไรอย่างภาคธุรกิจ ก่อให้เกิดการดำเนินงานของหน่วยงานใหม่ที่เรียกกันว่า ภาคส่วนที่สาม และแนวคิดที่เรียกว่า Social Enterprise ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1978

Social Enterprise หรือในปัจจุบันที่เรียกว่า กิจการเพื่อสังคมเป็นการประสานแนวคิดเดิมที่มุ่งสนับสนุนการสร้างสมดุลกับมุมมองทั้ง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และการดำเนินกิจการด้วยความโปร่งใส มีธรรมาภิบาล กับแนวคิดการทำกำไรอย่างกิจการในภาคธุรกิจ กิจการเพื่อสังคมจึงสร้างความแตกต่างจากการดำเนินงานในรูปแบบเดิม มาสู่การดำเนินงานในรูปแบบทางธุรกิจ ที่สามารถตอบสนองการแก้ปัญหาสังคม ได้บนพื้นฐานความยั่งยืนของตนเอง



และเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ที่หลายประเทศให้การยอมรับและมีการดำเนินการใช้ในการแก้ไข ปัญหาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นต้นเหตุสำคัญของ ปัญหาทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ คำว่ากิจการเพื่อสังคม นั้นยังคงเป็นเรื่องที่ ใหม่ในสังคมไทย ยังขาดแรงสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังขาดการ กระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดกิจการเพื่อสังคมให้เพิ่มขึ้นเพื่อช่วยเหลือสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้แนวคิดนี้สามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมสร้างความเจริญและแก้ปัญหาให้กับ ประเทศชาติได้ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรดำเนินการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการดำเนินงาน กิจการเพื่อสังคมที่ได้มีการดำเนินงานมาแล้วและประสบความสำเร็จในหลายประเทศ และกิจการ เพื่อสังคมที่มีการดำเนินการอยู่แล้วในประเทศไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์และสร้างเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับ การดำเนินกิจการเพื่อสังคม และนำเสนอแนวทางในการผลักดันกิจการเพื่อสังคมให้เป็น ยุทธศาสตร์หนึ่งในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมจากแนวคิด ทฤษฎี และ การดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางและรูปแบบของกิจการเพื่อสังคมที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วน หนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ

### ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้สารสนเทศและแหล่งข้อมูลหลักใน การวิจัยจาก 3 กลุ่ม คือ 1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม ครอบคลุมถึงเอกสารทางวิชาการ แนวทางการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีจาก ต่างประเทศจำนวน 4 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร (United Kingdom) สาธารณรัฐประชาชน บังกลาเทศ เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และ สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) 2) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคม ครอบคลุมถึงเอกสารทางวิชาการ และแนวทางการ ดำเนินงาน รูปแบบการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จจาก องค์กรในประเทศไทยที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีไม่น้อยกว่า 5 องค์กร และ 3) การสัมภาษณ์เชิง ลึกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการเพื่อสังคม จากทั้งในและ ต่างประเทศไม่น้อยกว่า 5 รายในประเด็นคำจำกัดความของกิจการเพื่อสังคม แนวทางการ ดำเนินงาน ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากดำเนินการกิจการเพื่อสังคม

## วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ นำมาสร้างเป็นข้อสรุปและแนวทางในการพัฒนากิจการเพื่อสังคมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร เพื่อประมวลสาระสรุปเกี่ยวกับ สภาพวิธีการและผลการดำเนินงานกิจการเพื่อสังคมที่ผ่านมา การวิจัยเอกสารและ/หรือ วิจัยกรณีศึกษา เนื้อหาสาระจากแหล่งข้อมูลที่คัดสรรตามขอบเขตการวิจัย รวมทั้งการศึกษาดูงาน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีประสบการณ์จากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงแนวคิด วิธีการดำเนินการ สภาพปัญหาและอุปสรรค แนวทางการแก้ไข เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด มาสร้างข้อสรุปรูปแบบและแนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคม เพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาแนวทางที่เหมาะสม จากนั้นนำรูปแบบและแนวทางการดำเนินกิจการเพื่อสังคมที่ได้มาดำเนินการตรวจสอบและศึกษาความเป็นไปได้ โดยการคัดเลือกบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความสนใจในการดำเนินกิจการเพื่อสังคม มาเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยเพื่อตรวจสอบและให้ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบกิจการเพื่อสังคม ตลอดจนร่วมกันวางแนวทางในการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ต่อไป

## ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินกิจการเพื่อสังคมจากแนวคิด ทฤษฎี และการดำเนินงานขององค์กรในรูปแบบของกิจการเพื่อสังคม ได้ข้อสรุปดังนี้

1. กิจการเพื่อสังคมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาของสังคมที่หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนไม่สามารถเข้ามาแก้ปัญหาได้ จึงก่อให้เกิดหน่วยงานภาคส่วนที่สาม หรือ กิจการเพื่อสังคมที่มีลักษณะคล้ายกิจการทั่วไปที่มีรูปแบบการดำเนินการ การบริหารจัดการ และการแสวงหารายได้กำไรตามแบบธุรกิจแต่ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์เฉพาะในการช่วยเหลือสังคมในด้านใดด้านหนึ่ง

2. การนำแนวคิดเรื่องกิจการเพื่อสังคมมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศนั้นเป็นแนวทางที่เหมาะสม เนื่องจากคำว่าความมั่นคงนั้นไม่ได้มีคำจำกัดความอยู่แค่เพียงทางด้านทหาร แต่หมายรวมถึงทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังนั้นความแตกต่างหลัอมลัที่เกิเกิดขึ้นจากปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมจึงเป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคง และเมื่อศึกษาแนวคิดของกิจการเพื่อสังคมจะพบว่า กิจการเพื่อสังคมจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและเสริมสร้างโอกาสและความเท่าเทียม จึงส่งผลให้แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่สามารถช่วยเสริมสร้างความมั่นคงได้

3. ผลจากการศึกษากิจการเพื่อสังคมในบริบทของต่างประเทศ พบว่า กิจการเพื่อสังคมในสหราชอาณาจักรเกิดจากการส่งเสริมผลักดันจากหน่วยงานของรัฐ ในบังกลาเทศเกิดจากความมุ่งมั่นของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความพร้อมแต่ประสงค์จะช่วยเหลือบุคคลอื่น ในฮ่องกงพบว่ามีการสนับสนุนของหน่วยงานภาคเอกชนให้เกิดกิจการเพื่อสังคมขึ้น ส่วนในไต้หวัน พบว่า มีการดำเนินงานแบบมูลนิธิที่ใช้ความศรัทธาทางพุทธศาสนามาผนวกกับการพึ่งพาตนเองตามแนวพุทธ ก่อให้เกิดเป็นมูลนิธิที่จึ่สามารถแสวงหารายได้และช่วยเหลือสังคมไปพร้อมกัน

4. ผลจากการศึกษากิจการเพื่อสังคมในบริบทของประเทศไทย พบว่ากิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยนั้นมีมาก่อนที่จะมีการรับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศ โดยกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากบุคคลหรือคณะบุคคลที่มองเห็นปัญหาและต้องการเข้ามามีส่วนในการแก้ไขโดยไม่หวังพึ่งเงินบริจาคแต่เพียงอย่างเดียว

5. ผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจการเพื่อสังคม พบว่า นักวิชาการได้แบ่งรูปแบบกิจการเพื่อสังคมไว้หลากหลาย แต่เมื่อศึกษาในทางปฏิบัติ พบว่า การแบ่งประเภทของกิจการเพื่อสังคมนั้นมีความจำเป็นก็ต่อเมื่อมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ใช้ในการตรากฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้วกิจการเพื่อสังคมนั้นให้ยึดถือที่วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานมากกว่ารูปแบบ

6. ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า รูปแบบกิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมสำหรับบริบทของสังคมไทยนั้น จะต้องสะท้อนภาพของการแก้ปัญหาสังคมที่ชัดเจน โดยปัจจัยที่จะกำหนดให้กิจการเพื่อสังคมในระดับประเทศประสบความสำเร็จ คือ การดำเนินการสอดรับกันทั้งจากหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องสนับสนุนส่งเสริมทั้งด้านแหล่งทุน องค์ความรู้ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ส่วนในระดับปฏิบัติ นั้น กิจการเพื่อสังคมที่เหมาะสมจะต้องมีความชัดเจนและเกิดจากความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงของผู้ที่จะประกอบกิจการเพื่อสังคมต่อสภาพและปัญหาในเรื่องนั้น ๆ

7. ผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของกิจการเพื่อสังคมพบว่า จุดแข็งที่สำคัญคือความเชื่อมั่นต่อแนวทางกิจการเพื่อสังคมและเป็นรูปแบบการดำเนินงานที่ดีที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาความมั่นคงของประเทศได้ รวมทั้งปัจจุบัน ได้เกิดมีวิกฤตการณ์ที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำส่งผลให้กิจการเพื่อสังคมมีความโดดเด่นในการที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาสังคม ส่วนจุดอ่อนนั้นพบว่า ทักษะความเป็นผู้ประกอบการรวมทั้งแหล่งทุนในการริเริ่มทำกิจการยังคงเป็นข้อจำกัดในการทำกิจการเพื่อสังคมของคนไทย ส่วนโอกาสนั้นพบว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในปัจจุบันมีอยู่มาก จึงเป็นช่องทางที่จะให้ผู้ประกอบการรุ่นใหม่สามารถนำมาเป็นประเด็นที่จะคิดค้นพัฒนากิจการเพื่อสังคมได้ ส่วนภาวะคุกคามนั้นพบว่า แนวคิดนี้ในทางกฎหมายยังคงไม่สมบูรณ์ต่อเนื่องทำให้แนวทางการพัฒนายังไม่ชัดเจน จากการวิเคราะห์ดังกล่าวยังสามารถพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์สำหรับกิจการเพื่อสังคมจำนวน 4 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมผลักดันกิจการ

เพื่อสังคม ยุทธศาสตร์การสร้างทัศนคติและการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม และ ยุทธศาสตร์การผลักดันและกลไกการสนับสนุนการดำเนินกิจการเพื่อสังคม

## ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. รูปแบบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยนั้นสมควรมีรูปแบบผสมผสาน ที่นำเอาแนวทางการพัฒนาด้านนโยบาย การส่งเสริม การช่วยเหลือ และการพัฒนากิจการเพื่อสังคมที่มาจากสหราชอาณาจักรและฮ่องกง ส่วนการสนับสนุนในระดับปฏิบัตินั้นสมควรดำเนินการสร้างความรู้ความเข้าใจและผลักดันให้กิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นในพื้นที่แบบบังคลาเทศ
  2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกิจการเพื่อสังคมที่มีอยู่ควรเร่งมือในการสร้างเครือข่ายและองค์ความรู้ด้านกิจการเพื่อสังคม
  3. ควรริเริ่มทบทวนความเหลื่อมล้ำและการด้อยโอกาสของกลุ่มคนในสังคมไทย
  4. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมสมควรแสวงหาแนวทางในการสร้างแรงบันดาลใจในการช่วยเหลือสังคมให้กับคนรุ่นใหม่
  5. ควรมีการส่งเสริมให้สร้างภาพยนตร์ หรือละครที่สะท้อนถึงแนวทางของกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งควรเร่งสร้างและเผยแพร่ต้นแบบกิจการเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในด้านนี้
  6. ควรมีกลไกและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมให้มีขีดความสามารถมากขึ้นในทุกด้าน และควรส่งเสริมทั้งด้านแหล่งทุน การสร้างเครือข่าย การสร้างความรู้ความเข้าใจ การมอบรางวัล และการมีหน่วยงานนิเทศติดตามผลการส่งเสริม
  7. สมควรมีการสอดแทรกเนื้อหาและแนวคิดกิจการเพื่อสังคมลงในหลักสูตรสำหรับนักเรียนนักศึกษาในทุกระดับ
  8. สมควรส่งเสริมผลักดันให้นำกระบวนการสมัชชามาใช้ในการสนับสนุนแนวคิด
  9. สมควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาทบทวนแนวทางต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน
- ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป
- ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านรูปแบบ แนวทางการประกอบกิจการเพื่อสังคม การประเมินผลกระทบทางสังคมในบริบทของสังคมไทยให้มากขึ้น